

శ్రీ రామవిజయగ్రంథమాల 12.

శ్రీ దలికాని లచ్చారావుగారు,

(కంపానియం.)

హర్షచరిత్రము.

ప్రథమభాగము.

ప్రొఫెసర్, తామిళనాడు.

తిరునెలకేరవర్మకవచము.

శ్రీరామవిలాసగ్రంథమాల 12.

శ్రీ రస్తు.

హర్షచరిత్రము.

ప్రథమభాగము.

ఇది

బాణకవి విరచిత సంస్కృతమునుండి

బ్రహ్మశ్రీ శతావధానులు,

తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులచే

సాంఘికరింపబడి

శ్రీ చెలికాని లచ్చారావుగారిచే

సంపాదింపబడినది.

చిత్రాడ :

శ్రీ రామవిలాసముద్రాక్షరశాల,

1920.

వెల రు 0—8—0.

సంపాదకీయ భూమిక.

‘నిశ్వాసోపేక్షానిర్యాతిభాణేహృదయవర్తిని’ అనియు ‘బాణోచ్ఛ్వాసజగత్సర్వ’
మృత్యుయు కొనియాడబడిన శ్రీమహాకవి బాణభట్టునిచే రచింపబడిన లోకోత్తరం
బులగు గద్యకావ్యములు । కాదంబరి శివార్చనత్రయము సంస్కృతంబున మిగుల బాగ
ద్రుగవుని. అవిరెండును దెలుగున రచింపఁజేసిన ప్రచురింపవలయునని నామఁ జిర
కాలమునుండి మనోరథముకలదు. అందు శ్రీసత్యవోలు సోమసుందరకవిగారిచే నాం
ధ్రీకృతంబగు కాదంబరి నామలభించినది. అది నాచే ప్రచురింపఁబడు “ఆంధ్రభా
షావిలాసిని” యను తెలుగు మాసపత్రికయందుఁ బ్రకటిండుచున్నాను. ఇక శ్రీ
తిరుపతివేంకటేశ్వరాంధ్రీకృతంబగు హర్షదరిత్ర కొంతవఱకు లేలు పోలవరం జ
మిందాదుగారిచేఁ బ్రకటింపఁబడిన సరస్వతియందుఁ బ్రచురింపఁబడి ఆగిపోయినది.
దానిని సఃపూర్తిగాఁ బ్రచురింపఁదలఁచి వారివలన తద్గ్రంథముసంపాదించి యందలి
బాణభట్టురక దరిత్ర ప్రథమభాగమును శీరో మా శ్రీరామవిలాసగ్రంథమాలకు
పాఠమునముగాఁ బంపుచున్నాను.

వత్సరము పీఠికాటమనుఁ జేరుగలచోట నివాసముండెను. వాత్సల్యమునకును
 పేరుగల వాతెల్లరును నాతనిసృజియులే! యావంశంబు కృమకృమముగా విద్యాసం
 విద్యుత్తు, తానందు గుణేశనామధేయుండగు ద్విజోత్తముడుదయించి
 గురు శుశ్రూషయనానికి వర్గపతిపాడమె
 నిభ్రామండనునానికి రాజదేవయ
 ఇంద్ర కీర్త్యుశక మేషవశతాబ్దమునకుఁ
 పుండ్రుండె చిన్నతనంబున దల్లియు పదు
 పుట్టినది. అదిగలది. తానెడకి గూర్చి స్త్రీయందు జనించిన జందరి
 సేన మాతృషేఖలలనుతమ్ములు యిరువురితోను గతిమయయావపురంభులతోను గూడి
 యావనారంభమున స్వేచ్ఛావిహారియై దేశసంచారియయ్యెను. తిరిగితిరిగి దుష్టతుదకు
 వెనుమందె రాజుల చరించెయు విద్యావిభవంబుఁ గాంచెయుఁ దన జన్మస్థానం
 బాగుఁ జేరి బంధుమిత్రానుబంధమునలఁ బడయునుండెను. ఇట్లుండ నొకనాడు
 మహాంబాధరాజరాజసర మేశ్వరుండగు శ్రీహర్షచక్రవర్తిపంపున సోదరుండగు కృష్ణగూ
 పతికిడనుండి మేఖలకయనుమాత వచ్చి రాజాజ్ఞాతీఖ నిచ్చెను బాణుం డదితిలకించి
 బార్షముతో వార్షదశివర్తి సన్నిధానమున కేగెను. రాజు దావారికుని “ఇతఁడా
 బాణకవి” అని యడిగెను నాతనిని సన్మ్రునించక దగ్గఱఁగూర్చున్న మాళవరాజ
 పుత్రునితో నీతఁడు మహాభుజుఁడును సుమా? యని పరిస్థాపించె. శతృవులు
 బాణుండు దుర్మార్గుఁడని చెప్పినోపు బాణుండు కొంతతడవుఁ జూచి కొంతికాల
 మును దేవకు నాయోగ్యుల తెలియఁగలదనియుఁ గిరుగఁ బిలువఁగలఁడనియు ననవ
 లనిముఁటలు కొన్ని సోపాధకములెవని పలిక వెడిటిపోయెను.

కొలదినిమూలు గడచినతరువాత యథార్థస్థి నెలింగిన వార్తచక్రివర్తిచే
పట్ట నాహూతుడై యుచితసత్కారంబు లిది యారని కిష్టమనఁసుండై కొన్న
ట్లుండ మిగల యానందమనుభవించి యాభూపతియొద్ద సెలవుఁ గైకొని నిజగ్రామంబు
నను నిర్దుమించె తమీయబంధుమిత్రులు రాజాంగగ్రామంబు వసనెవచ్చిన యాకవితంతం
సుని మిగుల యభిఁగందిపంజొచ్చిరి. బాబుఁడు తి. భవంబున బంధుమిత్రులగ్గంబు
తో నాసెనుండైయుండ సుదృష్టమనఁడు పురాణపఠనంబుఁ గావించుచుండెను.
ఇది యిదివని యాపురాణము వార్తచక్రివర్తికిఁ జెల్లిమముగా లేదనిచెప్ప నంపుట బా
బున పి తిండికికొదులు నలుపుకలఁ శ్యామలుఁడు వార్తరాజ మూపురుషుఁడు మొ
దలుగా భార్గవవంశము దెలుపున వంశావంత్రమని స్వర్ణమహారమునఁదగు నీబా

జాగిచరిత్ర వివరణ నేటికీ గుర్తుపాల మొడమకుండు ? అని వేద భావన విలీనమగు సూలవర్తియై తదీయవంశవర్ణన ముపకరిమింపఁదొడంగె.

కవులనుపేరఁ బెట్టుకొని పట్టకధలతో నల్లిబిల్లి నాగ్రితిలు వాగ్వియునుఁ బార మార్గః చింతవలలి ద్రవ్యాస్తవమే ప్రధానసాధనముగాఁ గలిగి తామేకా యశసుల మైఁట్లు క్లేషచమత్కారము లొదవించు ట్లు పరమాక్షణ పరనిలదలతోఁ గాలముఁ బుచ్చు వాగాడంబరులునలఁగాఁక విద్యత్య-విశిఖామణిలై పండితచూన్మలై పండిత పామరనేవితంబగు నిట్టి సర్వోత్కృష్టగర్వింధంబును లోకోపకారార్థమై రచించి మా గర్వింధమాలా ప్రకటనార్థమై యొసంగిన బ్రహ్మశ్రీ శతావధానులు తిరుపతివేంకట కవులకు మాకృతజ్ఞులై తా వందనము లర్పించుచున్నాఁడ.

2 - 11-2 ,
చిత్రాక్ష.

ఇట్లు

శ్రీచెలికాని లచ్చారావు.

PRINTED AT THE S. R. V. PRESS, CHITRADA.

కీర్తన.

హర్షచరిత్రము.

ప్రథమోచ్ఛ్వాసము.

శ్లో॥ ఏభదాం కృష్ణభూస్వామీ స నశి చతురాననః

విద్యవాచనరం గేఘ రమతే †యత్సరస్వతీ॥

- గీ. సలిసభూముఖపద్మసంబునందు, దిరుగు రాయంచుపూజోడిఁజేవజేవి
సర్వశుక్ల సరిస్వతిసర్వకాల, మాడుకొనుఁగాత నాహృదయంబునందు.
- గీ. ఉన్నతం బైనతలమీఁదనుంచుకొన్న, చిన్ని జాబిల్లి వీదోపుఁచెలుపు డెలుప
మూడు లోకంబు లనుసోఁగిలుఁమొదలిడుటకు, శంకునగుశంకరునకు సేఁగింకరుండ.
- గీ. కాలకూటవిషస్పర్శికి తన మూర్ఖు, గదిసె నేమెకొ యనునట్లుఁకాలకంఠ
కృతవేగంభవరవంశవృత్తిగిరించొ, పుత్రీ కానంగగిరిమ నఁనొచ్చెదఁగాత.
- గీ. విద్య తేజిఁగింసోడ కవిత్వమునకు, దాత వ్యాసుండు వాదగోతాపవిత్రీ
వర్ణముం బోలు నొకమహాభారతంబు, జేసెఁ గావునఁ దన్నమఁస్ఫుటి యొనర్తు.
- గీ. పృథ్వీగ్రహంబున నిజముగాఁభవకచయము, బోలెఁ గుకవులు వేలకుఁవేలు గలరు
శరభములు నోలె నెక్కడోనెత్కపిండ్రు, లున్నవారలు వేయి కొఁస్కొక్కరుగను.
- గీ. అన్యవర్ణ పరావృత్తియభిలషంధ, చిహ్నానిహ్నావగును దానఁజేయుకతనఁ
బోరుఁ డనఁబడు సత్పురుషులననుమన, గవి నిజంబుగ దాన సఁఖ్యాతుఁ డగుచు.
- గీ. బౌత్తరాహులయందు శ్లేషాతిశయము, గలుగుఁ ; బౌశ్చాత్యులం దర్థగౌరవంబు
గలుగు; నుల్లేక్ష దాతీతాత్మలకుఁ గలుగుఁ, గలుగునక్షరడంబంబుఁగొడలందు.
- గీ. కొత్తకల్పన నింద్యమాఁచెత్త జేసి, జాతి స్ఫుటమైనరసము కంఠంబు గాని
శ్లేష సుకుమారబంధంబుఁచెలఁగుకృతులు, దుష్కరము లగు నేకపిండిరిలకనైక.
- గీ. పెక్కువృత్తాంతములనువ్యాఙ్మించుకథయు, సర్వకికుబంతములందుఁజలవరులును
తేనికబ్బంబు రచియింపఁబూనుకంటె, గుకవులఁడఱుఁ దామూరికొనుటమేలు.
- గీ. ఎవ్వరాఖ్యామికాకర్తిఁలెరివాక్కు, లందురసమబ్బుచుండు సంగ్రాంతమందు
నబ్బరంబుగ సగ్గాదియందుఁబోలె, వందనీయులు సత్కపిశ్వరులువారు.

*కృష్ణభూస్వామీ=కృష్ణభూ=విష్ణువునలనఁ బుట్టిన ; స్వామీ=ప్రభువు, ప్రహ్లాద,
కృష్ణభూస్వామీ=కృష్ణునినను జమిందారుఁడు.

†యత్సరస్వతీ=ఎవని సరస్వతీదేవి. ఎవని సరస్వతీశత్రుక.

- గీ. కర్ణగోచరమయినంతఃకవిమయము, దారగర్వంబు వానశంకర్త చేత
దలితమయ్యెను వానశంకర్త మయిన, శక్తిచేత బాండుపుతులఁగించుచుగను.
- గీ. లెస్స వర్ణకృమాచారలీల జెలయు, హరియై పదబంధరఁమృతఁ జెలఁగు
భట్టపారిచంద్రుగద్యప్రసంగ మరయఁ, గద్యకావ్యంబులకు నెల్లఁగాదరాజు
- గీ. నాగరాచ్యుతమయి యవిఁ నాశియయిన, కోశ మొక్కటి లోకంబుఁజూకుఁ జేసె
శాతవాహనకవిరాజుఁజాతిరత్న, గణముచేబోలె మంచివాఁకృములచేత.
- గీ. పృథివీసేనునికీర్తనాఁగిఁ నుపలి, యొడ్డునకుదాఁకి చనఁ గునుఁదోజ్వలంబు
మున్ను కునుదోజ్వలంబయియున్న కోరితి, చండు సేతుపథంబునఁదాఁకినట్లు.
- గీ. సూత్రదారుండు మొసలిడఁబోద్యమొదలఁ, దగినభూమిక లలర పఁటక నెలయ
దేవకుములఁబోలివదివ్యవాట, కములచేఁగితిఁగనె భాసఁకవివరుండు.
- గీ. మధురసాపూరితములైనఁమంజరీచ, యంబునం బోలెఁ గాలిదాఁపాస్యనిర్గ
తములగు సూక్ష్మలందాదరిమ్ములేని, వార లున్నారె యీధరాభాగవండు.
- క. నారీసంప్రాప్తాలం, కారంబై సంప్రదీప్తఁకందర్ప శుభా
కారం బైనభూకాత్మక, కేరీశ్వరలీలకట్టుఁతరఁగరు జగతికా.
- గీ. ఆఘ్రాజకృతులొ హృదయమునఁ బూని, యించుకేనియు మరలఁదలంచలేని
లాగికినిపోయినట్లు నాఁల్కఁకుఁ గపిత్వ, రచనపైఁ బుట్టఁబో దాదరంబు మరల.
- ఉ. అంతటిశక్తి గల్గినమహాకవు లున్నను లెక్కనేము కే
నెంతయు హామకాభూమిపతియందలిభక్తి రచింపుమంచు నొ
క్కింత దిటంబుఁ జెప్ప నిటులీ కృతినేయఁగఁ బూనుకొంటి భీ
తాంతరవృత్తితో నె యసఁహం బగు నాలుకచాపంబునకా.
- క. సులలితసువర్ణఘటనో, స్వలశబ్దసుఖప్రబోధఁసంపాదనవే
శలములు కావ్యంబులు శ, య్యలపోలిక సౌఖ్యమొనఁగుఁజ్జనులకెకా.
- గీ. ముఖమునందు ఖేదఁమంబూనుచుం బ్రతి, పదమునందుఁ దొట్టుంపడుచువెడలు
క్రాంత ముద్గరాలిఁకొమరున మిగులఁ గ, ప్రంబుతోనె కథయుఁశయ్యఁజేరు.
- గీ. చాలితన్వప్రతాపాగ్నిఁకీలసాల, పాలితాభిలలోక భూపాలమూలి
గాలిలు హామకండు శ్రీశైలంలీల సర్వ, జనమనోరథపూరిత దీక్షాపరుండు.

కథాపారంభము.

పూర్వకాలంబున భగవంతుండగు విధాత సత్త్వలోకంబునఁ బద్మాసంబునఁ గూర్చుండి డేవేంద్రబ్రాహ్మణులగు దేవతలకుఁ బరబ్రహ్మవిషయంబు లగుకథలు వక్కాణించుచు మతీయు వాఁడతొ నిరవద్యంబు లగు నితరవిద్యాశ్రంగంబులు చేయుచుఁ గాలంబు గడపుచుండె. అక్కాలంబున మానవు దక్షుఁడు చాక్షుఁడు మున్నగు పృజాపతులును వసిష్ఠుఁడు మేధలగు బుఱులును ద్విభువందర్శనీయుండగు నాపరమేష్ఠిని సేవించుచుండువారు. అందుఁ గొందఱు పొగడికలు నేర్చినవారు బుఱులచే నుతింపసాగి ; పూజావిధాన మెఱిగిన మతీకొందఱు యజ్ఞస్థులను బతింపసాగిరి ; ద్రుశంస తెలిసిన మతీకొందఱు సామగానముఁ గావింపసాగిరి. కర్మిష్ఠు లగు మతీకొందఱు మంత్రంబు లుచ్చరించుచుండిరి. ఇట్లుండ నొకనాఁడు విద్యాగోష్ఠి చేయుచున్న వారిలోవారికి వివాదము తటస్థించెను.

స్వభానముచేఁ గోపిష్ఠుండును మిగులఁ దపస్వీయు సత్రీకొడుకును జంద్రీనకుఁ దమ్ముండు నగు దుర్వాసుండు మందపాలుఁ డను నిరాబాదితోఁ బఠగించి క్షోధాంధుడై సామగానము నెయుతటి స్వరము తప్పెను. అచ్చోట నున్న లాఠిజడదారు తెల్ల శపించు నని జడిసి యూరకుండిరి. నలువయు నితరాలాపప్రసంగమున నది తెక్కింపఁడయ్యె ; కొంచెము బాల్యము వదలి యావన మంకురించిన పడుచుపొయ్యము గలిగి చలచ్ఛబాలతయయి ప్రియునకుఁ జూచుర సేవ సేయుచున్న నరస్వతీదేవి సహజారుణంబు లగు పాదపల్లవంబులు స్వరాపగౌఢి యగు చూర్వాసుని దిరస్కరించుటకును దన్నుటకును బొడమిన యలుక చే నెఱ్ఱవాటినవో యను సట్టాహింపఁబడఁ బడక్రిమ. ముఖరనుగు సూపురయుగళం బంతేవానిగ్వితయునుపఠె మెఱయుచుండఁ బిక్కలు ముదనపురీతోరణస్తంభంబులభాతి భాసిల్ల రాముంచపలుకులవలె రొదసేయు గంటలయొడ్డాణంబుపై వలకేలు గీలుకొలిపి విద్వన్నునోనివాసంబునం దగులకొనిన గుణనికరంబోయనఁ దనరాయ బ్రహ్మసూత్రింబు బుజముపై వేలిలాడ భాన్వన్నధృవాయకంబును ననేకముక్తానుయాతంబు నగుటం జేసి యపవగఁకమాగఁకంబుం బురణించు హారం బురంబునం బ్రహ్మరిల్ల వదనంబునం బ్రవేశించిన విద్యాకాంతల కాలి లత్తుక తగిలి యెఱ్ఱపడెనని యుత్తేషింపఁదగిన వాతెఱ యిందుక చలంప చెక్కుటద్దంబునం బ్రతిబింబించిన కమలానుని కృష్ణాజినము సంగీతిశ్రవణానక్తి చే దిగివచ్చిన చంద్రిలింబులొని కురంగమనుభ్రాంతి కలిగింప నడ్డముగాఁ దిరస్కారభావముతో నొక కణబొమ్మ యొత్తి కీర్తిగన్నులనుండి వెడలు కటాక్షజలప్రవాహంబుచే నవస్వరశ్రవణకలషితం బగు

నొక చెవిని బరిశుద్ధము నేయుచు నొకనితనిండువారముజరిసిన లంకాతంబయి నవ్వుచు న్నదో యరఁ దనగారు లాఁతిచెవిచే విద్యామదము పొకిటించుచుఁ గణకపూరికను మంబుల గుండలి మధుకరకలంబులు శ్రుతిప్రణయంబు లగుటంజేసి యుపాసింపఁ బ్రజ్ఞా పతాకతలఁ బ్రకాశించు నన్నని తెలివలిపెంబు శరీరము నిండఁ గప్పకొనుచు నిర్మలం బగు వాచాప్రపంచము వలె దంతకాంతి దశదిక్కులు నిండఁ బరిపాసించెను.

ఇట్లు నవ్విననరస్వతిం జూచి యా దుర్నాసుం “దోసీ! పాపాత్మరాల! అతి ప్రమాదముచేసియాజ్ఞించిన యిందుకవిద్యులన నే గర్వితురాలనయి దుష్మాండిత్యముఁ జూపుచు నన్ను నముతియు పరిహసించుచున్నావా!” యని మోక్షపునఁటి కచ్చని రంగుగల జడలు తలపంకించుటంజేసి ముడి సడలి జీరువారిఁ దత్కాంతి రోషాన్ని ద్రవి ముం బోలి దశదిక్కులకుం బ్రవహింపనంతకాంతిపురగండ్రలమకరికి యగభృతటినే బంగారము పంటి ఫలభాగ మెల్ల నల్లవాఱఁ గోపదోషతకుఁ గానుకగా నెత్తును నివేదిం చుచున్నట్లు కన్నుల నిండ జేగురు రంగుబుక నొడుగఱచి దంతకాంతిమిమంబున భయపలాయమాన యగు వాద్దపత నరకట్టుచు మాటిమాటికి బుజమునుండి బాటిపోవు కృష్ణాజినమును శాపశాసనపత్రికిను వోలె ముడివైచుచుఁ జెనుటబిందువులయందుఁ బ్రతిఫలించిన సురాసురమునీశ్వరకొటి భయముచే శరణి తన శరీరమున దాఁగినట్లు కనుసింపఁ బరిపాసుకొనుటకు వచ్చిన యక్షరమాలికవలె నున్న యక్షమాలిక నావలకు విపరీతవైచి కోపముచేఁ గరలుచున్న ప్రేమిలు గల చేతితో శాపమిచ్చుటకయి కమండలూనకము స్పృశించి శాపోదకము పరిగ్రహించెను.

ఆనడుమ నవృతముమీఁది నురుగు పలెఁదెల్లనైన వేల్పులచెట్టువారతోనేసిన పీఠ రధరిని తామరతూటి దారంబులతో నేర్పఱచిన నన్నని యంశుకంబుచే నున్నతంబు లగు పయోధరంబులనడుమ గాల్చికాబంధము గావించి తపోబలంబుచే జయించి తెచ్చిన తీర్థవనజమపతాకల వలె భూతిరేఖలు మూడు లలాట భాగంబున విలాసము నింపఁ దపఃప్రభావముచేఁ గుండలీకరించి తెచ్చిన గంగాప్రవాహముం బోని యోగపట్టంబున వైకృత్యకంబు నిర్మించి వామకరంబున విధాతి పుట్టిన తమ్మిమొగ్గ వలెఁ జెలువారు స్ఫోటికకమండలువును, నితరకరంబునఁ జుట్టిన జపమాలికయు, ధరించి కమలానసుని నిమాపథ్యం బలంకరించి యున్న సావిత్రీదేవి చిందపుంజిప్పయుంగరముల చే నిండియున్న చేతి చూపుడు ప్రేమితో భయపెట్టుచు ‘ఓరీ! పాపాత్మ! కోర్కొ ధోవత! దురాత్మ! తెలివితక్కువవాఁడ! మత్స్యతబ్రాహ్మణుఁడ! అధమాధమ మునినిరాకృత! ఆత్మజ్ఞానహీన్య! నిజాపరాధవిలక్ష! యేమిరా యిది వేల్పులచేత నను

రులచేత మునీంద్రుల చేత మనుజులచేత ననన్యదంపఁ బడఁ జెనకయు ముట్లొకంబుల కుండల్లియు భగవంతురాలు నగు సరస్వతి నే శవీయించుట కాయత్తఁడనున్నా' నని ఐక్కుచు నాననమువలె లేచినతోడనే యామెవెంట కడిపోయిన జటాభారంబులు యాయలవలె వ్రేలాడ నలుకొట్టుకొనిచే బ్రహ్మలోక మెల్ల గడగడలాడ సర్వ భస్మాలంకృతంబులగు ఫాలభాగంబుల నుండి సోమరస ముట్టి ఁడు నల్లు స్నేహించిదు వులు దిగజూచి నారగోచులు ధరించియున్న నిరాభారులందఱు నొక్కపెట్ట వేత్రాని నంబులు విడిచి యొంకార ముచ్చరించుచు వెంట నీడ్వఁబడు కృష్ణాజీనంబుల కాంతి చేర జీంకటులు గ్రొమ్మ దండము కపండలువు మొగులగు నాయుధంబులతో నాదు ర్వాసునిపై కుటికిరి.

దేవా! సహింపుము శాపమున కిదిసమయము కావని దేవతలు ఒలిమారుండిన ను, గురువరా! యీయపగాధ మొక్కటి సహింపుమని వోసికొలాగ్గి కివ్యలు పొర్కించుచుండినను, కుమారా! తపస్సుల కంఠం యము కలిగింపకు ఐని యత్ర నివారించుచున్నను, గోనావేళముచే నొడలు లేలియాక దుంపిసుం “జోదుర్వీక్షితురాలా! నీవి యామదము నేటితోఁ బోనడంబెదను, నీ యోత్సము రూపు మాపెద, నీవు మత్యాలోకమునకుఁ బోవుదువు గాక” యని శాపాదకము వెదలెను. తరువాత సాక్షాత్తయి మరల శవించుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండ, సరస్వతి, “చెరీ! కోపమడుపును, మంచిబుద్ధి లేనివా రయినను ప్రాహ్లాదులు బాతిచెత నే పూజనీయు” లని నడుపుచు సావిత్రీని మరలించెను.

పదంపడి సరస్వతి యిట్లు శవీంపఁబడుటఁ జూచి భగవంతుండగు పితామహుండు కమలంబునం జనించునపుడు తగులుకొనిన బీసతంతువులో యనఁ బ్రకాశించు ధవళ యజ్ఞోపవీతంబులు కేల సవరించుచు, వ్రేళ్లనున్న మరకతమయంబులగు నుగగరంబుల మిసిమి నల్లడలఁ బ్రసరింప, దబ్బముడి యుంగరంబున ముట్లొకంబుల యుపద్రవమయిన ను బాపజాలు దక్షిణకరంబెత్తి, శాపకలకలమంతయుఁ జల్లాన్చి రాఁబోవు కృతయు గంబునకు నూత్రోపాతము చేయుచున్నట్లు, పదిదిక్కులకును దంతకాంతలు ప్రసరింప, సరస్వతి భూలోకమునకుం బోవుటకు ముందు వాయించు పృష్ఠానభేరీరావము పెంటి ధ్వనితో, దెస లదుర్చుచు ధైర్యముతో నిట్లనియె. 1. బ్రాహ్మణుండా? యిది సజ్జనులు నడచు దారి కాదు సుమా ఈత్రోవ నడచినచో నీవు భ్రష్టుడవు కాకమా నవు. ఇందిర యతురంగంబులను నిరంకుశముగా నడిపించినచో వెడలు రజస్సు దివ్యమగు దృష్టిని పొందుచేయుక మానదు; ఈసృష్టి యెంతిదాకము చూడఁగలదు. విశుద్ధ మగు

బుద్ధిగలవార లీమాపుఁకు నురమయిన పదార్థములను గూడఁ జూడఁగలరు. సంఘములను చైతన్యమునఁగలరు. నీయనిష్ఠలవలె నవావి వికల్పము లగు ధర్మకృత్తియందు లు రెండు నెన్నెను నొక్కచోటనుండవు ఆహారము పదార్థములను లెమలుటలో బడి యెవవు! శాంతిమే తపము లన్నిటికి మొదటితిమనుమా! పుణ్యములు వెదకు దృష్టికి దాదోషములు గన్పడని యట్లు లలకినొడమైన మతముఁ దనరాగదోషములు కాన నేరదు. గొప్ప తపోభారము మోయులొక్కడ! పుణ్యభాగిత్వ మొక్కడ! కోపమున్న వాఁడు కన్నులున్నను గ్రడ్డివాఁడే; కోపదూషిత మగుబుద్ధికి గతకావ్యాక తకావ్యములు తోఁచవు. కోపముగలవానికి కనుమములు ఎంతర కామునుచే తెలిసికీ పం రవచ్చును; రక్తిచుకందోయి నాకర్షింపక ముందె యింద్రియముల నాకషిణించును; బడలునుండి చేస్తుట జాతికమును పె తపస్సుజాటును; అధిరము స్ఫురింపక మునుచే ము పకీతిక స్ఫురించును. విషవృక్షముననుం బోలె నీకుఁ గూడ ఎల్లలఁబలు లోకవివాశం బుకే యుపయోగపడుచున్నవి. నీ యీమనిషేషంబునకు వృత్తి ముక్తయగు మత్తాల పేరు వలె వృత్తి ముక్తయగు చిత్తవృత్తి తగదు. శమవసంబులు లేని చిత్తివృత్తితో నీ కృత్తినితాపనాకారమును నటకుని వలె ధరించి యున్నావు. ఇంత లాఘవము కల వాఁడ పగుటచేత నే జ్ఞానసమప్రాయమును గలక తేలిపోవుచున్నావు. ఈబుష్టులం దలు నోరులేనివాం! చెటిటివార! మూర్ఖు! రోషదోషమున కంగడి యగు నీ పృథ్వీయును నిగ్రహించుకోజాలక యనపరాధని యగు సరస్వతి నేల నిగ్రహించితి వి? లజ్జాకరంబులగు నపరాధంబులన నిట్టివియే. వీనిచేతనే జను లవిధగ్గులును నిందా పాత్రులు నగుచున్నారు. అని చీవాట్లుపెట్టి సరస్వతివంకఁ జూచి “కిల్లా! పిచారిప డకుము; యీసావిత్రి కూడ నీనో భూలోకమునకు వచ్చి నాయెడఁబాటు పలని దుఃఖము లేకుండ నిన్ను వినోద పెట్టఁగలదు. కనుకను ముఖపర్వము మాచునంతవఱకే నీకీశాప ముండు” నని యూహించి సురల కసురులకు మునీంద్రులకు మనజాలకును నెల వొసంగి తొందపాలుతో నన్నిధికి వచ్చిన నారదుని బుజములయిఁ గేలిడి యాహ్నిక కృత్యముల నెఱవేర్చుకొనుటకయి సభ విడిచి వెడలి పోయెను. శపింపఁబడిన సరస్వతి యుఁ గొంచెము తలపంచుకొని తపముచేయుటకై దాల్చిన యిట్టితోలో యన నలుపుఁ దెలుపుఁ గలసిన క్రీఁగంటి చూడ్చి పక్షస్థలంబున విగుడ్చుచు మూర్తికామంతంబు లగు శాపాక్షరంబులో యనఁ గన్నుని నిట్టార్పు గాల్గి యి తుమ్మెదలు మూగుచుండ శాప దుఃఖంబునఁ జేతులు నిస్సారములు గాఁగ నధోముఖంబు లగు సఖమయాఖంబులు భూ లోకమార్గము చూపించుచున్నవో యన ముందుఁ బ్రసరింప నందెలు చిప్పడు వినపచ్చి న పెంపుడురాయందలు వెంట నడువ సావిత్రితో నిటికిఁ జనుడంచెను.

అంతట సరస్వతి భూలోకమున కేగు ననువాత్తును దెలుపుటకో యన నూర్వః
 డును భూలోకంబున కివరించెను. క్రిమ్యమింబుగ సరోవిరంబులు గూడ మును
 చిన తమ్మితీగి లనుభవించు చిరపాదుఃఖంబునకుఁ బాలు పెంచుకొన వాసరంబు మం
 దీభరించెను. నమస్త జననేత్రంబగు మిత్రుండును పశుమఁ గోత్రీ మైగచుపంటిరం
 గునో మధ్యము త్రావి మడించిన కామముల క్రీగంటికంకరచూపులచేఁ ద్రోయఁబడి
 న వాడుఁబోలెఁ బడఁగుటి కొండమీఁదికి దిగియె. గ్రామసమీపభూము లన్నియుఁ
 జూద్రోవయముచేఁ బొంగిన పాలమున్నీటి ముంపు తగిలినవో యన దూడమీఁది ప్రే
 మచే నింటి కేతెంచు గేదల పాదుగుల నుండి స్రవించు ఊరిధారలచేఁ చెల్లఁబడియె
 ను. వాహ్యోక్తియి వెడలిన వేప్పుటెనుగు ప్రైడికొండ నెత్తమ్ములందు పప్పిక్రీడ
 గావించి కావించి మంపాకినీతీరంబుం స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగఁదొడఁగె. అకాశమతయు
 భర్తలకొఱకేగు విద్యాధరాభిసారికల కాలి పారాణి యింటుకొన నో యనునట్లెట్టపడి
 ను. రిక్త నందన మలందికిని పినాకినేవ చెసిన సంధ్యాంగన మెయినుండి జాజీన చె
 మ్మట్ట వలెఁ బ్రకాశించుచు దెస లన్నిటికిఁ గునుమరిన మద్దిక సంధ్యారాగము సిద్ధు
 లానెఁగు నగ్నోపకముచేఁ దుడువఁబడినవో యనఁ దగ్గిపోయెను. సంధ్యావందనము సే
 యు బృందారకబృందము గూడఁ బ్రణామాంజలులు నివలిరి. ధాతకఁ బుట్టిల్లగు త
 నిష్కపూవులు సేవించుటకై సమస్త కమలాకరములు చనుదెంచినవో యన దీప్తమానంబు
 గు బ్రహ్మచారికంబు నందు బ్రహ్మ సాయంకాలసవనమంత్రీంబు లుచ్చరింపఁసాగె
 ను. సప్తర్షుల యిండ్లలో ధర్మసాధనమునకై నీరాజనము తీర్చుచున్నట్లు వైతానికా
 గ్నిహోత్రంబులు ప్రజ్వలింపఁదొడఁగె. యతు లందఱుఁ బాపరోగంబులఁ బాపుకొ
 నుటకై యునురు నొప్పులు పతింపఁదొడఁగిరి. బడలిక తీర్చుకొనుటకై యీదులారఁగు
 నలామోముల దేవరతత్తడిరాయంచలచేఁ గైసేయఁ బడిన తరగలు గలిగి సంధ్యానందన
 ము గావించుటకై లుసుకలిన్నెలసూదఁ గూర్చున్న తపస్విసంఘముచే శోభిల్లు మం
 దాకిన నదిలో జలదేవతకు గొడుగులై సతతికళిత్రీంబుల కంతఃపురసాధంబులై తు
 మ్మెచ్చదమ్మురీతులకు గంజాగృహంబులై దనరు కలువతీఁగెలు వికసింపఁసాగెను. మెడ
 లువంది నన్నని తామరతూటిఁ సుండ్లచే దురదతీర గోకికొనుచు తొక్కుల గాలిచే
 బుప్పొడి నెగరఁ గొట్టుచు మధ్యము గోలు రాజహంసకులము తమ్మిపూవులతో
 బాటు తానును నిదింపఁ దొడఁగె. వేలుపుతెఱవల తుఱుముల యందలి మల్లె
 పూవులు తావులు దొంగిలించుచు నొడ్డపై నున్న తీవల పూచిన పూవులలోని ధూ
 లిచే నేటినీరు బురద గావించుచు నిశాపురంధ్రీనశ్వాసనన్నిభంబగు చల్లని గాలి

మెల్లగా వీర సాగము. సంచరీక నివశుండు ముకుళిందుటం జేసి నిక్కవొడిచిన
కింజల్కంబులచే సంకటంబగు తమ్మిపూవు మొగ్గలలో నతికన్యముగ శయనించె. చు
క్కల గుంపు స్పృశ్యము చేయుటకై నిలిచిన వ్యోమకేశుని ఒటారణ్యంబు నంచలి కొం
డమల్లెపూవులో యన నుప్పురంబు నిండె. నీలమేఘచ్ఛాయచే బలసి సంధ్యాగంబంధ
ముచే నొకిందు క్షౌఢవడి పండిన తాటిపండు ననుకరించుచున్న నల్లని పడుచుచీకటి
భూమియెల్ల గప్పి పుచ్చె. ప్రతిగృహంబున గటిక చీకటి మింగినేయుటకుం దగిన
కాంతితో దీపప్రకరంబు భూమినీ కాంతి చేవినియ నిడకొన్న నంపగి మెల్లలవలెఁ బ్ర
కాశించె. చిన్నిజాబిల్లి నన్నని కిరణంబులు ప్రసరించుటకైని గాఢాంధకారవలీమనం
బగు తూర్పుదిక్కు పలచుపలచు నీరుగల కాళిందీపురి ననుకరించె నెల్లవడియె. ఆకాశము
ను వనలి నల్లకల్లుల చెలువు తెల్ల నల్లఁబడి చంద్రుని కిరణులచేఁ గచ్చగ్రహణముచే
యఁబడి కటికచీకటి పోతుపిచ్చుక అక్కల నవధులించు కాంతిగలదయి మానసిమాన
సంబులనుండుం బోలె చెంచుమెలఁతల కప్పకొప్పలందు దాగికొనియె. చంద్రుండు
ను మాపుకొండ చటయలలో జరించు సింగము తనయందున్న యిట్టిని గోళ్లతోఁ జీర
దాని కుత్తుకనుండి వెడలు నెత్తుగుచేఁ బూయుఁబడి న క్లెత్తి మేనుదాల్చి విభాషింపనిత
కావిమోవి వలెఁ గన్పట్టె. చీకటి యెల్ల చంద్రకిరణముల చేఁ గరగింప నంద్రీకాంత
శిలనుండి జాలువారు జలధారలచేఁ గడగఁబడినదో యన నశించె. చంద్రానందలము
ను పాల్కండలి యుప్పొంగ క్రిమంబుగా నభిసలము నలంకరించె.

అట్టిసమయంబున శూన్యహృదయయై యెదియో చింతించుచుఁ గన్నీరోడ్డుచు
న్న సరస్వతిం జూచి సావిత్రీ యిట్లనియె. చెలియా! ముగ్ధాంబుల కుపదేశింపఁద
గిన నీయెరుట నానాలుక మాట్లాడుటకు సిగ్గుపడుచుది. ఎన్నఁకయిన ననుభవింపక తీర
ని దేదియో యది నీవే యెఱుంగుదువు. దేవుని కుటిలవ్యాపారముల దుర్జననియందుం
బోలె నజ్ఞుని యందును దయలేనివి, క్షణభంగుములు, దాటరానివి, చెడ్డవి, మ
ర్యాదచూపనివి. ఒక్కక్కతటి నభిమానపంతులకుఁ గూడ నిష్కారణముగఁ దిరస్కా
రము తగనివారివలన నయితము సంభవించుచుండు. ఎడతెగక జాటు కన్నీటిచేఁ ద
డుపఁబడినచో విపల్లవంబగు చెట్టువోలె విపల్లవము గూడ సహస్రముఖముల మొలకలె
త్తు. అతిసుకుమారుడగు జనుని సంతాపపరిమాణునయినను మాలతీకుసుమయోలె వా
డు పడుదు. ఏనుఁగున కంకుశంబు వోలె మహాత్ములఁ బీడించుటకుఁ గొంచెము క్లేశమ
యినను జాలు. సహజమగు స్నేహపాశముచే నంటఁగట్టఁబడిన జన్మభూము లెంతవారి
కిని పరిత్యజింప నలవి కాదు. మానసియు లగు పెద్దలతోడివియోగము జంపవుఁ గోతవ

తె దారుణమును హృదయముం జీల్వఁగలను. నీవంటి తెలివి గలదాని కిట్లు పొగులుట తగదు. నీవు దుఃఖవిషద్రుమాంకురంబులు మొలచు భూమివి కావు శుభమో యశు భమో బలవంత మగుపురాకృతకర్మము ఫణిన్నుఖమై వెనుకముందు నడచుచుండ దుఃఖింప నవసర మే మున్నది? త్రిభువన మంగళకమలం బగు నీమఖ మమంగళం బ గుకన్నీ రపవిత్రము చేయఁగూడదు. కాని మిక్కిలుపరిస్థుతప్రళయంబు యొందుకు. ఏభూ భాగ మలంకిరించుటకుఁ గోరుచున్నావో నడుపుము. నీచిత్త మేపుణ్యప్రదేశమం దన తరింపఁ దలంచుచున్నదో చెప్పుము. ఏతీర్థము లనుగ్రహింప నభిలషింతువో వక్కాణిం పుము. ధన్యంబులైన దేవతాపూజనీయలయందుఁ దపముఁ జేయు నించితివో వదింపుము. నీతో బూడిదె యాటకొ లాడఁకొను నాఁటనండి నహవాసము చేయుచున్న నెచ్చెలి ని న్నునుగించినచుట్టకు సిద్ధముగా నున్నది. భూలోకమున కేగుటకు నంకల్పింపు ము. నర్పవిద్యావిధాత యగు ధాతయే నీకు దిక్కు గాని యన్యలు లేరు కావున నస్తు హానుభావుని మనోవాక్కియల చేత నేవింపుము. సురాసురహానిమాలా ధృతచరణధూ లీలపుంకును గల్పనృక్షకుసుమకల్పితశిరోభూషణుండును త్రిభువనగురువును దేవదేవుండు నగు ముక్కుంటి దేవరకు నమస్కరింపుము. పార్వతీకరంగుము. ఆపుణ్యదంపతులే నీకవి రకాలంబున శోక వాకన మచగ్రహింపఁగలరు.

ఇప్పగిది నుపదేశించిన సావిత్రీం జూచి వాడైది ముత్యములవంటి కన్నీటి బిందు వులు గండస్థలములనుండి దిగజూత “నెచ్చెలి! సావిత్రీ! నీతోఁ గలసి విహరించుచు న్ను శాకు బ్రహ్మలోకము వదలితనను దుఃఖముగాని దుర్వాసుండు శపించె ననుసంతా పముగాని లేదు. కాని కమలానమని సేన దొర్లక దను మాటఁ దలంచుకొనినఁ గడుపు చెటు వగుచున్నది. భూలోకంబున వేది ధర్మసాధనప్రదేశంబులో యేది నివాసయో గ్యంబులో నీవే యెఱుంగుదువని నుడివి యూరకొనెను. పదంపడి రాత్రి యంతయుఁ జింతచేచి వదలి పట్టక కన్నులు తెఱచుకొనియే వెళ్లఁబుచ్చెను. మఱునాఁడుదయంబున భగవంతుఁడగు భాస్కరుండు ఖగఖణలాడు కల్లెము బిగించి లాగుటచేఁ బుండుపడిన ప చ్చివారువంబుల నోటనుండి జాలురక్తముచే రక్తమయిన మేనితోనుదయగిరికిఖర మధి స్థించి మునలికోడి జిట్టునంటిరంగుగల పిచ్చుకకుంటు ముందునడువఁ బ్రకాశించుచురద నమోవంతలె యగు నలువతల్తడిరాయంద యిట్టటుఁ దిరుగుచు నీరీతపద్యము నుచ్చైస్వరము తోఁజదివెను.

గీ. మానన సగోనివానంబుఁమానిదిగుడు, బావిలోపల వినియింపఁవచ్చె ననుచుఁ
బొగిలె దేవీక రాయంచుపువ్వుఁబోడి, మరలఁ జేరెద వానరోఁవరముదరికి.

అపద్యము పెని సరస్వతి కృష్ణుర సిట్లు విచారించెను. నేనే యాహుంసనే నా
జూపించుచుంటి నని తోచుచున్నది కానియ్యి, మునిపదనము మన్నించెద నని తలఁ
చి లేచి ప్రభుమిరించి కేసుటల నంకల్పించి విమోఘము చే సంతాపముఁజెందు పరిజనముం
బరిత్యజించి బంధువుల బాంధవ్యంబు లెక్కింపక జేతేల పెద్దను ముహూటువలఁగొని బతి
మారి యొప్పించి వెంట ననుడెందు జడదారి గుంపులను నురిలించి సావిత్రిద్వితీయయై
విరించిద్వితీయ బ్రహ్మలోకమునండి బయలువెడలెను.

తరువాతఁగ్రామము గా ప్రవహించుచున్న మిండియధోధానమానపయోధర న గుటం
జేరికామధేనువు ననుకరించుచు, మొఱయును, ముక్కంటి యాపలఁ దాల్చుచులతీ మా
లికఁబయి తనరామ మందాకనననిం దరిసి యందరుంధతీరేవి నారచీరలుదుకులేవులమా
చి, యల్లల్లాను కల్లోలములయందుఁ బ్రతిపదించిన చుక్కల సార నిరీక్షించి, పితృతన్వ
ణములు నేయుతతేఁ దాపసులు పదలిన నవ్వుగింజలు గల యిసుమతిన్నెల యందరును
స్నానము గావించి శుద్ధియై విరించి తీరంబునందు పితృదేవతలకై యివిన పిండంబులును
సూర్యగ్రహశాఖలయిన సూతకాశవానను గావించుటకయి యేడుగురు జడదారు లే
ర్వణమకొనిన దర్భపాన్వలును, వాచ్చిశుద్ధియై దేవేంద్రుండు శివార్చనకొఱకయి సంపా
దించిన పలారంగులుగల పూవులును, నారునిశరీరమునుండి జాతిన నిర్మూల్యమకరందమాలి
కలును, పృవాహావేగంబు చే దరి గోయఁబడిన మందగ సర్వత శిలాకందరంబులును, వే
లుపువగలాడుల కులుకు గట్టిగుబ్బల తాఁకున కలఁగి పోయినకలంబులును, గండశిలాఘ
ట్టకంబులచే పలు మొగంబుల మొఱయునుఁ బ్రవహించు పృవాహంబులును, వేల్పునొ
చ్చి వేల్పునిత్యపానరాగ్నివలనఁ బోడఘృహమంబుచే గూనిరితంబులగు సైకతంబులును,
సిద్ధులర్పించు వాలుకాశివలింగములు దాఁటిపోవుటకు జడియు నిత్యాధరుల పీషించుచు
గగనోరముగ విడిచిన కుబుననువలె, స్వర్గలోకము ధోరించిన లలాటపట్టిక భాతి, పుణ్య
పణ్యంబు లయ్యు నంగడిరీతి, నరకద్వారకవాటయు తెఱవకండ నహర్నిన గడియపగడి,
మేరుసర్వతము దాల్చిన తలపాగ చూరు పసువున, వెండికొండచొక్కా కంటఁ గుట్టి
న పటకాలీల, మోక్షంబున కేగు ఘంటాపదము చొన్నెనఁ, గృతయుగము చిట్టచివరి
యందువితంబున, దనరారుచున్న యాసాగర మహిషిందాఁటి, భూలోకంబునకుదిగి,
యంబరతలంబు నందుండియే పరుణుని మెడలోని హారమో చంద్రాద్రీ తలమీఁది
గొడుగో వింధ్యాద్రీయండి జాలువాలు చంద్రాకాంతద్రీవమో దండకారణ్యమునుండి
ప్రవహించు కప్పునపుటకంబుల నివ్వందమో దిక్కులనుండివెడలు లావణ్యరసమో యం
బరలక్ష్మీపన్నుంటకై యెగ్గుచుకొనిన పడికంపుతాలిచవికయో యనఁజెలువొందుచుఁ

జల్లని మచిగల తెల్లని నీరును హిరణ్యదాహు నను మారుచేరును గలపిత మహాపత్యం బగు శోణనదయుం గాంచి దానియందమునకు మన మొనంగింపఁ దల్లి గంబున నే నివనింపఁ దలంచి సావిత్రీతో “చెలీ! విండుగిన నెమిలెకూతలును బుప్పటి తిన్నలుగాఁగింద రాలి యున్నతిన్నచూలును బుప్పఁదేనియలగోలి నెత్తిల్లిన తుమ్మెద గాణలు పొను పిన్నపాటలును గణి మందాకిరితీర్థరూపల ప్లమచునొగొపకఁతపరీక్షలంబులును నన్నొందపూదు మన్నవి. నాచిత్త మిందుండుటకఁ ద్రోవేందుచున్న దని నిజాశయం దొనిగింప సావిత్రీ పల్లే యనియె. పిదప దానిశ్చివతీరంబునఁ జక్కిని కౌతలెకలు గల యొకానొక లతామండపంబు గృహంబుగా నేర్పఱచుకొని యందుఁ గొంతటిదవు విశ్రమించి సావిత్రీతోఁ గలసి దేవార్చనాకుసుమంబులు కొనికొని బలకమాడి శుచి యగునొక్క యిసుమతిప్పపై వాలుకాకిపరింగముం బ్రతిష్ఠించి పరవ శక్తిమతి మై పంచుకొన్నపుర స్వరంబుగ ముద్రాబంధముఁ గావించి భూమి యాకాశము నేల నిప్పు గా లి సూర్యుఁడు చుందుఁడు సోమకూజయు నను నెనిమిదిగూపులు గల పరివేష్టబుని ధ్యానించుచుఁ బుష్పంబలయిడి యుప్రియత్నలబ్ధంబు లగగలమూలాదులచెలెను సుధ కన్న నెక్కువమచిగల చల్లని శోణనదోదకము. చెలెను తుత్తుఁ దీర్చుకొని యప్పగలు గడపి గూహకరికిలోని శిలాఫలకము మీఁద నేమెత్తని యిగుళ్ళుకలచుకొని పన్నులిండెను ములుచాఁడు పైత మారితినే రాల్పిందివములు గడవెను. ఇట్లు కొన్ని దినంబులు గడచిన కొంతకాల మయింపిదప నొకానొక నాఁడు జూము ప్రొద్దక్కినతిటి శ్చిమదిక్కి నందు గంభీర మై ప్రతిశబ్దముచే గిరిగమ్పంబులఁ బూరించు నశ్వపేషితి నొకఁడు వి నబడియె. అధ్వనికెఁ గడు సంతసిల్లి లతామంటపమునండి బయటకు వచ్చి విలోకించుచు నాకాశంబున మొగలిపూవులంటి తెల్లనిరంగుల పరాగంబును మిక్కిలిదుఁరముగాని ప్రోశంబునం గూడఁగాంచెను. క్రిమకృమముగా దగ్గఱకు సచ్చివకొలఁది విన్నపమై ఛేపకడుపువంటి రింగుగలిగి యాధూళచక్రింబునందు నీళ్లలో నడచు కౌసుకులపలఁద బర్రెపుడున్న యశ్వబృందముం గనియె. లలాటతలంబునవేలీలాశుతలవెండుకలత్రాళ్లచేఁ గూర్చబడిక మచ్చులును, చొల్లని దంతపు విక్రికలఁదోలు గండంబులును, గృష్ణాగురుపంకముఁబూసికొనుటచేఁ గమాయనర్థంబు లైన కంచుకంబులును, నత్తరీయము లచేఁ జుట్టుకొనిన కుచ్చపాగలును, నెడమముంశేత వేలీలాశు బంగారుకడియంబులును, రెండుమాటును చుట్టిన పట్టుపీల్కలచే గట్టిగా ముడి వేయబడిన పిడులుగల చురకణ్డులును, సార్వకాలిక నాట్యమామంబునం జేసి చిక్కిన శరీరంబులును గణి పారిణయూధుంబునోలె గుట్టుబులును దుసుకించుచుఁ జెట్లకుఁజెట్లకు బుట్టలకుఁబుట్టలను గూడ

దాటిందుచు నొకచేత బాణాకట్టలును బెఱకేలఁగత్తులును బ్రకాశించినదమ నడుమఁ బూవులును బండ్లును దుంపలు నాకులు మొదలగునవి సేనికై సేకరించుచు నడువుము నడువుము నద పద తొలఁగుము తొలఁగుము దారియిమ్ము దారియిమ్ముని యొడతెగనికల కలము గావించు లేతపొయ్యముగల సహనీసంఖ్యామాలి ప్పుగుపదాతిబలంబుచే నధిష్ఠింపఁబడిన యానారవంబుల సౌరునకు మిగుల సంతేసిల్లెను.

ఆగుఱ్ఱములకు నడుమఁ జుట్టును ముత్యాలచేరులచే నలంకరింపఁబడి రత్నఖండంబులచే గూర్చఁబడి సంకువలె బాలపోలిక నునుగుముద్దనందంబునఁ దెల్లనై లక్ష్మీనౌ నఁగుటకై పచ్చినపాలవెల్లివలెఁ బ్రకాశించు శ్వేతాతపత్రంబు నీడయొనఁగ నతిస్వచ్ఛం బైన నగలకాంతి దర్శనానురాగముచే వెంటఁదవలిన దిక్కుక్రివాళముననుకరింపఁ బిలువదుల దాఁక ప్రేలాడు మాటతీపుచ్చమాలిక రూపంబునందు ముగ్ధింకంబుల వారిం జయించి తెచ్చుకొనిన విజయధ్వజంబుం బురణింప, జాన్వాలకుం గట్టఁబడిన పగ్గ రాగనూలునండి వెల్వడి నద్దెసలకుం బ్రసరించు కాంతిపుంజం బదృశ్యమానలై దారిఁ బొగచేయుచున్న వనదేవతలచేతిలోని లేజివురుటాసు లనునుత్పేక్షఁ బుట్టింపఁజేయఁ జక్కనికుటిలకుంతల సైబకంబులును మనోహరంబులగు పొగడపూవుపండ్లును గలిగి యొడత సంతర్ధానము సేయుచు దివసమును మింగివేయుచున్న నొ యన్నట్లు విరాజిల్లు మాలియు నెఱ్ఱి శరీరంబును, పశుపతి జటాజూటమం దలంకరింపఁగా మిగిలిన రెండవ చంద్రఖండంబుచే సృజయింపఁబడినట్లు మెఱయుచు సహజంబుగఁ గలకలలాడు లక్ష్మీచే శోభమానంబై మనశ్శిలాపరికంబువలెఁ బింగళం బగులావణ్యంబుచే నాకాశం బునకు మెఱుఁగుపూత వెట్టు లలాటంబును, ముజ్జగంబులయందలి యందగాండ్ర గర్వమెల్ల దృష్టిపాతంబుచేఁ దృణీకరింపజాలి విచ్చిన నల్లకల్వలును వికసించిన కుముదంబులును బ్రకాశించు కమలంబులును గలతటాకంబులు వేలఁకొలది సృజించుచు దశదిశలందు నకాలికశరత్కాలధర్మము న్యాసింపజేయు కందోయియును నాయతంబులై యిరుగడల నాకమించు కందోయిపోలి మేరకై యేర్పఱచిన సేతుబంధమునాఁ దనరారుచు లలాటపట్టిక యను జాబిల్లితొతిపలకనుండి జాలువాటు లావణ్యరసపూవాహమని సించు పొడుగైన నాశికయు, మామిడిపూగుత్తులయందును గాలకర్పూరమునందును పారిజాతలవంగుకుసుమంబు లందును గల సౌరభ్యముఁ గోరు మత్తమధుపకులంబుల కోలాహలంబున శబ్దాయమానం బై వసంతర్తువును సృజించుచున్న మొగంబు ను, దెసలన్నింటికిని సుధావిశేషము సేయఁజాలు దంతంబులును, మింటఁ జందికాసృష్టే గావించు డగి మాటిమాటికి సుహృత్సంభాషణంబునకై యుత్తానితం బగుచున్న మొగంబునం

దొలకరించు చిరునవ్వును, గడిమిపూ మొగ్గలంతేని మత్స్యములు రెండింటినడమ నొక్కొక్కమరకతమవంతున గుచ్చిన పూడు కేటలుగల కింఠమాలికయు, గుమగుమలాడు పచ్చికమ్మరిచే వ్రాయబడిన మకరికాపత్రిములు కలవగుటంజేసి వకరాకాశిత శిఖరం బగు మకరికేతుకేతుస్తంభద్వయంబుం బోలు భుజయుగళంబున, దెల్లనిజన్నిదముచే నలంకృతం బగుటంజేసి తనమగనివధించి ననకోపంబుచే జుట్టు గంగానదిచే ముట్టడింపబడిన మందరంబు చందంబునఁ జెలువారు శరీరంబును గప్పరంపుంబొడి చల్లుకొనుటచేఁ దెల్లవడి యుపతీతనకుచచ్చివాకంబులు విహరింపందగిన యిసుమతిన్నెయో యన వన్నెమీఱు వెడంపటొమ్మును నాభికథోభాగంబునం దోసిన కుచ్చేక్కు వెనుకకు మడచి గట్టిగా నిగించి కట్టుటచే నూరువ్యయైకావ్యయం బక్కఁగా నేర్పఱుమచుఁ దనుతరం బగు మధ్యభాగంబును విభజించు పచ్చనికట్టుబట్టియు నెడతెగని వ్యాయామంబుచే బలిసి గట్టిపడిన మాంసము గల జానూపరిభాగంబులును పక్షిస్థంబును తాతపలక మోపునకై దాఁసిన శిలాస్తంభంబు లనందగిన వేల్పుటెనుఁగఁ తొండమునంటి తొడలును నురువైన యూరుపులబరుపు మోయుటచేతం బోలెఁ జిక్కిన షిక్కిలును గుట్టునునకు రెండుప్రక్కల వేలిలాడు కల్పసావపపల్లవంబులయవంటి యుడుగులనండి వెడలి యుయ్యలబాఁగుచు నశ్వమున కలంకారార్థముగ నేనవేలు చామరములు స్పృశించుచున్న నఖికాంతులును గలిగి ప్రకాశించుచు మాటిమాటికి దంతములచేఁ గొలుకుటంజేసి గలగలలాడు కట్టెంబును బొడుగైన నాసికయందుం దగుల్మకొనిన కవికయు లలాటపట్టికయందుం దొరలు చామికరచక్రింబును మెడలో బంగారుమువ్వలును గొండ ముచ్చిచ్చుచెంపల రంగుగల శోపంబులును నీలిగోరింటపూవునంటి యొడలిరంగును గలిగి యభిముఖముగా నెగురుచుఁ జరకాల ముపరిభాగంబునంద నిలుచుచు టకటకారావంబుకావించు కాలి డిక్కులతాఁతునం బుడమి గుంటలువడ మనోవేగంబునం బరువెత్తు నొకానొక యుల్తమశ్వము నెక్కి యిరుగడల నిరువురు పరిచారకులు జీనుమీఁద నొకకేలువైచి వెంటఁ బరువెత్తుచు రెండవకేలఁ జామరంబులు విసరుచుండ ముందునడచు పందిమాగధులు కావించు కైవారంబునకుం దలయూఁచుచు మన్నుననియపరావతారమువలెఁ జందురు పునస్పృష్టివితంబున జీవహామునెల్ల విలాసపాఠియముఁ గావించుచు దివసవంతయు శృంగారమాయముగా నొనర్చుచుచు నేత్రముల కాకర్షణనమై మనంబునకు వశీకరణమంత్రమై యిందిఁజుములకు స్వాస్థ్యంబొనర్చుచూర్ణమై కాతుకమునకు సంతోషమై సౌభాగ్యంబునకు సిద్ధియోగమై మదనునకుఁ బుజర్జనస్థివివశంబై యావనంబునకు రసాయనమై సౌందర్యమున కేకాధిపత్యమై రూపంబునకుఁ గీతికాస్తంభమై

బావణ్యంబునకుం గులకోశమై నలసారియునకుం బుణ్యకర్మవివాకమై కాంతికై పృథ
మాంతురమై పృథావీతస్మష్టికి ఫలదై పృథ్వీమంబునకుం ద్రితోపమై వైష్ణవంబునకు
యశశ్రీహాహ మై తోతేందు పదునొక్కవెత్తిరెలులచాత్రముగల సంపదగుండ
ంకాయం డగునీకకుమారునిం గనుంగొనెను.

పుటయు జెట్టిక బంగారుకణికవంటి రంగుగలిగి పొడుగై కొండెము లావై జరా
కాంతిమయ్యను వ్యాయామశీతంబైన యెడలును బొడుగైంగడ్డంబును నిడువైన
వీరంబులును ములైపుదివ్వనంటి తెల్లని తలయుం గలిగి గట్టవెక్కి యా కుమారుని
వెనువెంటఁ బ్రతిక్షణమందు నుదారిమగవేయుగలవాఁ డగుటంకేసి మునలీతనయుం
గూడఁగైవరముఁజేసికొనుచున్నట్లు గుణములకుఁగూడఁ గౌండియంచుచున్నట్లును
వేశుభావత్వమునకుఁ గూడఁ జమపు దొప్పదున్నట్లు నాచార్యునకు నాచార్యకంటె
యుచున్నట్లు చనుచెందుచున్న యింకొక పృథ్వీపురుషునిం గూడఁజూచెను.

వీరప నా రాజకుమారుండును చుందుఁజనుచున్న పదాతిసర్దము దివ్యాకృతిగల
సరస్వతీసావితులం జూచి విసమైశ్వరానందములై మెనుకకు మరిలించి తనతోడగీ
యసౌందర్యంబు విన్నవించఁ జూడ నిచ్చ గలిగి సబాతివత్తాహుండై వాచున్న పృ
థ్వీశంబునకుఁబోయి గూరంబునందగుట్లు దిగిరిజనమును పలకని మగుడించి నజ్జరుండై
న యా వృద్ధుడు చూత్రీయ మెటూఁ గాలి నడతొన సరస్వతీసావితులు నివసించు
లతామంటపము లోనికిం జనియె. సమీపించిన వారియపురింజూచి సరస్వతీతో సావిత్రీ
యుం గిసలమాననము లిడి ఫలముమాదికం బగునర్భ్యంబున వనవాసోచితం బగుసాతి
భ్యం బొసంగి గౌరవించెను. వారియపురు పరిశ్రమయు దీర్చికొన్న వీరప సావిత్రీయుం
గూర్చుండిరవంత సే పూరకుండి యాయదునివారి నుద్దేశించి యిట్లనియె అహూ !
సహజబుజ్జాలంకారము గల పృథురాజనము మగవారితో యందుగ మాట లాడుట ధాన్
వ్రైమనిపించకపోదు అందును నడవిలో మృగాంగనలవలెఁ బెరిగెనకుమారీజనంబున కిం
మంతయుం బాగలభ్యమే యుండదు. మీ దివ్యసుందరవిగ్రహముం జూచి కృతార్థ
ములైన శేత్రీయులు మీ యుపంతయుం గూడ విడువని తోత్రేంద్రియమును పోరే
పించుచున్నవి. సజ్జనులు పృథమవర్ణమందే స్నేహమును గావుక గా నొనఁగుచు
వారు. సజ్జన లానంగిన చను పవ్రగలభులను గూడ మధ్యము వలె వాచుటరిం
జేయును. అపృథుత్వ పూర్వకముగ నే వినయము గనిపించు సజ్జనుల యెడ విశ్వాసము
ధనుస్సునందు నారించె చిట్టచివరవఱకు వ్యాపించును. జగంబుం భగవంతుని మంచినపు
ష్టి దృఢపూర్వముగాఁ బోయినను చూచిన వెంటనే నతిధీరమునన్యు గలవారికి నయిత

మాశ్చర్యము పుట్టించును. మహానుభావుండైన యీశుమారుని సౌందర్యము గోకిత్యియని వాసులకును బరాధవముఁ జేరినది. సౌజన్యపరితంత్రిమైన శిష్టాచార మడిగించుచు న్నది గాని యాఁడవాండ్రు తోడఁబుట్టిన చాపల్యము గాదు సుడి! కావునఁ జెప్పడు. ఈమహానుభావుని పరిత్యాగముచే నేదేశము దురదృష్టవంత మయినదో! ఈశుమారుని విరహంబున నెచ్చటిపొదలు దుఃఖించుచున్నారో! ఈసుందరాకాశనిర్వహణ నేదేశము వారు పుణ్యవంతులారా! యానతీయవలయును. ఈశ్వరుని హంకారహంకారములకుఁ గూడ జడియని యీమహానుభావుఁడెవ్వఁడు? కాస్తుభుణి హరిహృదయ మలంకించిన ట్లచౌళివల్ల మైనయీశుమారుఁడు పుణ్యాత్ముండైన యెవ్వని యురము నలంకిరించెనో! ఆతంకి యెవ్వరు? గొప్పతేజస్సును గన్న ప్రభాతసంధ్యవలె నీమహాతేజస్విని గని తీర్థులనందనీయ యయిన యిల్లా లెను? ఈసింహసంహనుని పుణ్యవాసుంబునందు నివాసముఁ గాంచిన పుణ్యాక్షరంబు లెవ్వ? ఆనతిచ్చి పిప దేవరయుడం లేముఁ గూడఁ దత్క్రమముగానే నుడిఁ మాహృదయమున్న కానంద మాపాదంపును. ఆనియజేగిన సావిత్రింజూచి వృద్ధుండును బ్రకటితవియుండై యిట్లనియె. ఆయుష్కుంతుంల! సాధువులకుఁ బ్రియవాదిత్వము కులవిద్య, వారు సుధాకరకమనీయం బగు మొగముచేఁ గాక సుధాకరకరీశిలమ్ము లగు మాటలచేఁ గూడ సృజయను నంగోషపెట్టుదురు. సౌజన్యజన్మధరూపమైన మీవంటి బాలికల దర్శనము శిల్పవిద్యాధీశుమరులచేఁ బూర్వజన్మకృతముకృతాతిశయముగఁ గాని లేటస్థించుదు. ఆ న్యోన్యనల్లాపముమాట ట్లుండనిమ్ము. సత్కులప్రమాతుల దృష్టితోడి సంబంధము దృష్టికిఁగలిగినంత నే పరమానందము కలుగును. విను మీకుమాటండు భార్గవ వంశధరూపము నిజతేజః ప్రసారంబునం బుహిమునం దహించి యదగ్గి ప్రభావంబున జుభారి భుజనంభంబుం గూడ స్తంభింపం జేసి స్వర్గమర్త్య పాతాళ లోకములకుం దిలక మై సురాసురమౌలిమాలామాణిక్యపుంజరంజిత పాదపంకజుండై పెన్దేమేఁ గాంచిన భగవంతుండగు వ్యవసూహిమనికి బహిఃప్రాణంబగు కుమారుండెతినిపేను దధీమండు. జగములెల్ల జయించి పెక్కుమంది రాజులచేఁ గప్పములు గొన్న శంకృతమహారాజు కూతురు తీర్థులనక వ్యాగిత్వమున్నగు సుకన్య యితనితల్లి. ఆ సుకన్యాదేవి యితనిం గడుపున ధరించియున్న సమయంబున బ్రసవంబున కైవెజన మానంబున శంకృతుం డల్లుచి యింటినుండి తన యింటికిం గొనిపోయె, కామె యీదీక్షుమున్నుంతుని విశ్వృచంబునం బ్రసవించె. సంతోషితకాంధవుండును రాజీవ లోచనుండు నగు నీదిటుతఁ డారాబృహదునునందే శుక్లపక్షచంద్రునివలెఁ జెరిగెను

గుకన్యయుఁ బిదప భర్తృభవనంబునకుఁ జనుదెంచినను నకలలోచనాసేచనక దర్శనండును మనోవిసోదియు నగు మనుమని మాత్రము మాతామహుఁడు పంపింపఁడయ్యె. తాతగారియింటనే యితఁడు నమస్తవిన్య లభ్యుపిం చెను. నన్వకరలు నేర్చుకొనియెను కమక్రియముగ యావనకాలియయిన యీమనుమనిఁ గాంచి మాతామహుండు నావలెనే తండ్రియునే తక్కువకమలావలోక నానందముఁ గొన్నాల్గనుభవించుచుం గాక యని తలపోసి తండ్రియింటికిఁ బంపించుచున్నాఁడదే యీప్రియాణము. నేను సుప్రోద్ధనాముండగు శర్యూత స్మపాలుని యుజ్జాకారి యగు భృత్యపరమాణువుంగాఁ దెలిసికొనుము. నాపేరు విక్రమ్ ; పితృభవనంబునకుం జను నితనికి జోడుగా మాప్రిభువు న న్నరిపించె. మేము తాతముత్రాతలరములనుండియు నారాజవంశమునకే భృత్యులము. చిరకాలమునుండి నేన నేయుచున్నచోఁ బరిజనులయందును బ్రభువులకు శాంధవనమానంబగు చనువుండును. మహాత్ములకున్న దాక్షిణ్యకోశము పెద్దది. ఇచ్చటి కాచ్యవనమహామనితపోవసము రెండుకొఱిసుల దూరమందున్నది. ఆయాశ్రమంబునకును నత్తపోధనుండు తనపేత కల్పించెను. దాని రామణీయకును చైత్రరథమును మించుచుది. దాని దగ్గఱనే కోణనదముప్రసరింపించుచున్నది. అచ్చోలే మాయాత్రీ కవచి. మీకు నాయదు దాక్షిణ్యము గలదేని మీహృదయమునందుఁ బరిహాసముగాఁ దలఁపరని మాపై ననుగ్రహము కలదేని నీమనుష్యులు వినఁగనిననారని ప్రభుధర్మవనంజాత మగు ప్రాణము ముఱవక కుతూహలంపడు మాహృదయముం బరాధవింపక నాయున్నంతరండ్రగు నీవృత్తాంతము నొడివి యీ కర్ణములకు రసాయనము కెట్టుండు. ఇటువంటి సౌందర్య విశేషమునకు దేవతాంశ యుండక తీఱదని నా నమ్మకము. వంశములును బేరులును వినఁదలఁచిన నా డెందమును సిగ్గుపఱపకుండు. మీ పుట్టువుచే స్పృహణీయమైన వంశమేది? ఈపూజ్యరా లెవ్వరు? పరస్పరవిరుద్ధపదార్థములు గూడ నీ మేముం దేకీభవించి యున్నవి. భాన్వన్నార్తి యయ్యును నన్నిహిత బాలాంధకార, పుండరీకమణి యయ్యు హరిణలోచన, బాలాతపాధరి యయ్యుఁ గుసుమహాసిని, సమనహంసస్వన, సమన్నతపయోధరి, కమలకోమలహస్త, హిమగిరికిలావికాలనితంబ, కరభోరువు, మందగామిని, పరిత్యక్తకామార, ప్రసిద్ధతారక, యీశారీమణి పేరెవ్వరు? అని యడిగిన వృద్ధుం జూచి మరల సావిత్రి “అర్యా! మావృత్తాంతము తయఁ గొంతకాలమునకు విందువు. మా హృదయము చాల దినము లిందలి నివాసమే గోరుచున్నది. పరిచయమే ప్రకటింపఁగలదు. పరస్పరనివాసంబులకును నడిమిమార్గము. దూరము కాదు గదా; అప్రియత్నదృష్టించైన యీజగ మార్గండు ముఱవఁదగి

నది కాదు, అది పనికి యూరకుండెను. దధీయండును గలాంబుదారావగంభీర మగు భారతిచే వనమయూరలోకంబున కాటలు నేర్పుచు నిట్టనియె. ఆర్యా! మనమారాధించు వార్యామహాదేవియే మనల ననుగ్రహించును లెమ్ము. తండ్రిగారిం కాడవలయుఁ బోదము. అది నుడివిన వికుక్షీయు వల్లె యని యల్లల్లక లేచి నడువఁ గుమారుండును గృతసమక్ష్మానందై వెడలె. ఆశ్వరూపుఁడై పోవుచున్న దధీమని సరస్వతియుఁ బ్రీతివిస్ఫురితంబును నిశ్చలతారకంబును సమత్తంభితపక్షింబు నై చిత్రిలిఖితాకృతి ననుకరించు చూపులం బాచె. చ్యవనకుమారుండును శోణదమందాఃటికొలఁదికాలయలోనె పిత్రాశ్రమంబుం బ్రవేశించె. అతండు విలోచనపథము దాటిన తరువాతను సరస్వతి యాచెనయందలి చూడ్పి మరల్పక చిరకాలమండి యుండి యతికప్టంబునఁ దద్దృష్టి మగుడింపఁగలిగె.

పదంపడి ముహూర్త కాలము ధ్యానించి తథావిధంబగు సతని సౌందర్యము గ్గురించి నశ్చించి సరస్వతి డెందము మిగుల నచ్చెరువొందఁజూచె. కందోయియు నక్కుమారుని పురస్కరణ మభిలషించె. దృష్టిమరల్ప శక్త్యముగాక తద్విశ్వామనంబునకే ప్రాయశ్చింపఁ దొడఁగె. వెంటఁ బోవుమని సంపకున్నను మన మవశమై యతని వెను వెంటనే చనియె. తీరగతు లేజిగు రువయుంచిన క్షైందువలననో చిత్తంబున కనురాగ మంపరించె. నలసురాలివలె శూన్యశ్వాసయచందంబున నిద్రాభివృద్ధి భంగి పగలంతయుఁ గడపి లంకాళికాకుసుమరుచ్ఛ వర్ణనీయం బగువర్ణంబుతోఁ గమలినీకామకండు ప్రతీచీవిపర్యస్త మండలుండై యస్తంగమించె.

మనలి బెగ్గురుఁట్ట తలపంటి సంజకెంజాయ ప్రత్యగాకామఖము నలంకరించె. తరుణతమాలశ్యామలం బగు సంధకారచ్ఛట దిక్కులెల్ల నేకీకరించెను. పరిభ్రమత్స్నిగ్ధ కామినీ నూపురాంబునందలి యానచే వేల్పుటేటి నీటినుండి వెడలురావంచూడఁ గుముదినీమనోహరుండు గగ వాంగణంబునకుం దయచేసె ; నిశామఖమంద సంధ్యాచందనంబుఁ గావించి సరస్వతియు వియక్తాంగియై చిగురావఁబానువుం జేరె. సావిత్రియు సాయంకాలోచితక్రియాకలాపంబు నిర్వర్తించి నిదురింపఁదగిన కాలంబునం బ్రవాళశయ్యపై నిదురించె.

సరస్వతియుఁ బ్రతీక్షణంబునం బోడము సంకపలనంబులవలనఁ బరిష్లాసం బైన యిగురుటాకు సెజ్జపై దొరలుచుఁ గన్నులు మూసికొనినను నిద్దురరాక నుదినట్లు తలపోసె. మర్త్యలోకమే సర్వలోకములకన్నఁ బ్రీతస్తమైనది. త్రిభువనభూషణంబులును నకలగుణగ్రామరూపంబులు నగురత్నము లిందుఁ దప్ప మఱియెందును సంభవంపవు.

అహ! యేమి! యాచ్యవనకుమారునిరామజీనుకము! నత్యముగాఁ దనుక్కులావణ్యబిందువే యిందుబింబము. తత్కటాక్షవిక్షేపములే కమలకుముదకువలయాశారములు. తదీయాధరమాణిక్యరుచులే మంకనపూవుండోటలు. తదీయశరీరలావణ్యసారమే పూవిల్లునకు జీవనాధారము. కటకటా! ఏకాంతల కీడివ్యాకృతి కంటఁ బడఁగో వారినేత్రములే పుణ్యపాత్రములు, వారిమనంబులే సుకృతఘనంబులు, వారియావనంబులే కుసుమితవనంబులు. మదీయపూర్వజనక్రృతపాపాతిశయమే యామహానుభావుని దర్శన మొక్కతృప్తికాలము నాకులభింపఁజేసె. నాకిప్పు డేదితెలుపు! అని చింతించి చింతించి యెట్టకేలకుఁ దనపై దయఁ జూపించిన నిద్రాదేవతకలంబున నే యామహానుభావుని దర్శనానందము రెండనసారి యనుభవించెం గాని మకరికేతుండు నుత్త్ర మది సహింపలేక యాకర్ణాకృప్తం బగుచావదండంబునం బూవుటముల్లు దొడిగి దయాదూరుండై తాడింపఁ దదాఘాతంబులు తనకుం గూడఁ దగులునో యనుభీతిచేతం బోలే నిద్రాదేవి వదలిపాటి పోయెను. ఇట్లు దినరూపంబు లగుకొన్నిమహాయుగంబులు చన మవనశరవిధ్ద యగుచుఁ జిక్కిపోయిన యా మెయవస్థ బరిశీలించుటకుం బోలే నరతి యాశ్రయించెఁ, గుసుమఘాతీధవళితంబు లగునవలతలచేత నతాడితయయ్యు విశేషవేదనాభర వానుభవంపఁ జూచె, మంగమారుతఘాతం బగుపుష్పాడి కంటిలోఁ బడకయున్నను గన్నీ రోడువసాగె, రాయంచ తుక్కులచేఁ జిమ్మఁబడిన శోణనశశీకరంబులచేఁ దడుపఁబడక పోయినను జలార్ద్రాయయ్యె, రాజహంసిమిఘనంబులచే వెలయు కనకకమలినీకల్లోలదోలికలచేఁ పహింపఁబడక పోయినను ఘూర్ణితయయ్యె, వియోగమును జెందిన చక్రవాక మిఘనంబులచే విడిచిపెట్టఁబడిన నిశ్వాసవాయువులచే నావరింపఁబడకపోయినను నల్లపడియె, బుష్పఘాతఘాతంబు లగుతు మెత్తదగుంపులచే నందట్ట కాకి పోయినను గంపింపసాగె.

ఈపగిది జాలరాతులు గడపుచుండ వికృతీ తనదేశమునకు మరలి వెనుకటి దారినే యానరస్వతీసావిత్రిలున్నచోటికి వచ్చి పరిజనునెల్ల దూరముగా నుండనుంచి గొడుగునాత్రియు చేతఁబూని పొదరింటిలోనికి రాఁబోవుచుండ నరస్వతీయు దూరము నుండియే సమాహముగా నచ్చుచున్న యతనిం జూచి సంభ్రమముతో లేచి యడవిలేడి వలె మెడయెత్తి ధవళితవళితావలయములగు కటాక్షప్రసారములచే మార్గాయానపరిశ్రాంతుండగు నతనిం దడుపుచున్నట్లు చూడసాగె. సావిత్రియు నాపుద్గున కర్ణ్యపాద్యము లొనిగి కూర్చుండఁ బీట నిడి పరిశ్రాంతి నపనయించుకొనిన పిదప నిట్లనియె. ఆర్యా? ఆరాజకుమారుండు కుశలియై యున్నవాఁడుగద! అని యడిగిన న

తండును “ఆయుష్యతి! కుశలియై యున్నవాఁడు, సగృహ మిమ్ములను స్మరించుచున్నవాఁడు. ఏలాకో యతని శరీరముమాత్రము మిగులఁ జిక్కుచున్నది. శూన్యపృథ్వీ యెఱుఁగెనున్నాఁడు, హేతువేమో తెలియదు. మాలియును శేరుగల యొక యుత్తమస్త్రీ నా వెనువెంటనే యతని సమాచారము మీకుఁ దెలుపుటకై వచ్చుచున్నది. ఆమె యా రాజపుత్రునినకు బహిశ్చగప్రాణము” అని నడివిన సావిత్రీయు నా రాజపుత్రుఁడు మిగుల మహానుభావుఁడు గదా! అదివలెకప్పరో యెఱుఁగక యొక నిమిషము చూచి మాటలాడిన మానంటివారియం దిప్పటికి విశ్వాసముంచియున్నాఁడు అతఁడు యదృచ్ఛగాఁ బోవుచుండినను నెట్లో దారి నడచుచుండఁ బైబట్టి మండలలోఁ దగులుకొన్నట్లుచునస్సు మాపైఁ దగులుకొనియె. మీస్వామిసూనుని యాభిజాత్యమా యమూల్యమైనది. సౌభన్యమా యంతకన్న విలవైనది. ఆహా! లోక పెంతమందమతియో! సులభస్నేహముచే పెత్తనైన మహాత్ములచిత్తము నేదియో యొకటి నిచ్చి కొనలేకపోవుచున్నదికదా! మహాత్ములకున్న యాదార్యాతిశయ మనిర్వాచ్యమైనదియను తిరజనదుర్లభమైనదియు. వారు తలఁచిన మల్లోకములనైన నీయఁగలరని ప్రసంగింప వికుక్షీయు ననేకవిధములైన మృదుసంభాషణలచేఁ గొలఁది కాలమైనను జీరకాలమున్నట్లుండి తానుబోవఁ దలఁచిన లేకమునకుఁ బోయెను.

మఱునాఁడు చుక్కలన్నియు నస్తమించి చీకటి యెల్ల మాసి తూర్పుసంజ ప్రిబలి సూర్యోదయమయినపిదప శోణదము దాటివచ్చుచున్న సమయంబున తన తరితరదేహప్రభాపరంపరలచే శోణనదోదకమును మఱింత తేల్లవడునట్లుచేయుచు వికసించిన యతిముక్తకుసుమగుచ్ఛంబులవంటి రంగు గలిగి నటాలమై పెద్దసింహమువలెఁ దెల్లనై యున్న యొకగుఱ్ఱముమీఁద విలాసముగఁ గూర్చుండి పక్క పారాణిపూతయు మీఁదఁ గుంకుమపూతయుఁ గలిగి గుఱ్ఱము చెవులు నిక్కుపాడుచుకొని యానందముతో వినుచున్న ప్రాంతప్రాయముపంజీరములచే నలంకరింపఁడి యశ్వోరఃపీఠాశోఽతమై యున్న చరణయుగళము నుండి రెండుపక్కలకుఁ బ్రసరించు కాంతిప్రవాహము తాడనదోహదము నక్షేపించి వెంటఁ జనుదెంచుచున్న రక్తాశోకనమనుభ్రాంతి పుట్టింప నర్వణీవశోకము నొక్కసారి యాకర్షింపఁగల నని దిరుదభేరి వాయింపుచున్నదో యనునట్లు మ్రోగెను గంటలయొడ్డాణము జనునస్థలంబునం దొరపునూప నేత్రాకారమైన కుట్టుచేసిండి పదములవఱకు వేలొడు పాముకుబునమువంటి తెల్లని కంచుకము సందులనుండి హిమచందనధవళంబులగు నవయవంబులు బైటకుఁ గన్నడుటంజేసి న్వచ్చమైన నీటికడిమి తామరతూండ్లుపైకిఁ గన్నడు చెలుపునఁ బ్రకాశించుచుఁ

గుసుంభరాగపాటలమై పులకబంధచిత్రితమై యున్న చందాతకమువలన రత్ననిధానందైన స్ఫటికభూమివలెఁ బ్రకాశించుచు నుసిరికాయలత మత్తములుగల హారములచే శరత్కాలమందుఁ దెల్లని మొగులునిండఁ బెద్దపక్షులైయులు మాత్రము కన్నకు నాకాశలక్ష్మీవలె పిరాజిల్లుచుఁ బూర్ణకలశములవంటి కుచములమీఁద వ్రేలాడు రత్నపాళిలంబమాలిక నొకానొక యచ్చుప్రపంచుని హృదయప్రవేశమునకైన పనమాలికవలె ధరించుచు మరకతమకరవేదికాననాథమై ముంజేతవెలయు నొంటిబంగారు కడియము నుండి వెడలు మయాఖచ్చటలు లక్ష్మీభ్రాంతిచే ననుసరించు మెట్టతామరతీవల ననుకరింప మాటిమాటికిఁ దాంబూలము నమలుటచేఁ గలిగిన నల్లచాఱుగల యధరఁబుచే సంధ్యారాగముతోఁ గలిపి ముఖచంద్రుఁడు మ్రొంగిన చీకటిని మరలఁ గ్రొక్కచున్న చెలువుఁ దెలుపుచు నయనంబులను జూచి విచ్చిన కల్పవృక్షంబు లనుభ్రాంతి పడి ముసిరిన తుమ్మెదగుంపులో యన నలరారు మంగురులచే నగము మెగము మాటుపడ నీలిమందు రంగు పూతచే నల్లపడి కాలకంఠ కంఠకాలిమను నిరిసించు చెఱలోని దంతపత్రిము వలనఁ గాలమేఘులల్లవితంబగు మెఱపుఁగిరిగవలెఁ జెన్నమీటుచుఁ బొడకాయలంతలేసి మూఁడు మూఁడు ముత్యములు గూర్చిన యధోముఖములగు వాలికాయుగళము కాంతిజలస్వంది యగుటంజేసి యతికోపాలంబగు భుజలలిలం దడుపుచున్నట్లు విన్న నపునూప దక్షిణకర్ణావతంసమైన కేతకీగర్భవళియు కోమలకపోలతల లావణ్యాహృతము నానుటకై ముఖచంద్రుఁడు పాఁచిన నాలుకవలె విలసిల్లఁ గన్పూరికాపరిమళనివ్యందియై తమాలశ్యామలందైన తలకము మచనుని సర్వస్వము దాఁచికొనిన పదనమను పెట్టెపై ముద్రించిన ముద్రికవంటి కల్పలీన నీమంతమువలకు వ్యాపించి లలాటమందు నృత్యమునేయు లలాటికానూటిక్యము నుండి వెడలు నరుణకాంతిపుంజము రిక్తాంశుకముచేఁ గల్పించఁబడిన మేలిముసుంగై వన్నె నింప ననాదరముగా ముడివైచిన తలవెండుకల ముడి పృష్ఠభాగంబుపై నటనంబు నలుపుటంజేసి నల్లగుడ్డవ్రేలాడఁగట్టిన మకరకేతుకేతుస్తంభభ్రాంతిఁ బుట్టింపఁ జండురుని కులదేశతయోయనఁ బుష్పబాణుండు మరల జీవింప సిద్ధముచేసిన సంజీవనౌషధియో యన ననురాగననుద్రుమున కపధి యగు వేలయోయన యావనచంద్రోదయమువలనఁ బొడమిన వెన్నెలయో యన రతిరసాహృతము ఎఱిసిపించు మహానదియో యన సురతవృక్షము పూచిన కుసుమపక్షియో యన ప్రేరగ్యమునకు మొనటిచదునో యనఁ గాంతికిం గాముది యన ధైర్యమునకు ధృతియన గౌరిని సునకు విద్యాకాలయన వినయమునకు బీజభూమి యన గుణముల గోష్ఠియన మహానుభావత యభిమానమనఁ దారుణ్యమునకుఁ దృప్తి యన నల్లకల్పక్షేకులవలె దీర్ఘము

లైన నేత్రీయులును బాటలపైన వాణిజ్యమును మల్లియోగల వంటి దంతములును దిరిసి న పూవుపండలసంతి భుజములును గమలకోమలంబు లగుకరంబులును బొగడపూవులం దా విగలిగిన నిశ్వాసవాయువులును జంపక పుష్పమువంటి యొడలిరింగును గలిగి కనుమమయి యఃప్రకాశించుచు మహాప్రమాణము గల వాయువము నెక్కిన యొకానొక తాఁబూ లకరండవాహినిచే ననుగమ్యమానయై మఱికోందఱు పరిచారికలు వెంట నడువ మాలతి యుఁ జనుచుండె. సరస్వతీయు దధీచుని యందలి ప్రేమముచే నామెను దూరమునం దచూచి మనోరథములలోఁ బడి దొరలినట్లు కుతూహలముచే లాగఁబడినట్లు నుత్కృఢి కలచే నెదుర్కొనబడిన ట్లుంట్లైతఁచేఁ గాఁగిరింపఁబడినట్లు హృదయముచే నంతః ప్రవేశము చేసికొనింబడిన ట్లానందముచేఁ దడుపఁబడినట్లు ఓజునవృద్ధిచేఁ బూయఁబడిన ట్లు నిట్టూర్పువాయువులచే విసరఁబడినట్లు శరీరమెల్ల నేత్రీమే యయినట్లు వదనపుం డరీకముచేఁ బూజింపఁబడిన ట్లూశఫలించినట్లు లేచి యానందచుతో దబ్బుదబ్బున నా మాలతి సమీపమునకుం బోయెను. మాలతియుఁ దురంగము కిగి దూరమునుండియు పంచయున్న తలతో నమస్కరించి సావిత్రీసరస్వతి లిరువురు నాశ్లేషగుణ మనుభవించినపిదప నల్లాపానందముం జెందిన తరువాత తన్నుం దాన యదృష్టవతిగాఁ దలపోసి కొనుదుఁ గూర్చుండి దధీచుని సందేశము నుడివి శిరోధృతిమగు దోసిలిచే వారిడిన నమ స్కారముగ బరిగ్రహించి యాకారము మొదలుకొని రేనియందును నాగరకత లో టులేనిదగుటంజేసి యతిపేశలంబులగు నల్లాపంబుల వారి యిరువురి చిత్తంబు లా కర్షించెను.

క్రమముగా మార్తాండుండును సభస్థలమధ్యప్రదేశ మలంకరించుచుండ సావిత్రి స్నానమునకై శోణనదమునకుం బోయిన తఱి వేచి పరిజనము నావలకుం బొమ్మని న న్నచేసి పూసెజ్జుకుందుం బవలించియున్న సరస్వతి దగ్గఱకుంబోయి మాలతి యిట్లని యె. డేవ! సరస్వతి! నీతో గూఢముగ విన్నపము నేయఁదగిన యంత మొకండున్నది కావున ముహూర్త కాలము సావధానవై విని నన్ననుగ్రహింప వేఁడుచున్నాను. అని న సరస్వతీయు దధీచనందేశమేకదా యని శంకపడి యిందోయిపై నిడికొన్న చేతిగో దులకాంతి కవచితంబై కుతూహలాంకురములు మొలక లేత్తుచున్నవోయన హృదయము ను నుత్తరీయ దుక్షులైక దేశంబునం గప్పికొనుదుఁ గర్ణావతంసము వార్తాశ్రవణంబునకై పరుగెత్తుచున్నవో యనఁ గదలు చెవివండి జాఱ శృంగవనసంపర్కంబున నుయ్యెల లాగు చలిచు దగ్గఱున్న తీవమ జీవితాశఁబోలె నిల్వఁబెట్టుచు వికసించిన ముఖచంద్రుండుండి దిగజాఱు లావణ్యప్రవాహముచే శృంగారరసముచేతంబోలె జీతలోకమునె

ల్లఁ దడుపుచు మదనానలదాహశ్యామలంబులై మూర్తిమంతంబులైన మనోరథములచే
తంబోరె పూవుందావిక్షేపించిన తుమ్మెదకొలఱులచేఁ గుసుమశయనీయంబునుండి నే
వఁగొట్టెలగుచు న్నర్దిజ్వరముచే మందమందముగా నమోపించి రహస్యముగాఁ జెప్పు
మని కపోలతలపొలింపితిత్తుగు మాలతినీ సిగ్గుచేఁ గర్ణమాలమునకుం దీసికొనుచున్న
దో యనఁ జెవియొగ్గి సుధామధురంబులై ధీరంబులైన వాగ్దంభనతో “ఁభి! మాల
తీ! ఏల యిట్టిమాటలాడెద వపధాన మనుగ్రహింపుమనట కే నెంతదానను శరీరముల
కుం గాని పాఠిణమునకుంగాని యింక మతెద్దాసకీఁగాని నేఁ గోరక పోయినను నీవే
నమధురాలపు, వెయ్యేల సర్వమునకును నీవే నాకుదిక్కు; నాకుం దోఁబుట్టిన దానపు, చె
లికత్తెపు, ప్రణయపతివి, తల్లివి, నీవే కాక నా కిఁకెప్పురున్నాదు? నియోగింపుము, గొ
ప్పకార్యమునకుం గాని యల్పకార్యమునకుంగాని చేనిక్షన నీశరీరము నీయది; నేను నీదా
నను. చాచిత్రము నీవుచెప్పనట్లు వినునది, నీయెడలఁ గావట్టరహితమైనది, నీకు నే
విధేయురాల, ననుకూలురాల, నోవరపర్ణినీ! చెప్పఁదలఁచినమాట సవిస్తరముగా నా
నతి మున్న” పొర్లిం చెను.

మాలతీయుఁ “జెలీ! సరస్వతీ! విషయములయందలి తీసియు నింద్రియములయం
దలి లోలుపత్వంబును నవయాపనము నేయు నున్నాసంబును మనంబునకుం గల చాప
ల్యంబును నీవెఱంగి నవియే, మనస్సునని దౌర్జన్యము ప్రసిద్ధమైనదియే కావున నేనీవి
షయంబున నిందింపఁదగిన దాననుగాను. నా హచాలత్వమునకు నేవకత్వముగాని, చా
పల్యముగాని, దూతీధర్మములు గాని కారణములుగావు. అసాధారణమైన స్వామిభక్తి
చేయింపని కార్యములు లేవు. నీవు మాస్వామికంట నెపుడు పడితివో నాఁటినుండి
యా కుమారునకు మనస్సుఁడే గురువు, చంద్రిక జీవితేశుఁడు, మలయమారుతమే
యుచ్ఛాసహేతువు, వసంతుఁడే యాంతరంగిఁడు, సంతాపమే పరమన్నహేతుఁడు,
బాగరమే మిత్రీయు గా నన్నయవి. అతని మనోరథములు చొచ్చి చూడని తావులు
లేవు, నిశ్వాసములు పగతీర్చుచున్నవి, మృత్యువు పార్శ్వవర్తినియై తిరుగుచు విచార
మును కలుగఁజేయుచున్నది, సంకల్పములు బుద్ధిని మఱుఁగుపఱుచుచున్నవి. జేవీ! నే
నేమి విజ్ఞాపనము నేయుదును. మా రాజకుమారుఁడు నీకుందగినవాఁడని నాయూహ.
శిలవంతుఁ డంటినా ప్రికిమివోరధము, ధీరుఁ డంటినా ప్రకృతాపవృత్తుఁ డగనిది,
గుండరుఁడంటినా యది నీ వనవలసినమాట, నీ యందు స్థిరప్రీతి కలవాఁ డంటినా
యది దూతీనై పుణ్యసూచకము, నిన్ను నేవించుటకుం దగినవాఁ డంటినా యది ప్రభు
త్వమునకుం దగని పలుకు, చచ్చినందాఁక నీకు దానుఁ డంటినా యది ధూర్తాలాపము,

యింటి కధిపతి వగుదువంటినా యది యాశపెట్టుట, అట్టిభర్త నీయద్వైతకళలునందొరకెనంటినా యది స్వామిపక్షపాతము, నీవు లేకున్న నతఁడు చచ్చిపోవునంటినా యది యస్థిలము, నీవు గుణజ్ఞురాలవు కావంటినా యది యాక్షేపము, పలుసారులు స్వప్నముం దీవగపడితి వంటినా దానికి సాక్ష్యములేదు, మాయొడయని పాఠములు నిలుపుమని పార్థికించితినా యది భయస్వభావము, నిన్ను రమ్మంటినా యాజ్ఞాపించుట, నీవు వలదన్నను నతఁడే పచ్చనంటినా పరాధవము, కావున నీతో నేమాట చెప్పుటకును నేరకున్నాను. నీవే ప్రమాణము. నీయిచ్చ వచ్చినట్లు చేయు” మని చెప్పి యారకుండెను.

ఓదప సరస్వతీయు నధిక ప్రేమంబునఁ గను దమ్ము లింతంతలాగాఁగఁ, శలీ! నేను జాలమాట లాఁడఁజాల, నవ్వుచు నొక్క పలుకుఁ బలికెద. ఈ నాపాఠములు నీ యధీనంబులు. అనిన మాటలియఁ బరమానుగ్రహముగల మాట యిది యొక్కటి చాలదా యని పొగడి సంతోషపరవశురాలగుదు వేగవంతంబగు వారువము నెక్కి శోణనదముదాఁటి దధీమనిం దీసికొనివచ్చుటకై చ్యవనాశ్రమమునకుం బోయె. సరస్వతీయు సభీష్ణిహంబున మాటలిచెప్పిన వృత్తాంతమంతయు సావిత్రీకిఁ గూడఁ డెలిపె. ఉత్కంఠాభారమును మోయుచు సంతాపపడుచున్న చిత్తమతో నాఁడు మిగిలిన పగలంతయుఁ గల్పకల్పముగాఁ గడపి ఛాయామనోహరం డస్తమించినపిదప చీఁకటి శ్రీబలినవెనుక నక్షత్రము లుదయించిన పదంపడి పారందగదిశావలయంబు నతిధవళంబునయుచు గుహనుండి కేసరివలె శీతభానుండుదయించిన తరువాత చీనాంశుక ముకుమారమై చిటిపాటితరగలచేఁ గన్నిందు గావించు శోణనదనైకతఁబున దుకూలకోమలంబగు తల్పమునం బోలె కూర్చుండి స్వప్నంబునఁ బాఠసాధని పాదంబులం బడునప్పుడు తనీయసాదనఖరకిరణకాంతి తగులుకొనె నేమోయని యూహింపఁదగిన తెల్లని లలాటి కతోడను, చారుహాసినీ! నీ మగడిదే చనుదెంచుచున్నాఁడని మదననందేశమును జెప్పఁ జనుదెంచెనో యనునట్లు చంద్రుఁడు ప్రతిఫలించిన గండర్ఫలముతోడను, నఖకాంతులు నల్లడలకుం బ్రసరించుటంజేసి చంద్రికామయమగు వాలవృజనము ధరించినట్లున్న చేతితోఁ జెమ్ముటవట్టిన గండర్ఫలము విసరికొనుచు, నిందు దధీమఁగు తప్ప రెండవవాఁడు ప్రవేశింపఁదగదని మదనం డడ్డుగా విలాసవేత్రలతం బడవేసినట్లున్న లేతతామరతూఁడు స్తనములపైఁ గప్పకొనుచు, దధీమని రాకఁ బ్రీతిజీంచుచున్నప్పుడా సరస్వతీహృదయంబున “సరస్వతీలైన నాకుఁ గూడ నీచురాలికింబోలె మన్ననం డిట్టి పారవశ్యము కల్పించె వికఁ జపలచిత్తలై దీనలైన యితరస్త్రీలమాటఁ జెప్పనేల” యని యొకానొక యూహాపొడమె.

తరువాత మధుమానసు మోలె సురభిగంధము విహించి, హంసపోలిక మృణాళ ధారియై, నెమలిగొగున ఘనప్రీతి నునుగ్గులుండై, బలయవాయువు చంద్రబున నాహిత సరసచందనధవళిత తమలతోత్కంఠుండై చంద్రుండు కరచబుల గజగ్రహముఁ గావించి తీసికొనినచ్చినట్లు కంఠోద్వేగక్షయమునకు మలయవాయువుచేఁ జేరేపింపబడినట్లుత్కంఠి కాటమశంబుగు శృంగారరసము మోసికొని తీసికొనినచ్చినట్లు బయలుదేటి శరీరసారభాస్మాణమున్నకై ముసురు భసలవినరంబు నెఱంబున నీలపటము శరీరమునిండఁ గప్పుకొని పృథమసమాగమవైలక్ష్యంబునం బొడమిన చిటునవ్వుచేఁ జెల్లవడినదోయమనట్లు వర్ణింపఁదగిన కపోతలంబునఁ బ్రతికల్పించిన చంద్రబింబము లోపలనున్న వెడవింజివానిపట్టపుటేనుఁగు చెవి నంకువు ననుకరింప దధీచుండు చనుదెంచె. పచ్చి హృదయమునందున్న సరస్వతి కాలియందెల చవ్వడు కలియుట చేతం బోలె రాయం చులల్గుల ననుపదించు కంఠస్వరంబున గద్గదికదోఁచు మాటలాడి మనస్సుఁ డాజ్ఞాసిం చినట్లు, యౌవనముపశోచించిన పగిది ననురాగము శిశీంచినలాగున, వైరగ్ధ్యము చదువు చెప్పినచోష్వర, సభిరామయైన యా రామను సంతోషపఱచెను. సరస్వతియు నతని యందు విశ్వాసముంచి తనయాతల్లి నతనికి సమర్పించెను. పరస్పరానురాగ సంతృప్తిరూప దయులగు నాదంపతుల కొక్కసంవత్స మొక్కదినమువలె గడించెను.

తరువాత దైవయోగంబున సరస్వతియు గర్భిణియై సర్వలక్షణాభిరాయుండగు నొక్కకుమారుం గనియె. ఆజిల్లఁడు పుట్టినతోడనే సర్వవేదంబులును నమస్తశాస్త్రంబులును సకలకలలును వచ్చునట్లు సరస్వతియె వర మొనంగెను. తరువాత భూలోకంబున మంచుగని సంపాదించితినిని పితామహునకుఁ జూపించుటకుం బోలె దధీచుని హృదయమునంతాల్చి నావిత్రితోఁ గూడ సరస్వతియు బ్రహ్మలోకమునుఁ జేరెను. ప్రియురాలు లేచిపోయిపిమ్మట దధీచుండును సిడుగు మొత్తినట్లు సంగటపడి భార్యవంశసంభూతుం డగు తనభ్రాతృ బ్రాహ్మణునిభార్య యక్షమాలయను మునికన్యక తనకుమారునిం బెంచున ధైర్వాటంబు చేసి విరహభరసీడితుండై వనంబునకుఁ దపమాచరించుటకై పోయెను. ఏ కాలంబున సరస్వతి కొడుకుం గనెనో యప్పుడే యక్షమాలయు నొక కొమారునిం గనియె, నామె తనపుత్రునితోఁబాటు దధీచిపుత్రికునికిం గూడ స్తన్యమిచ్చి నిర్విశేష ప్రేమభరంబున నయ్యురువును నిమిరులం బోషించుచుండ నందు సరస్వతి కొడుకు సారస్వతుఁడనియు సక్షమాలకొడుకు పత్నుఁడనియునుఁ బిలువఁబడుచుంకిరి. ఆసారస్వతపత్నుల కన్నదముగ్గులకుంబోలె బొగడఁడగిన సౌహృదంబులు గలిగియుండె.

దధీచితనయుండును సరస్వతీప్రసాదంబున బాల్యమంద సర్వవిద్యల కేర్పిన వయస్కుండును జ్యేషఠుండును స్నేహితుండును బ్రాణసమానుండు నగువత్సనకుఁ గూడ నమస్తవిద్యలు నేర్పి పెండ్లిచేసి యాప్రేక్షయనందే ప్రీతికూటమనుషేషు గల నివాసమేర్పఱచి కాపురం బుంచెను. తానును మోదుగకట్టయు నిట్టితోలును, నారచీరయు, జపమాలయు మాంజీయు, దాల్చి వెంట్రొకలు జడలుకట్ట బ్రహ్మచర్య ప్రశ్రమ నడపుచుదపస్సుచేయుచున్న తండ్రియొద్దికే చనియెను.

వర్ధనానుం డగుసయాద్రికూటస్థపురుషునివలన జనితాత్మచరణోన్నతనిర్గతప్రే ఘాషంబును బరమేశ్వరశిరోధృతంబును సకలకళాగమగంభీరంబును మహామని మా న్యంబును విపక్షక్షోభవక్షంబును క్షీణితలబ్ధాయతీయుఁ నభ్రతప్రకృష్టతంబును విపులం బును బాషనంబుఁగువంశం బొందు భాగీరథీప్రవాహమువలె బయలువెడలెను. వాత్సల్య యనులను సేరుగల గృహస్థులందఱావంశంబునం బొడమినవారే! ఆవాత్సల్యునగృహ స్థులు లందఱును వేసవిహితాచారపరాయణులుఁ గనటకాకుష్టరానభిజ్ఞులుఁ గుక్కుటవ్రతాలంబకులు విడాంబుత్తిశూఢ్యులు జనవృత్తిపరిత్యాగులుఁ బరిశ్రాంతకపటశుకాను వాదులుఁ బరిత్యక్తపాపులు నృకకృతనికృతులుఁ బ్రసన్నప్రకృతులు విగతవికృతులుఁ బరాపవాదపరాచీనచేతస్కులు బ్రాహ్మణేతరవర్ణత్రయనంబంధాభావపరిశుద్ధాన్నభోజ నులు యథాలాభసంతృప్తధీరధిషణానిర్ధాతయజ్ఞాదైత్యులుఁ బ్రణతప్రణయవిశాల హృదయులు నిస్సంకమపరిజ్ఞాతసర్వశాఖాంతరసదాచారులుఁ గణిత్యరులు వాచాలకులు మాత్యర్యరహితులు సరససంభాషణవ్యసనులు విదగ్ధపరిహాసచతురులుఁ పరిచయశేతలులు సృత్యగీతవాదిత్రిత్రయ వేదులు సమస్తేతిహాసకధారసికులు సత్యవంతులు శుద్ధశీలులు సాధుసమృతులు జంతుహింసాపరాజ్ఞులులు దయాన్వభావులు సర్వసత్వస్నేహార్ద్రహృదయు లు, వెయ్యేల సమస్త సుగుణోపేతులు, రాజస మెఱుంగనివారు, శాంతిపరులు, సమాశ్రి తసంతోషకులు, విగతక్రోధులు, విద్యాధరులుఁ గలవాంతులే కాని యజనులు సత్కత్రి ములవంటివారే కాని యహోసాదరులు. భాస్వంతులే కాని యసన్యతాపకులు, హుతభుక్కులే కాని యనూర్తుప్రచారకులు భోగవంతులే కాని యశుస్థులు స్తంభములు లేని పుష్కాగారంబులు సమవిచ్ఛిన్నకృతుక్రియాకలాపవత్తులు కామజేతలు.

ఇప్పగిది దద్వంశస్థులు వృద్ధిజెంద సంసారచక్రియ నశుచుచుండ యుగంబు లు గతించుచుండఁ గాలం బతికిమింపనంపత్సరంబులు దాటిపోవ దివసంబులు నడుప సంతానపరంపరలచే విస్తరించుచున్న యావాత్సల్యునవంశంబునం గ్రమంబుగాఁ గుజేరనామధేయం డగుద్విజోత్తముఁ డుపయించెను. ఆచ్యుతుం డీశానుండు హరుండుఁ

బాశుపతుండును నల్వరు కుమారులు చతుర్ముగంబులవలె హారాయణచతుర్బాహుదండంబులవలె నక్కుబేరుకకుం జనించి రెండు బాశుపతునకు భూభారముపోల్కి నొక్కొక్కడు కర్ణపతి యనుమహాత్ముండు నయమండ. కులమర్యాద లతిక్రమింపక సమస్తద్విజచూడామణియై చతురుపధిగంభీరుండై వెలయు నమ్యుర్ధపతి కేకానశరుదురీలపోలికఁ బక్కొందు కుమారులు సోమామృతరసపవిత్రాననులు భృగుండును హంసుండును శుచియుఁ గవియు నుహిదత్తుండును ధర్మండును జిత్రీభానుండును జాతవేదసుండును ద్రవ్యశ్రుండును నహిదత్తుండును విరూపాక్షుండు ననవారు సంభవించిరి. వారిలో జిత్రీభానుండు నుమహానుభావునకు రాజదేవి యను బ్రాహ్మణియందు భాణుండునయించె. అతనికి మరదప్పవశంబునం జన్మితనంబున నె తల్లి గతించె. పుత్రివాత్సల్యంబునఁ దండ్రియొక్క తల్లియై పెనుప నిజగృహంబునంబెరుంగుచుండె. ఉపనీతుండైన మామృత్తుండై శుక్తిస్మృతివిహితంబు లైన బ్రాహ్మణోచితకర్మకలాపంబునం దుత్తీర్ణుండైన యీ భాణునకుం బడు నాల్గునందత్సరముల ప్రాయము వచ్చు వాఁటికి జిత్రీభానుండును మనవితనము రాకముందే కాలవశంబుం జెందె. భాణుండును దండ్రిగతించిన పిదప వాఘీలం బగుశిశు మరణశోకంబునం దహ్యమానహృదయుండై రాత్రీందిశములు వెక్కువార్పు దుఃఖించుచు నిజగృహంబున నే యుండి కృతముగా నప్పెనువలె కొంతకొంత యుపశమించుచున్నంత స్వాతంత్ర్య మవినయమున కునికిపట్టగుటండేసి యు బాల్యము కుతూహలమున కాకరం బగుటంబట్టియు యావనారంభము ధౌర్యమునకుం బ్రతిబంధి కావుటచేతను బెక్కు చిన్నతనంపుం జెయ్యలకు లోనై స్వేచ్ఛావిహారి యయ్యెను. తననీయు దుష్కృత్యంబులకుం గొందఱు సవయస్కులు సహాయులు కాఁజూచ్చి రెండు తన తండ్రికి కూద్రీస్తీయందు జరిగిన చంద్రసే మాత్ర కేణు న నతమ్మరిరవును బరమమిత్రుండును దేశభాషాకవియు సమీకానుండును బ్రణయవంతు లగురుద్రీనారాయణులును విద్వాంసు లగువార బాణవాన బాణులును వణకాకవి యగువేణీభరతుండును బ్రాకృతకవియుఁ గులపుత్రుండు నగునాయువికారుండును స్తాత్రీపాతకు లగుననంగ బాణసూచీ బాణులును నేఁబదివత్సరముల ప్రియముగలిగి యైదువయై కాషాయ వస్త్రములు ధరించి కాత్యాయనిక యనిసించుకొనుచుఁ దిరుగు చక్రవాకియు విషవైద్యుండుడగుమయూరకుండును దాంబూలదాయకుండుడగుచండకంబు నైద్యపుత్రుండుడగుమందారకుండును బుస్తకవాచకుండుడగునృప్తియుఁ గంసాలి యగుచామీరుండును వజ్రములు సానఁబట్టు సింధుషేణుండును లేఖకుండుడగుగోవిందకుండును జిత్రీకారుండుడగువీరవర్చయు బుస్తకములకట్టు కుమారదత్తుండును మద్దెలవాయించు జీమూతుండును

గానుకు లగనోమిశ్రీహరిత్యులును కైరంద్రీ యగుకరంగిక యు వాంకికు లగువధు కరిపారావతులును నరిగితోసాధ్యయుం డగుదద్దరకుండును నంవాహిక యగుకేంలిక యు నతకాకుం డగుతాండవికుండును జూదరి యగుచాఖండలుండును నటి యగుపారా శరియు పౌఢపన్యాసి యగు వీరదేవుండును కథకుం డగుజయసేనుండును బూజారి ఎక్రఘాణుండును మంత్రీ సాధకుం డగుకరాకుండును నమరవివరవ్యగని లో హితాత్తుండును ధాతునాద మెఱిగిన విహంగమండును గప్పకూతలు కూయు దామోదరుండును నైంద్రజాలికుం డగుచకోరాత్తుండును బరివాణకుం డగుతామ్రీ చూడుండును ముఖ్యులైనవారు. మఱియుం గొందఱును గలరు. ఇట్టివారం దటిచే ననుదిన మనుగమ్యమానుం డగుచుబాల్యచేష్టలకు లోనై తిరుగుచునొక్కనాడు కాతుకాధీనచిత్తుం డై దేశాంతరవిలోక సేచ్చ జనింపఁ దనకుం దిత్పశితామహాజ్ఞితంబు లగు బ్రాహ్మణోచితంబు లగువిధవంబులున్నను తనయూర నవిచ్చిన్నవిద్యాప్రసంగము జరుగుచున్నను విడచి పరదేశమునకు లేచిపోయెను. లేచిపోయి యు స్వతంత్రుండు కావునఁ బితాచాక్రాంతునివలె స్వేచ్ఛాచారి యగుమనం బుపదేశించినపగిదిఁ జేయుచు యావనమే గురువుగా మహాత్ములకు హాస్యాస్పదుం డయ్యెను.

ఇట్లు తిరిగి తిరిగి తుట్టతుడకు దైవవశంబున ఒహుశైశ్వర్య మనుభవించు రాజ వంశంబులు జూచుచు నిరింతరవిద్యాప్రసంగము గలగురుకులంబులు సేవించుచు విలువైన ప్రసంగము కావించు గుణవంతుల గోష్ఠిలకుం జూచుచు గంభీరప్రతిభాధనంబు లగువిదగ్ధమండలంబులు ప్రవేశించుచు నిజవంశోచితం బగువిద్యత్త సంపాదించి చిరకాలమునకు వాత్సల్యనవంశీయులు కాపురం బుండు తనజన్మభూమి చూడ మనసై యా యగ్రహారంబునకు విచ్చి పూర్వబాల్యస్నేహముఁ దెల్పస్నేహితులచేతను బంధుభావ పము ప్రకటించు జ్ఞాతివర్గముచేతను నెదుర్కొనఁబడి నాడు గొప్పపండుగ యని నం నోపించు బంధుమిత్రీబృందము నడుమ మోక్షానందముపంటి మహానంద మనుభవించెను.

ఇది శ్రీతిరుపతివేంకటేశ్వరగంధీకృతం బగుహర్ష చరిత్రీమునం

బ్రథమోచ్ఛ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

హర్షచరిత్రము.

ద్వితీయోచ్ఛ్వాసము.

క. భూపతులు దురవగాహులు, కూపములంబాలి జనులకుం గార్యంచే

లా! పటుగుణవస్తుటక, ప్రాపకతం గాక సిద్ధివందుఁ దనంతే.

భస్మపుండ్రకములచేఁ దెల్లవడిన లలాటంబులు గలిగి కఠింశంబు లగఁగిలు బేలువార క్రితులభంబున జనుచెంచిన కృశానులవలె నుండుబ్రహ్మచారులు లనవరతంబు సేయునధ్యయనధ్వనులచే ముఖరితంబులయి సోమలతలు పెంచిన కేదారంబులచేఁ బచ్చవడిన మొగసాలలయందుఁ బఱచినకృష్ణజనంబులమీదఁ బురోహితంబులకై యాజుఁ బోసిన శ్యామాకతండులంబులను బాలికలచేఁ జిమ్మంబడిన నీవారబలులను పక్షతులై నశిష్యులు తెచ్చి పడవైచిన పచ్చని దంభంకురంబులను నెండిన పాలాశసమిథులను నగ్నిహోత్రీయలందు దాపుటకై యెండఁబెట్టిన గోమయపిండంబులను నామిక్షకొలుకై పాలిచ్చు నగ్నిహోత్రీధనువుల డెక్కలచేఁ బెచ్చు లెగఁగొట్టఁబడిన యగఁగులును కమండలువులకై మన్ను చితుకఁగొట్టుకొనుచున్న యతీశ్వరులును యజ్ఞవేదికల మీఁది శంకువులకై సంపాదింపఁబడిన మేడికొమ్మలచేఁ బవిత్రీంబులగుపర్యంతపితృశంబులును వైశ్వదేవబలిపిండములచేఁ బాండురితంబు లగుగృహలోపకంతంబులను హస్తీర్థంబుచే నల్లవడిన చిగుళ్లుగల పెరఁటిచెట్లును నావుమాడలను బెంచునునిబాలకులచే లాలింపఁబడుచుఁ బఱుగు లెత్తింపఁబడుచున్న తర్లకంబులును, బతుబంధప్రబంధములు ప్రకటించుచుఁ గ్రీడించుచున్న తేడిపిల్లలును మేకపిల్లలును నుపాధ్యాయులు శిష్యులకుం బాఠములు చెప్పవలెఁ గొంతతడవు వారికి విశ్రాంతిసుఖ మొనఁగఁతుకాఁకానిక రంబును గలిగి మూర్తిసుంతంబు లగువేదంబులవలె నలరారు తనసీతీకూటగ్రామంబు నందలి తపోవనంబులన్నియుం జూచుచుఁ జిరికాలంబునకుం జూచిన బంధువుల నా నందపూచుచుఁ గొన్నిదినంబు లందు సుఖంబుగఁ గాలంబు గడపె.

అతఁ డచ్చటనున్న దినములలోనె వసంతముతువు గఠించుటయు గ్రీష్మముతువు తట్టిండుటయు సంభవించె. వచ్చిన గ్రీష్మర్తురాజును గ్రాత్రగా జయింపఁబడి యస్తంభగఠించిన వసంతసామంతవృషాలకుని పయఃపానము సేయు చుఁటికొడ్డలనంటి నవోద్యానములయందు మాత్రీయ స్నేహ మగపఱచుచుఁ గొంచెము మృదుత్వముఁ జూపి

చెను గాని పురాణోద్యానములయందలి చెట్లకుఁ గనుమఁద్రఃమోక్షఁబుఁ గావించె
కుసుమాయుధుండును గీర్షిమహారాజునకుఁ బరిచర్యార్థము సిద్ధము గావించిన చామరం
బులవలె కామిల శిరోరుహంబు లలంకరించె. సూర్యుండును దనయంతఃపుఁ కాఁతల
సోగసు మాసిహిమానితైఁ గొంపంబునంబోలె హిమాచలాభిమఖం బగుప్రియాణంబుఁ
గావించె.

దినకరుండును లలాటంతపంబైవ వేడిచే వెలుంగుచుండఁ గాంతామఖండ్రు
లందఱును జందనలలాటికాపుండ్రుకింబులు ధరించి మంగరు లనుచీరచీవరంబులు గ
ష్టికొని చెనుటబిందువు లనుముత్యాలమాలికలు దిగ్విషయ సూర్యనమస్కారనియమంబు
లు దాల్చిరి. చందనధూనరలై సూర్యునిఁ జూడక సుందరు లందఱుఁ గల్పతీవలవ
లెఁ బవలంతయు నిదురింపసాగిరి. నిద్రాలసంబు లగు కామినులలోచనంబులు రత్నద్యు
తివైనఁ జూడలేని. కుప్పడు వేడివెలుంగుదేవర యెండవేడిమి నెట్టులు సహింఁగఁగలవు.
చక్రవాకదంపతులచే సాంపునింపు మహానదులవలెఁ జక్కులమిమిఁ గగ్గిల్కురాత్తు
లును గృశింపసాగె. దినకరసంతాపంబుచలన నకలజనులకును బరిమళఁస్తునఁభారంబు
నం దావిగలుగఁజేసిన నీరుగాఁపుటకే కాదు. గంధనహం బగువాయువుం గూడఁ.
ద్రావుట కభిలాష జనింపసాగె.

ఇట్లు నిదామకాలంబు క్రమంబుగఁ గఠోరంబై విజృంభింపఁ జెఱుపు లెండిపో
యె. పగివాహంబులు తగ్గె. కొండకాల్వలు మందీభవించె. ఈలపురుగుల కూఁతలు
మెండయ్యె పల్లటీకూఁతలచే జగంబులకుం జెవుడువట్టె. షట్సులెల్ల నిట్టూర్పు విడువఁ
దొడంగె. వాయువు కఠింపఁగఁబయ్యె. తీవలు విరళములయ్యె. కేసరిశోరకంబులు
రుధిరాశంకచేఁ గఠోరంబు లగుధాతకీఁల్లవంబులు వాకఁ దొడంగె. ఆతపసంతాపము
జెందు నేనుఁగుతండంబుల శీకరోద్ధారముచే మహీధరనిరంబంబు లెల్లఁ చెప్పుగిల్లఁ దొ
డంగె. తుమ్మెదలు నిశ్శబ్దంబులై యేనుఁగుల మదకర్దవంబునం దాగఁ దొడంగె. మం
దారపుష్పంబులకాంతి పర్యంతపగిదేశంబుల కెల్ల సిందూరపుపూఁత పూయఁజూచ్చె.
మహిషంబులు సలిపగివాహ మనుభ్రాంతిపడి న్నటికశిలామయంబు లగుభూములు త
మ కొమ్మలచేఁ దగిల్చి చిచ్చుకొడంగె. ఎండవేడిమిచే ఘర్షణులు మర్తరధ్వని సేయఁ
దొడంగె. క్రాగిన పరాగంబులందుముకనిష్పక లనుశంకవడి కోళ్లుమెదలగు షట్సులు
భయంపడఁదొడంగె. ఏడుపందులు గుహలయందు దాఁగె. పల్వలోదకంబు లెల్ల వెలి
కిలఁపడివచ్చెపరే మిగులుగాఁ గల బురదగుంటలయ్యె సుస్తీరంబులయందలి కడిమిచెట్ల

పై లకుముక్తిట్టలు వికటంబుగాఁ గూటస్వరంబులు కూడఁ దొడఁగె. రత్నాలకు రాజనక్షత్రోగం బంకురించె. దావాగ్నులు గ్రీష్మమహారాజునకు వనదేవత లొనఁగు నీ రాజనము లయ్యె.

ఊపరిక్షేత్రములనుండి వచ్చుచున్న వా యశనట్లు భయంకరంబులైన వేడివా యువులును బాసీయశాలల మీఁదికి ప్పు లెగరిగొట్టుచు ఒండినదూఁగొండతీవల సంప ర్క్తింబునం బొడమిన దురద తీర్పుకొనుటకో యన గుప్తతాలతో నిండిన కర్కరప్ర దేశంబు లారసికొనుచుఁ బెద్ద పెద్దశాత్రుముక్కలు నలుప్రక్కలకు విసరికొట్టుచు రాల్చి న ముచుకుందపుష్పంబులును గండభప్రొహనంబులును దంతంబులవలె నలంఠరఁ జీరీము ఖశికరంబు లొడలుతడుపఁగఁ బడుచువాఁడగురిపి యెండవేడిమికిందరితరళంబులైన యెండమావుటేఱుల యనత్యజలతరంగంబులం దోలలాడుచు మర్తరధ్వనిసేయు నెండిన జమ్మిచెట్లచే నిండిననిర్జలప్రదేశంబులం దెక్కుపవడిగా నడువఁదగిన పిక్కిబలిమి కలవై మహాసటునిపోల్కి ఘోరీచక్రింబులచేరి నాట్యవిశేషము లాకనంబునం దగఁజూచుచు దవాగ్నిదగ్గంబు లగుప్రదేశంబులయందలి నల్లబూడిదచే మలిననాలినంబులై త్నపణకిసి ధ్ధాంతమనలంబించినవారివలె యయూరపిఁఛంబు లూడఁదీసి ధరించుచు శింజానకరంజ మంబరీశాలకంబులు ప్రయాణగుంజంబులుగా నాతసాతిరేకంబునం దిండించుచు పగరుచు నడచిమన్నపోతుల నాసారంధ్రంబులశంఠి వెడలు వేడినట్టార్యులు మొలకలుగా ని లువినీడలేక వేవేగఁ బరుగులెత్తు లేడిగుంపులు ఓడ్డులుగాఁ గుప్పకళ్లంబుల నిప్పంటుకొ న్నుధాన్యపుంబొల్లురాసులనుండి వెడలు వికటఘామరేఖలు భ్రుకుటిభంగంబులుగా తిక్కి ట్టిల్లిన యుక్క సావీచీరకంబుగా పండఁబాటి పగిలిన బూరుగుపండ్లనుండి యెగురుదూ దిపరకలుఁ బోమంబులుగా శుష్కపత్రంబులు దిద్దురులుగా నెండుగరికిపోఁచిలువాళ్లుగా యవశూకశకలంబు లానందబాష్పబిందువులుగా నూడిపోయిన యేదుపండి మండ్లు కో ఱులుగా వైశ్వానరశిఖలు నాలుకలుగా ముక్తనర్మకంఠముకంబులు కంఠముకంబులుగాఁ జెలు వార సర్వజనులయందలి సలిలము నామమాత్రాప్రకృష్టము గావించెద వని పటపట ప గులు వెదురుబొంగులపేరి భేరికాసనుదాయంబు వాయించుచుఁ దిగ్రీభువనంబులకును భ యంకరమై వ్రాల్చిన పిచ్చుక తొక్కులచే మార్గములెల్లఁగప్పచు సూర్యకాంతు లనుకొ ఱువులు మీఁదఁ బడినవో యనునట్లు రాలిన గులిపిందపూసలు చిఱుతనిప్పుల రూపంబు పహింప గిరిగుహలయందుం దూటి గంభీరమగు భాంకారము తోఁదిరుగుచు భువనంబుల న్నియు బూడిదె గావించుటకై చేయు నభిచారహోమంబునకైన చరువుపడనంబు సే యుచు దావాగ్నులకుఁ బండిన వేఁపపళ్లువర్షించి పరిత్యజి సేయుచుఁ గలిన నీకతార

ఋషులు వెంటరాఁ దక్షులఁబలులందు దాఁగియున్న రాతిలక్కచే దిక్కులకెల్లఁబూఁ
తఁబూయుచు దావాన్నిచేఁ గరంగిన పిచ్చుకగుడ్డచే మూఁతవేయఁబడిన చెట్టుతోఱ్ఱ
లలోపలి కీటంబులపుటనుబెట్టి కాల్పుటంజేసి వెడలిన కటుగంధము దిక్కులందెల్ల వ్యా
పింపం జేయుచు విజృంభించె.

లేళ్లవలె దృఢభూములయందుం దిరుగుచు మఁగినల వలెఁ తరుకోటరంబులం
దుం దూఱుచుఁ గడిలనుహమునుల వలె జటాలంఛనము సేయుచు జేగలవలె శకునకుల
కులాయంబులు గూల్చుచు. నధర్మోన్ములవలె లాక్ష్యాన్నింబుచే నెఱ్ఱఁబడుచు విశిఖం
బులపోలిక పక్షిపక్షంబులు దూరి పోవుచు మోక్షముఁజెందగోరువారివలె జన్మకారణం
బులు భస్మంబు సేయుచుఁ గాసుకులవలెఁ గుసుమవిసరంబులచే సురభిగంధము పంపిం
చుచుఁ గొన్నిచోట్లఁబూగ తోడను గొన్నిచోట్ల మందద్యుతితోడను గొన్నిచోట్ల జ
గము లన్నియు నొక్కసారి కబళింపం జాలిన పెనుమంటలతోడను విజృంభించుచుఁ
గొన్నిచోట్ల బాల్యంబును గొన్నిచోట్లదేశంబులం దానవ్యంబును గొన్నితావుల వార్ధ
క్యంబునుం జూపుచుఁ గొన్నిచోట్ల వెదురుబొంగు కొనల కెక్కుచుగొన్నియెడలఁ బ
ర్వతములయందలి లాక్షరణము కబళించుటం జేసి క్షయరోగ వనభమించుచుఁ గొ
న్నిస్థలంబుల నొప్పున్న భక్షణంబునం జేసి వీవరక శేబరంబులై కొన్నిభూముల గుగ్గులు
దాహంబునఁ రాద్రొంబులై కొన్నిప్రక్కల నేతాగ్నిదగ్గనకసుమశరమదనంబు లగు
టం జేసి పురారిం బురణించుచుఁ గొన్నివంకల నటులవలెఁ జటులకిఱానర్తనంబుఁ జూ
పుచు నెండిన చెఱువులందుం బ్రవేశించి కేళాలుగాఁ జేయఁబడిన నీ వారిచీజంబులు
దాల్చు జ్వాలాంజలులచే గ్రీష్మకాలసూర్యు నర్పించుచు నిర్దయుల పోలికఁగాల్పఁబ
డిన మెట్టతాపేలుల వసాదుర్గంధము నాఘ్రాణించుచు శత్రువు లగు మేఘములను నృజిం
చు ననుభయంబునం బోలె తనుపాగను దామే భక్షించుచు తృణపాయప్రదేశ
ములందు నలిలాహుతుల పోలిక స్ఫుటద్వహుళబాలకీటంబులై శుష్కనరసిలందు న
త్తిగుల్లులు కాల్పుటంజేసి శ్వేతివంతులం బోలుచు తేనిపట్లనుండి మధుబిందువు లొడ్చు
టం జేసి చెమటబట్టినవారిం బోలుచు పర్యంతిశీగ్యమాణిఖానంపాతు లగుటంజేసి బట్టత
లవారిం బురణించుచు సూర్యకాంతమణులను మండించుటం జేసి శిలాకంఠనంబు సే
యువారి వలెఁ జెలరేఁగుచు దానవంబు లగు దావాగ్నలై చ్చటఁ జూచినఁ దామై
విజృంభింపఁ దొడఁగె.

అట్టినుహగ్రీష్మకాలంబున భాణుండు భోజనముఁ జేసి తనయింటఁ గూర్చు
న్నయప్పు డపరాహ్నముయంబున పారిశస్రభాత యగు చంద్రసేనుండు చనుడెంచి

యిట్లుయె అయ్య! చతుర్ముద్రయుదిగిత ధరాధిపతియు దేవదేవుండునుకెల్ల రాజుల తలలమీఁది రతనంపుసానలపై యొకపీఠమన్న చరణనఖరవణులు కలవాఁ డునునర్వచక్రీవతులకు ధారేయుండును మహారాజాధిరాజరాజపరమేశ్వగుండు నగు శ్రీహర్షదేవుని యన్నయగు కృష్ణభూపతి తమ సమీపంబున కొక తెలివిగల దూతనంపించె నతండు చాల దూరము నడచి వచ్చుటంజేసి యలసి ద్వారముం దున్నవాఁడనిన నతండు నాయుష్యంతుఁడా?వేవేఁ బ్రవేశపెట్టు మనినెలవిచ్చినఁ జంద్రసేతుండునువానిం దోడ్కొని వచ్చె.

మిగుల దూరము నడుచుటంజేసి మోటగారి న పిక్కలును గుడ్డచీలిక లతికిక్కుట్టిన చండారకమునిండఁ బడిన బురదయును పీపుపైవేల్రాడు చిరుగుధోవతిముడియును దారము లంటగట్టుటంజేసి నడుచు నలిగి రెండు గాఁ గప్పట్టుచున్న తలమీది లిపిపట్టంబును గలిగిన యామేఖలకుం దూరమునందు జూచి” యోరీ! భద్రుడ నమస్తభువననిష్కారణశాంధవుండగు కృష్ణభూపతికి భద్రమా” యని యడిగిన వాడును భద్రమే యని బదులుచెప్పి నమస్కరించి కొంచెము దూరమునంద కూర్చుండి మార్గశ్రమంబు బాపుకొని “అయ్య! మాస్వామి పూజ్యాండవగు నీకడ కనిపిన యుత్తరమిదె చూచుకొండని విప్పి చేతికందిచ్చెను. పిదప భాణుండును నత్యాదరముతోఁ గన్పఁగైకొని స్వయముగా చదివితరువారే మేఖలకునివలన కాలాతిపాతము ఫలప్రతిపంధకము కావున దానిం బండితులు పరిహరించునది” యను వాక్యమే యిందు ముఖ్యాంశము తక్కినయది “క్షేమప్రతిపాదక” మను వాచికముఁగూడ విని లేఖార్థమంతయు నిశ్చయించుకొని పరిజనము నావలకుం బొమ్మని నియమించి మేఖలకుని మరల నడిగిన వాడు నిట్లనియె. దేవా! మాస్వామి బుద్ధిసుంతులగు తమకీట్లు విన్నవింపుమనియె లోకపూజ్యులగు మీకుఁ దెలియని యంశముండదు గాని యొకగోత్రంబునం బొడముట. యొక్కవర్ణంబు వారగుట, యొక్కచో బెరుగుట. నొక్కచోనివనించుట పలుమరుఁ జూచుచుండుట యొకరిగొప్పయొకరువినుట సమానస్వభావము గలుగుట పరోపకారబుద్ధియుండుట యిదియే స్నేహమునకుఁ గారణములు. ఏతాదృశకారణ మొకఁడును లేకపోయినను మిన్నెన్నడు నేనుచూడకపోయినను సర్వదా సమీపమునందున్న శాంధవునందుఁబోలె మీయందును నాహృదయము పక్షిపాతము విహించి మీస్నేహమును గోరుచున్నది. దూరమందున్నను జంద్రునినకుఁ గుముదాకరంబునందుఁ బ్రేమయుండుట సహజమేకదా. దుర్లభులు కొందఱు మాచక్రవర్తిసన్నిధిం దమకవయమై వత్రికవిధముగా విన్నవించిరి. మహారాజును వారిమాటలు నన్నుకయే యున్నాడు. ఎటువంటి సజ్జనలకును విరుగులు

శత్రువులును నుదాసీనులును గలరు. బాల్యచాపల్యమునాటి తమవృత్తాంతము నెవ్వఁ డో యోర్వలేనివాఁడు కొంచె మెచ్చుతగ్గుగాఁ జెప్పను. ఇతరులు నది యట్టిదీయేయని వెంటఁ దాళమువైచురు. అవివేకులచిత్రవృత్తులు సలిలములవలె నీచానుగతంబులై లో లంబు లగు. పదిమంది యొక్కరీతిగాఁ జెవికి సుఖకరమగునట్లు చెప్పఁగా వినునే గా ని రాజామాత్రీ మందలి సత్యావస్థయు రెట్లు గుఱింపఁగలఁడు? యథార్థ మెఱిగిన మేము దూరముం దున్నను నీవు దగ్గుల నున్నట్లే భావించుచున్నారము. చక్రివర్తి లో వారి బాల్యచేష్టలకు బాల్యమే యపరాధి గాని వారుకారని విన్నవించితిమి. పృ థువును మా మాటలు విశ్వసించెఁ గావున మీరు కాలక్షేపము సేయుటండ మాచక్రివ ర్తి దర్శనమునకై రావలయును. మీరు సర్వదా బంధువులనకుమ నివసించియున్నను మారాజుం జూడనిచోఁ బువ్వులు పండ్లును లేని చెట్టుపంటివారని నానమ్మకము. నే ని మిగుల విషాదకరమనియు నందురాజోపసర్పణము మఱియు భయంకరమనియు మీ రు తలంపకుండునది.

గీ. ఇచ్చ మెయివచ్చు విషయంబులే నొసంగ, రెపుడుమార్గణశతదుఃఖమిచ్చుచుండ్రు
మోహమున జీవనముఁగూడముంతురీ దర్ప, కుండు నీశ్వరచుర్విదగ్ధుండుజగతి.

లోకమునంద రాజులువేలు. మాచక్రివర్తి యమృతమయుండు. స్వగ నల నిషధ నహుసంబరీష దశరథ దీర్ఘ సాభాగ భరత భగీరథ యయాతిప్రీతుఖిలం బో లినవాఁడు. మాచక్రివర్తిదృష్ట అహంకార మనుకాలకూటవిషమును గ్రీక్కునవికా వు. వాక్కులు గర్వరోగగర్వదంబులు గావు. వ్యాపారము లతిగర్వ మనుమూర్ఖాలోగ మువలన నుటచిహ్నమనిగావు. అతిదర్పచాపాజ్వరంబునఁ గలిగిన వికారంబు లతినికితే వు అభిమానసన్ని పాతేలోగ ముంకురింపదు. ఆతని సంభాషితములయందు మదమత్తత చే వక్రింబులును నిష్ఠురంబులు వైవయక్షరంబులే యుండవు. ఆతనికి రత్నబుద్ధి నజ్జ నులయంద కాని కలాశకలంబులయందు లేదు. ముక్తాధనశంబు లగు గుణములు గలిగి యుండుటేకాని యాధరణములు గలిగియుండుట యతినిగిట్టము. శ్రీధృ దానవంతంబు లగుకర్మములయంద కాని కరికరటంబులందు లేదు. మహాప్రీతి సత్వాగ్రేసరం బగు కీర్తియంద కాని జీణాత్మణమువంటి జీవితమందు లేదు. అలంకారచిహ్న గృహీత కరంబు లగుదిక్కులందే కాని చిర్మపుట్రీకలవంటి భార్యలయందు లేదు. గుణవంతం బగుధనుస్సే యతినికి సహాయము గాని పిండమునకై చేరినసేవకులు గారు. మఱియు న తనియాత్మ మిత్రులకును బ్రభుత్వము భృత్యులకును వైదగ్ధ్యము పండితులకును రాజ్య లక్ష్మీ బాంధవులకును వైశ్యర్యము దక్షిణికును సర్వస్వము బ్రాహ్మణులకును

హర్షయము సుకృతచేట్టలకును నాయువు ధర్మంబునకును శరీరము పాహుసంబంధమును బృథ్వి కత్తికిని రాజకులము వినోదమునకును బృతిపక్షనముదాయము ప్రతిపంబునకును పయోగించునది. వెయ్యేల సర్వాతిశాయి యగుసుఖము గలిగించు నతినిపాదపల్లవ చ్ఛాయ సామాన్యపుష్పములు చేసినవారికి దొరికిదు. అనిచెప్పిన విని బాణుండును భటుని సుఖభోజనశయవాదు లేర్పఱుచుటకై చంద్రపేనునే నియమించెను.

అట్లాభటుని బంపించిన వెనుకఁ జూర్చి వానిని. కాకిపిల్లవంటి రంగు గల బాలాతిపంబును ముకుళించుచున్నతెచ్చియెట్లు కిబళించినట్లు క్రిమముగాఁ దగ్గినవలె చి పోసాగెను. అనూకుండు సారవశ్యంబులఁగ్గంబులు దిగింపఁ గనులినీకాముకుండును దేని డిగ్గి యస్తాదిగిలావిషమపురోశములం దొట్టుచుదురుఁ గనులినీకంటకంబులచేఁ బాదంబులు గీసికొనిపోవ మందరమం బోరగిలు బడియెను. అంధకారవేళలంబాలకం బగుశ్యామముగంబు శశివిరహశోకంబునం బోలే నల్లపడియె. అట్టిసమయంబున బాణుండును సంధ్య సుపాసించి యేకాకి యై తల్పంబునం బరుండి యిట్లు యోజంపఁ దొడఁగె. ఇప్పుడు నేను తేయఁదగిన దీది? రాజ నాయుం దన్యభాబుధి కలవాఁడు, నిష్కారణబాంధవుం డగుకృష్ణుండు ర వ్వుని నాకు వారీకా నంపించె. రాజకులమా యతిగంభీర మైనది. భృత్యత్వమా యతివిషమ మైనది. రాజసేవకామిగులఁ గప్పమైనది. ఇంతకు మున్ను మాపూర్వు లయినను రాజునుగ్గిచాము సంపాదించినవారు కాదు. రాజాగారమునకు రాకపోకలా లేవు. నావలన నుపకార మేదియును లేదు. బాల్య స్నేహ మైనను లేదు. గోత్రగౌర మయినను లేదు. ఇంతకుముం దెన్నఁడును తాచి యైన నుండలేదు. ప్రజ్ఞాప్రభావనమా యెఱుఁగను. విద్యాతిశయకుతూహలమా లేదు. ఆదరము పుట్టించు సౌందర్యమా లేదు. కల్లనొల్లిమటలు నాలుగు చెప్పటయేనిం జేతకాదు. విస్వగోష్ఠియందలి నేరుపా లేదు. పశిపతి కియి వెచ్చింపఁదగిన ద్రవ్య మా లేదు. రాజబల్లభులలోడిపరిచయమా లేదు. పోకతీరదు. నర్వలోకగుండును భగవంతుండు నగుప్రసాదియే నాకు నగ్రప్రకారంబుల శుభంబు లొడఁగూర్చవలయు. అని యాలోచించి హర్ష నేపవర్ణనమునకై పోవుటకు నిశ్చయించుకొని నిడిగించె.

మఱునాఁ డుదయమున లేచి కృతికృత్యుండై స్నానము గావించి తెల్లనిదుకూలంబులు ధరించి జపమాల కేలం గొని ప్రియాణనమయంబునఁ బరింపఁ దగిననూక్తంబులు పలుమాఱు పఠించి మహాదేవునకు శ్రీ రాధిషేకపురస్కరంబుగా పోడకోపచారింబులు గావించి ముందుగా హోమము చేయఁబడిన నువ్వుగింజలు పెటపెటలాడ వృతామాతులచే దక్షిణజ్వాలగా మండుదున్నమాత శను వేల్చి బంగారము పంచిచ్చె హోమ

ధేనువ్రనకుం బ్రదక్షిణ మాచరించి ముంచిగండ ములండికొని తెల్లనిబట్టలును బువ్వుండలును దాల్చి గోరోచన మద్దినగోరికప్రోచనకుం గుచ్చినకొండగోగుపూవులు చెవికొనం ధరించి తన్నుం దల్లికంటె నెక్కువగాఁ జేరిమించిన గతభక్త్యాకృత యగు బిన్నమేన యత్త మాతలి యనునామె గమనమంగళంబు లన్నియు వాపాదంప వృద్ధశాంధవు లా శీర్షదంప ముచునలిసరిచారకు లభినందిప గురువులకు నమస్కరించి వారసలవు నొంది కులవృద్ధులు శిరంబు మూర్కొన గమనోత్సాహము రెట్టించుశకునంబులకు సంతసించు చు షోహూతికాకమతంబున నక్షత్రీదోహద మాచరించి శోభనం బగుమహూతికాంబు నం గోమయోపలిప్త మై మృగ్గు లలంకరించిన భవనాంగణంబునం దుండి మెడనిండఁ బల్లనివి తప్పుఁ దక్కినయెల్లరంగులపువ్వుండలును జాట్రి ముఖంబునఁ మావిడిచిగు ళ్లంది పిచ్చపంచాంగశములచేఁ దెల్లపఱచిన పూజాకలశముం జూచుచుఁ గులదేవతలకుం బ్ర గమిల్లి పలపువ్వుపాటు లై తనగమవాసుకూల్యంబున కై జరించు కులద్రవిజాలు వెంట రొఁ గుడికాలు ముందు కదల్చి ప్రీతికూటగామింబునుండి బయలుదేరును.

ఇట్లు కదలి వేసంగికాలమున నుదకరాహిత్యంబును మోగిడులైన జెట్టును గలు గుటంజీసి కట్టతరంతై కాటసారులకుం చూరమై ముఖప్రదేశంబునం గలచెట్టు మొద టఁ జెక్కిననకభుజులు కాత్యాయనీవిగ్రహంబు నర్వజన భయంకరిం బై పగి కాశంప శుష్కంబయ్యు దప్పిగొన్న శ్వాపవమృగంబుల నోట పేరీలాడు వాలుకలచే బల్లవిలంబయినట్లు తెలుగులును గొండముచ్చులును దెనెగ్రోటట్లై తేనెపట్లు నడ లొగ నందుండి పరుగులెత్తు తొండలచేఁ బలకిలింపైనట్లు దాదాగ్నిదగ్గప్రదేశంబుల స్థూలస్థూలంబుగా మెలకఁలెత్తిన శతావరీకందలంబులచే రోమాంబితం బయినట్లు వెల యు చుండి కాకాననంబు దాటి నాల్లకూటం బనుగామింబుఁ జేరి యందు మానస్సులేక మైనన్నేహితుఁడు జగత్పతి యనునాతిఁడు తిగినపర్య గావింప సుఖంబుండి యానం బు గడపి మఱు నాఁటిప్రాతఃకాలంబున వెడలి భగవతీయగు భాగీరథిం దాటి యష్టిగృ హంబునజేరుగల యడవియూర నానాఁటిరాత్రీ వసించి మాఁడపదనంబున నజిరఁజీనని తీరంబునందలి మణితారపురమునకు దాపుననున్న స్కంధావారముఁ జేరి రాజభవనం బునకు నాతిదూరంబునందలి యొకయింటం బ్రవేశించెను.

అందు స్నానభోజవాదీకము నిర్వర్తించి కొంతదెవు విశ్రమించి మార్గాయాన ముం దీర్చుకొని జానుపూర్తి ద్వుండఁగా మేఖలకునితోఁ గూడ బయలుదేటి నడుమనడు మ రాజుల శిబిరంబులు గాంచుచుఁ జనిచని యంబారీ వేయుటకుం గొన్నియు ఖేరీప హనంబునకుం గొన్నియుఁ గొత్త గాఁ బట్టుకొనఁబడినవి కొన్నియు బన్నుకొలుకు

జుచ్చుకొన్నవి కొన్నియు నైపుణ్యముం గనఁబడుటకుం గొన్నియు నేనుఁగులు పుట్టుపుడమిం బొలిందువారు పంపినవి కొన్నియు నడవబోయఁజేరి డ్లంపినవి కొన్నియు రాజులు పరిభ్రమదర్శనమునఁ గానికై కొనితెచ్చినవి కొన్నియు మఱికొందఱు రాజులు దూతలతోఁ గూడఁ బంపినవి కొన్నియు యుద్ధక్రిడఁ చూపించుటకై కొన్నియు దానంబులకై కొన్నియు వాహ్యులీ నడిపించి తీసికొనిరాఁబడినవి కొన్నియు వాహ్యులీకై ముచ్చూహనంబులు కొన్నియు గంటలుకొట్టుటకై నిల్పఁబడినవి కొన్నియు నేనుం గు లేక మై నేతుబంధనార్థమై పోగుచేయఁబడిన పర్వతములవలె నాఁచుచోఁ బ్రకాశింపఁ నెల్లపుడుఁ గదల్చు కాలిడకిలపటపటాత్కారంబు రాజ్యలక్ష్మిని నాట్యంబు చేయించుటకై వాయించు మద్దెలమోఁతె గాఁగఁ నెలపులనుండి జాఱునురుగు పోగులు చారిణజాతింగూడ జనజడజంఘంబు లని పరహసించు నవ్వుగాఁగఁ హేమంత వంబులు చైత్రశ్రీవంబుం బోరాటమునకై పిలుచు కేకలుగాఁగఁ గాలిచే నీట్టట్టు కదలు శి గోమండనచామరంబులు రవిరథకురంగంబులమీఁది కెగిరిపడుటకై కట్టుకొనిన తొక్కలుగాఁగఁ గప్పించు గావించుతురంగంబులు తరంగంబులపోలిక నింకొక్కచోటఁ మఱొక్కప్రదేశంబునం దిన్నిన్నియోజనంబులు నడువఁగల వనితెల్పుటకు వ్రాసినయత్న రమణో యనఁ దనదు గప్పదండలు ముఖమండనములుగా రత్నక్షుద్రీచామరంబులు కర్ణ పూరంబు లగురత్నోత్పలంబులుగా భగభగయనియుఁ ఘురుఘురనియు మోగు క్షిప్రమచా మాకరగోళకమాలికలచే రణద్వీజపూరితోభితంబు లగుముదురుతమ్మివోటలను భ్రాం తిపుట్టించుచు శ్రీవిణపాంఠంబులందుం బ్రకాశించు నైదురంగుల యున్ని తొగ్గు జటాహాటంబులవలె నలరారి నట్టిటుఁ దిరుగు కపికపోలికపింబు లగులూట్టిపిట్టలును నిం కొకచోట తరత్కాలమేఘంబులవలెఁ బ్రసరితపయఃపూరంబులును ధవళతరళరీరంబులు నైఁ కల్పవృక్షంబులపోలిక ముక్తాఫలశాలకమాలికాలోకవిలుప్తచ్ఛాయామండం లంబులై చారాయణసాధిపన్దంబుపడువున నమాశ్రిష్టగరుత్మక్షంబులై శేషశణిఃకా ఫలకంబులతో నుపరిభాగద్యోతమానఘోమణిక్యఖండంబులై గంగాపురినంబులచాఱు రాజహంసపేవితంబులై గీర్ణిచ్చుముకువుం దిరన్మరించుచున్నట్లు సూర్యప్రతాపమును నవ్వుచున్నట్లులేపమును మ్రింగుచున్నట్లు జీవలోకమంతయు జంద్రీలోకమయముఁ గావించుచుఁ గాలమెల్ల గుడుచుమయుఁ జేయుచు బలంతయు జందికామయ మొనర్చుచుఁ బాక నెమ్ల ఘనమయ మాపాదించుచు నికాలకాముదీనహాసములు నృజించుచు దేవేంద్రులక్షింప బరహసించు శ్వేతాతపశ్రీంబులును దశదేశావలయంబును క్షణ ద్దున్ననంబుగా ముహూర్తమునును మింగుచున్నట్లును నున్నేపాపక్షేపకాలంబు లంధకా

రాలోక వయంబు లగుటంచేసి దివసంబుచే రాకపోకలు చేయించుచున్నట్లును స్పష్ట కళంకమలేవం బగుకలికాలస్థితి నుద్ఘాతన చేయించుచున్నట్లు లోకంబునం గాశప్రీ నూన ధవళేదీపం బగునకాలశరత్కాలముం గలిగించుచున్నట్లు నక్షత్రీమార్గంబునం బి సతీతువులు చిచ్చుచున్నట్లు వెలయు శక్తిరణధవళంబులగు చలచ్ఛామరసహస్రింబు లును గలిగి కరికర్ణశంఖంబులు రాయంచుగుంపు లై కడలేవృక్షంబులు కల్పలతలై మ యూరాశపత్రింబులు మాణిక్యవృక్షకానంబులై యంతుకంబులు మందాకినీప్రవాహ మై ఐట్టుంబుట్టంబులు పాలనంద్రింబై మరకతిమయూఖంబులు కడలేవృక్షంబులై కిల యఁ బద్మరాగ చాలాలెవంబు లింకోక్తపవలును నింద్రానీలద్యుతు లింకోకయాకి నంబు ను మహానీలమయూఖంబు లింకోక్తయశూర్వం బగురాత్రియు గారుడమణిప్రీతానం బు లింకోక కాలింద్రిప్రవాహంబునున్నజింపంబుష్యరాగంబు లంగారఖండంబు లనభ్రాం తింగలిగింప మహారాజదర్శనంబు దొరకకతలలువాంచి కాలిగోరులందు మొగంబులు క్షణ తిఫలించుటంచేసి సిగ్గుచేర దమరలలు తమయవయవంబులందు దాచుకొనుచున్నట్లు న్నవారునుజేయునదిలేక యేమియుండోచకిపదనఖంబులచే ధరాతలంబుమీటుచున్న తతీ నిట్టటుప్రీసరించు నఖకాంతియును నెవంబున సేవాహమరంబులు వినరుచున్నట్లు న్నవారును సాత్త్వికాత్మిక గావించుకొనబోయిన రాజానుగ్రహము కలుగునని తలంచి యురింబునందుయ్యాల లూఁగువేల్పురాటాతి దండల మిసిమినెవంబునం దరివారులు కంతంబునం దాల్చుకొనుచున్నట్లున్నవారును నిట్టూర్పుగాలివాననకై మూఁగు తుప్పెడ్ల దలచే మొగంబు లమవనరేలు గాఁగ రాజ్యవాళభవం బగుశోకంబున గడ్డంబులు పెంచుకొనినవారివలె నున్నవారును కిరీమాళికలపై దిరుగు గండుఁడుప్పెడలు ప్రజామా వమానంబునకుం జడిసి పాటిపోవు తలలవలె నలర నిర్దిరులయ్యును సమాన్వితలవలె ననన్యతరంబులై యున్నవారును నడువనడుమ లైటకు వచ్చుచు లోపలికిం బోవుచు వెంటనంటివచ్చు యాచకపారిం గనరుచున్న యంతరిద్వారపాలకుల కిమకు లేక మా టిమాటికి “భద్రులారా! పరమేశ్వరుని దర్శన మిప్పు డగునా! లేక భోజనమైన పిద ప దర్శన మిత్తురా! వాహ్యరికై యిప్పుడ వస్తు” రని యడుగుచు దర్శనాశయేఁ గా లముఁ బుచ్చువారు నగు నిర్జితానేకన్యపాలకమండలంబులును నానాదేశములనుండి ప్ర తాపాభిలాషుండేసి వచ్చి నరపతిదర్శనముం బ్రీతిక్షించుచున్న యితరరాజకుమారులును నేకాంతప్రదేశములయం దున్నలైగులు బొడ్డులు పాశుపతులుఁ బూరాశరులును బ్రహ్మ చారులును మఱియు నర్వదేశములనుండి వచ్చిన జానపదులును జతున్యమచ్చివేలానన వాసులును నర్వదేశాగ్రు లగుష్టేచ్ఛులును దూతలును దమతమ యుచితస్థానంబులందు

దుండఁ బ్రజాపతుల సర్వప్రజానిర్మాణభూమి యన లోకత్రయసాదిరితం బగు చాతుర్య మన సహస్రీకృతయుగముల సమావేశ మన నర్బుదకరిమాణులగుస్వర్గముల నన్ని పాతెం బనఁ గోట్లకొలఁది రాశ్యులత్తులకు నృత్యమంటపం బైనహాసమహాభారతంబు ప్రైనను విచింపరాని మహారామణీయకంబు గల రాజద్వారంబుం బ్రవేశించెను.

పిదపఁ దగానినాటియకవిలోకనంబున విన్నయపరశకుం డయిన యీబాణమహాకవిహృదయంబున నింతటిమహాసంఖ్య గలప్రాజాతమ సృజించిన సృష్టికతలు మనంబున మహాభూతపరత్వము మగునని యేలతలంపలేదో! పరమాణుపరిచ్ఛేద మగునని యేలాలోచింపలేదో! కాలమున కింతయు నచ్చు నని యేల యోజింపలేదో! నారీయాయుద్ధియగుననిమాప్తి యేలకాలేదో! వారిమాకృతికి సమాప్తి యేలకాలేదో యను మహాసంశయము ముందుఁ దోచెను. మేఖలకుండును దూరమనం దుండియే ద్వారపాలకులచే గుఱింపఁబడి యోపుణ్యాశ్చ! క్షణకాల మిం దుండు మని బాణునిలిపి యప్రతిహతగమనం దై పురిమలోనికిం బ్రవేశించెను. తరువాత మహారథకాలంబునకు గుఱింకారిగౌరం దై తెల్లని కంచుకముచేఁ గప్పఁబడిన యున్నతం బగుశరీరంబును నూటికియొకం బగువలెకలంధంబుచే ఓగింపఁబడిన నన్ననినడమును హిమశైలశిఖావీశాలం బగువత్సలంబునుమందంగొండపెండ్లికొడుకు గిత్తెమూఁపురమెవలె వికటోన్నతంబు లగునంబులును నవలంబు లగునందియకురంగంబులం బట్టుట కొగ్గిన యురిత్రాశ్చిన్ నోష్పముక్తాచారంబులును నేతాద్వైతభూవలీలమంబు తనతనపంశంబునం బొడమింపఁ డేమో యనియడుగుటకై శ్రవణంబుల నవలంబించిన సోమనూర్యలోచన వెలయు మాణిక్యకుండలంబులును వికటపుండరీకముండమాలికనలె దూరంబుననుండియే లోకము నానందపఱును దీర్ఘకాదృష్టిపాలంబును నైశ్చర్యంబున కధిస్థానం బగుచోటనుండియు వినయము జూపించు మూల్యుండున్న తెల్లనితలపాగయుం గలిగి వామకరింబున ముత్యాలతాపడంబున దంతురీతంబగు పిడిలకృపాణంబును నితరకరణున సువర్ణమయం బగువేత్తీహస్తియు దాల్చిన యొకానొక పురుషుండు వెంటరా మేఖలకుండు మరలఁ జనుదెంచి యితఁడు దౌవారికులలో నగ్గిగణ్యుండు మహారాజున కతివ్రీయుండు పేరు పారిగూత్రికం డితినిం దగినప్రతిపత్తిచే గౌరవింపుఁడు మీకు సమస్తశుభములు చేకూరు ననియె. పిదపఁ గారిగూత్రికుండును సమీపించి నమస్కరించి మధురవాక్యంబుల వినయం బుట్టిపడ దయచేయుండు ప్రవేశింపుండు దర్శనమిచ్చుటకు నన్నధుండై మహారాజున్నవాఁ డనపుడు బాణుండును ధన్వం

జ సైత మహారాజునకు నాయం దింతటి యనుగ్రహంబు వచ్చె నని సంతసించుచు సతం
దు దూరతెలుప నభ్యంతరముం బ్రసేపించెను.

✠ తరువాత నాబట్ట వనాయు కాంభోజ భారద్వాజ పారసీక సింధు ఎస్మిఖం
బు లగుదేశంబులం బొడమినవియు నెఱుపు నలుపు తెలుపు పసుపు వైంగ్యము తత్తిరి
పక్షిచ్ఛాయము మొదలగురంగులు కలవియు దెక్కలు వాల్చిగింటను మొగినుండును తె
ల్లనిచుక్కలు కలుగుటంచేసి పంచభద్రాంబు లనబడునవియు మల్లికార్జునులును శరీ
రమునిండఁ జాక్కలవగటి తెల్లనిచుక్క లుండుటంచేసి కృత్తికాసింజరంబు లనబడునవి
యుఁ గండలేని పొడుగుపాటి ముఖంబులును నతివిశాలంబులుఁ గాక నిక్క పొడుచు
కొని యున్న కర్ణదేశంబులును పుల్లలంబు లై సునుతీతంబు లైన చిక్కిని సిగలపై
దేశంబులును యూర్ధ్వంభముపై వ్రేలింబై పొడ్డుగిన కంఠంబును నుపచయంబుగా బ
లిసిన స్తంభంబులును లోనికి దించికొని పోక పైకిఁ జేలియున్న యురస్థలంబును ప
లుచునై తిన్న నైన వాలుకయు నిమంపగుండ్లవలెఁ గనంబులగుఁడక్కలును నతివేగంబు
గా నడుచునపుడు తెగిపోవుననుభయంబున నాస్థితమండగ నే పుల్లలంబులు గార్పబింపఁ
బడినవో యన్నట్లున్న యుదరంబులును ద్రోణికామాంసలంబులై వేఱుపడియున్న ని
తెంబంబులును బుడమియందఁ గొల్లొడు వాలంబులును మొదలగుశుభలక్షణలక్షితంబు ల
గునవయవంబులు కలవియు రెండవొక్కలను దృఢతరంబు లగు భర్తృపాశంబులు బిగిం
చి కుంచించుటంచేసి పొడవు లిగ్గినను బాశబంధంబుచే నొక కాలు ముందుకుఁ జొచ్చి
యుండుటఁ దగ్గనియట్లే కాన్పించునవియు రెండుమాఁడుపేటలతోఁ జేసినత్రాళ్లు తగి
ల్పిన కంఠరంబులును నిమిశితంబు లగులోననంబులును గలిగి నమలుచున్న గిటికిపోఁ
చలరచుచే శ్యామలంబు లగునుచునున్న లాడలినిండఁ జడ దురదచేఁ బురపుర
లాడుకాయంబు దంతములచే మాటిమాటికిఁ గొలికకొనుచు నలసాలసంబుగా వాలాభః
ప్రదేశంబు కదలుచునవియు నొక్కడక్కనై నితీచి నిద్రించుటంబట్టి శిశులితంబులగు
బహునాథంబులతో నడియో ధ్యానించుచు నడుచునడుచు హుంకరించుచున్నవియు ఖన
ఖనలాడుఖురాగ్రిములచేఁ బుడమింద్రావ్యవనియు ఘాన మభిలషించునవియు యవని
గాగ్రింబు నదైవలకం జిమ్ముచు ఖోభించునవియు స్వరక్షకు లగుచండాలర కోప
హుంకారములకుం జడిసి నల్లగుల్లాడించునవియు గుంకును ప్రమాదనంబునఁ బింజ
రాంగంబు లగుటంచేసి సర్వకాలసన్నిహితంబు లగునీరానంబులచేఁ రిక్షింపఁడుచు
న్నట్లున్నవియు వితతవితానంబులుకు బురఃపూజితాభిమతదేవతంబులును భూపాలవల్ల
భంబులు నగునెఱ్ఱముల చే సుందరం బగుమందుర విల్పికించుచుఁ గుతూహలంబు హృద

యందును దంకురింపఁ గొంచె మంతరముఁ గడచి యెడమవైపున నశ్వున్నతం బగుచు
చే నాకరమెల్ల నిరవకాళముఁ జేయుచున్న యరఁటితోట చుట్టుపొలిమీరియై రహిం
పఁ దుమ్మెదలచే నిండిన కరిమనంబు నదులవలెఁ బ్రవహింపఁ ఘంధరంబగు కీర్తనా
స్తినివాసంబగుమంజరంబు వికసించినపొగడపూవుందావివంటి తావి ఘ్రాణేంద్రియమా
ఘ్రాణింపఁ గనుంగొని మహారాజుండు యాదావారికు నడి
గిన నతిండును, మహాత్మా! యందుమహారాజునకు బహిఃప్రాణంబును హస్త్యం బగు
హస్తంబును జాత్యంతరంబగు వాత్సయుఁ షక్రిమంబునకు మిత్రంబును దర్శకతనా
మంబు ననుక్రీడాగజంబు వసించియుండునని చెప్పినవాణుండును, భద్రా! దర్శక
తనము నేను వినియున్నాను తప్ప గాదేని వాడవలయు నని యున్నది. కావున న
న్నచటికిఁ గొంపొమ్ము. కొంపోయి నానాకుతూహలముం దీర్చి మనవును దావారికుం
డును గానింపి తప్పేమి దయచేయుఁ దావారిజేంద్రియం గనుఁడు మీకుతూహలముం
దీర్చుకొనుఁ డని బదులు చెప్పెను.

పదంపదీ బాణుండును దర్శిదేశంబునకుం బోయి యాకనంబునఁ జాతకపత్రు
లను భూమియందు వీలవందంబులనును గ్రంథారకేతారనంబులకలంబు కలిగింపం
జాలు గంభీరబృంహితారావంబు దెనిలువొక్కిలునేను విచ్చిన కడిమిపూవులతావితోఁ
బోరానుటకును మరాపారభంబుతోఁ దీక్షుటకును జాలిన మదపరిమళంబు భుజనంబు
లాక్రిమింప మధులిండుపింకళంబులై పచ్చాకరంబు లగుమదజలించువులచే నరశ్వుం
బోలు శరీరంబు చురుకగుదావంధు దెలుపఁ గర్ణతార్తాదీతంబు లగునవతంసశంఖంబులప
లనఁ బొడవఁ చప్పుడు పంచమదావస్తాపప్రవేశోత్సవంబు నాఁటి మంగళ గానంబుగాఁ
గ నెల్లపుడుఁ గడలుటంజేసి మోగిని కాలిగొలుసులనుగళుకారావంబు లయ గా నుయ్య
లయూఁగుచున్నట్లున్న దీర్ఘకాయంబు భారమంతయు మోసిన నేలకుంగుననినభ
యంజునంబోలెఁ దేలికపడునట్లుగనింప దిగ్గజంబుల యుద్ధంబునకుం బిలుచుచున్నదో
యనఁ దొండ మెత్తుచు దిగాభిత్తికలం దేహకంఢూరి తీర్చుకొనుటకుం బోలె నట్టిట్లుఁ
గడలుచు బ్రొచ్చిస్తంభంబు మీరుటకుంబోలె అంపములవంటి దంతము లాడించుచు
నిమిషియుండుట కీలోకము చాలక వెలుపలికిం బోవుతలంపునం బోలెఁ జలించుచు మా
వటీంపుగి గ్రీష్మకాలోదితంబు లగునవచారంబులు నేయఁ దదానంద మనుభవించు
చు నమరవిజయంబుల లెక్కకై గీసినగీతలో యశం బ్రకాశించు నన్ననన్నని ముడు
తలుకలిగి కులతైలనమువ్రేదీప్యకాననసమేతం బగుబ్రోహ్మండభవనంబు కవాటంబున
తుం దగుల్చుగడియయనం దగుశుండానందయం బ్రతిగజంబుల పదు సౌరభంబు విసరిన

పుండ్రుల వై క్రతులు నాగోరణులు చేతికిందిచ్చిన యరటిమండ కిరంబున నొక్కి ॥
 ట్టుటండే జలజలబునివహించు తపంగిగ్గజలంబున మూలంబులు తడియ నీలగ్నప్రీతం
 బు లగుతామరతూండ్ల నెంబున ననుగోత్సాహజనింబు లగుపులకాంకురంబులు నహిం
 చు పంతకాండంబులనుండి ప్రసరించు కాలతి సతోవరకీర్ణకాలంబునంది యొక్క
 వై మరలఁ గ్రీక్కిఁబడుచున్న నుచుదంబు లన నగ్రేసలక వ్యాపింపఁజేయు నిజయతో
 రాశి యుం గుకరితోటిం జంపునింగంబుల నపహసించు నవ్వన ముఖావకుంఠనంబుగాఁ
 గైకొన్న వేలుపుంజెట్టు వారలీక యన వ్యాపింపఁ గలడ మెత్తువృక్షు కన్పించు ర
 క్తాంకురంబువంటి కడప క్లృణామగ్రపుష్పలనో లేక లేలేతనుండుగునిగల్గనో గ్రక్కు
 చున్నట్లగవడ సహజింగిళంబు లగు స్త్రీలు కబళితకదులపీతం బగునకరందముం తో
 లె బచ్చరిమినిచిం గుప్పించుఁ జూతంపకలనీలంబుగలకొల్లలై లాశరూపకదలీ
 సహకారి నూకారింబు లగునూ బలినంబులు భక్షించుటండేసి తద్దతామోదము వెలికిం
 గ్రీక్కుచున్నదోఁగన్నట్టి గండంబులవంటి వెడలవ రామోదముదనలముంప లీలకై
 లోచనాద్రియ గోతముక్కులచేమగవలర గోకి బడు రానట్టంబులపై జమ్మనమోగు
 బుమ్రెవలరొక నరవగులసార్వభౌమవచిం బెలువ నర్పదా జలమిండుపుటానెంచునం
 చురాతిముక్కుల నక్షురీ)మాలికఁగేఁ దమపలుమచున్నతల సొలకజరాజ్యట్టాభిషేక
 ను నూచింప దిశామూలంబుల యేలముంగవ్వచు యేఱు విష్ణుచున్న పరికర్తౌతవృంతం
 బులు దంతపర్యంకింపై బడలిచియున్న రాబలక్ష్మికి పీఠోపులితుచున్న ట్టుండ పంత
 క్రీమాగతం బై గజాధిపత్యవిహ్నులైన చూరచుంచోలె వాలధి విరాజిల్ల దిగ్విజయసీ
 తంబు లగునడలు కిరకంభ్రోకీర్త్యమాణిక రాసాదివ్యాసంబున వరల వెడలఁ దిగింపు
 ట్టతో నేయనమియుం బరింపకుండ కని యనన్వద్విరదడిడిమిభృనిగా నిశ్చయించుటం
 సేసి ప్రతియనమువమున నొకానొకచలనం బురయించి చల్లాతినడిదపఁ బూత్కారం
 బులు పరాభవమంధునివేపకంబులో యన పూత్కారంబులు అన్వదిల్ల నుత్సాహంబునకు
 దయభూమి యనఁ జేబంబునకు గని లూన లావణ్యంబునకు మందిరం బన విసయంబున
 కు నివాసంబన స్పింధింబు లగుగోళ్లుకు గరిగలు లగులూయంబులును దెద్ద మొగంబును
 మృదువైనతలయుఁ బొట్టిన్నంధంబును శూన్యోదరంబును ఒరిచయంబునం దాద్యంబు
 ను సతతప్రవృద్ధిదానధారయుఁ గలిగి ముదలీలలందు బలభక్తుల బారిణించుచు పక్షి
 రణంబునందుం గులకీళిత్రొంద్ర శంతన్వభాసంబున జనుం బోలుచుఁ గ్రోధక్రోధమా
 క్షంబులందు పయోన్యధులవంటిదై గుత్తుంతునివలె నాగోధృతి చేయుచు నారచునివ
 లెఁ గలహకుసూహలి యై వాహినీతో భంబుండు మగరంబై దశనకీర్ణంబుదాకివిను

మై రిపుమారణంబునకువానలేని పిడుకై హస్తపాశాకర్షణంబులందు పరుణదేవునుద్దీ
యై యరాతిపరిగ్రహంబునకు యమవాగ్ధరమై పరిణతియందుఁగాలమై తీక్షణరగ్రహ
ణంబునకు రాహువై కుటిలగుతుల కంగరకగ్రహమై మండలభ్రాంతి కలాతఞ్చకగ్ర
మై విక్రమంబునకు మనోరథసంపాదకం బగు చింతామణిపర్వతమ్మును నభిమా
నమ్మునకు దంతముక్తాంతంభ విరాజమానం బగుమహారాజసాధంబును ధైర్యంబున
కు ఘంటాఛామరమనోహరం బగుస్వేచ్ఛాసంచారి విమానంబును గోధంబునకు మద
ధారాదుర్దిశాంధీకృతం బగుగంధోదక ధారాగృహంబును నహంకారమునకుఁ గాంచిన
ప్రతిమాబహుళంబగు మహానికేతనంబు ననలేపనంబునకు గండలైలప్రసావి యగు కీ
డాపర్వతంబును దర్పంబునకు నదంతతోరణం బగు వజ్రమందిరంబును రాజ్యంబున కు
చ్చకుంభకుటూట్రాలకవికటం బగు సంచారి దుర్గంబును బృథ్వికిఁ గృతానేక బాగవి
పరసహస్రింబగు లోహపాశాకారంబును భూనందనంబునకు శిలీముఖశతభాంకారఽహు
లం బగుపారిజాతవృక్షంబును గర్వతాలతాండవంబులకు సంగీతగృహమును వాధుఁడం
డలమ్మునకుఁ బానమంటపంబును శృంగారాభరణంబుల కంతఃపురంబును మదలీలా
స్యంబులకు మదనోత్సవంబును నక్షత్రప్రేమామండలంబులకుఁ బ్రదోషంబును మదమ
హానదీప్రవాహంబుల క కాలవర్షా కాలంబును నస్త చ్ఛదపవనపరిమళంబుల కనత్యశర
త్కాలంబును శీకరనీహారంబుల కపూర్వహిమాగమంబును గర్జితాడంబరములకు మిథ్యా
జలధరంబు నై ప్రకాశించు దర్పశతం బను నామహాగజంబుం జూచెను.

పీదప నీ బాణభట్టారకుఁడు చిత్తమందీగ జేంద్రియము నిర్మించుటకై పర్వతము
లే పరమాణువులై యుండనోపు. లేనిచో నింతగౌరవ మేలకలుగు ననునాశ్చర్యము పా
డమి విభ్రాంతుఁడైయుండ దోవారికుం డిట్లనియె.

ఉ. ఏమియు లేకయుండ నశియించిన సంపదపెంపు లోపలం

బ్రామినచింత చేతఁ బలుమాణుఁ డలంచుచు నేడ్చుచు న్వనీ

భూములలోఁ జరించు రిపుభూపతులెల్ల స్మరించు నీగజ

స్వామి దిశాగ జేంద్రిములఁ నైతముపైఁపదు నూ మనంబునన్.

తాము దయచేయుఁడు మరల నీదర్పశతముం జూడవచ్చును. ప్రకృతకాలం
బున మహారాజుం జూడవలయు ననవుడు నమ్మేఖలకునితోఁగూడ మదజలకజ్జలంబుచే
నల్లనైన దంతింకుని గండపట్టంబునం బడుటఁజేసి వాదించినదోయన ముఖశితంబగు త
నదృష్టిం గూడ మరలించి యతంజె మార్గముపడేకింపఁ జెక్కుమంది సామంతస్పృహల
కులచే నిండియున్న మూఁడుకత్తులుదాటి నాల్గవదానియందలి యాస్థానమంటపంబు

న కడుటటి మఁగిటియందు మంచివ్యాయామము నేయుటచే గట్టిపడిన కర్షికారగారం
 బగు పొడుగుపాటి శరీరంబులును గేలఁ గత్తులును గలిగి బంగారుకంబములపలె బారులు
 గట్టి నిలువబడిన తాతతండ్రిలతరమునాటనుండియుఁ గొలుపునేయు శరీరపరిచారకు
 లు కొంచెము రూరమందుఁ జాట్టుం బరివేష్టించు మఱియు విశిష్టేష్టలోకంబు దగ్గఁ జరి
 వేష్టించు మందువలెఁ జల్లనై మంచిగండపునీటం గడుగఁబడి చంద్రీమయమో యని ము
 త్రైపుంగొండ రాతిపలతో యనఁ దనరారు దంతపాండురపాదం బగుశయనంబునం బర్యం
 తనిన్యస్తం బగుబుజంబుమీఁదనే బరువంతయు మోయునట్లు కూర్చుండి భూషణవణి
 మయూఖంబులతోఁ గలసిన దిగంతవ్యాపి యగు నేహప్రభయందు లేదామరతూల్లచే
 నిండిన వేసంగిసాఁటి కొలకున నోలలాడుచున్న ట్లున్న రాజలోకంబుతో ముచ్చటలా
 డుకొందుఁ గేవలతేజోమయంబు లగుపరమాంబులచే నృజింపఁబడెనో యనఁజాలటి
 శేషశ్శాశ్రియ సర్వావయవంబులందును నుచితంబు లగుసర్వలక్షణంబులు గలశరీరంబు
 మహారాజలక్ష్మీచేఁ గాఁగిలింపఁబడి యున్న ను బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు విడవనివానివలె
 నగపించుచు రాజ్వివలెఁ బ్రతిపన్నా సిద్ధాంతధారణప్రేమండును నవినవాదియునై వి
 షమం బగురాజసీతసగ్ధంబునం బదంబులు తొట్రిలునో యనభీతిచేతం బోలె ధర్మదం
 డ మవలంబించుచు సర్వభూపాలకపరిత్యక్తమై దిక్కుమాలి శరణుచెందిన దానివలెన
 త్యపపవించి గాపాడుచుఁ గాలిగోరులందుం బ్రీతిఫలించిన చామరగాగ్రహిణు లగువార
 విలాసినుల ప్రతియాతన లనునెంబున దశదిశావనితలచే నేన్యమానందై దిశ్చాలకుల
 కృతాకృతములు పరిక్షింపఁగో యన నపాంగపాతముల జెనలందు దీర్ఘతరంబులుగాఁ
 బ్రీనరింపఁజేయుచు మణిపాదపీఠంబునకు వెనుకత్తునఁ బ్రీనరించిన దినకరునికరంబులు
 పరిగఁసంబునకై నెలపు గోరుకొనులాగు విహింప నలుచెనలకుఁ ప్రీనరించిన భూషణము
 ణిమయూఖచ్చటప్రీతక్షీణమునేయు దివసలక్ష్మీవలెఁ గాన్పింప మెయినిండఁ బూయఁ
 బడిన మంచిగండపుఁబూత శరీరలావణ్యాంభోధిమీఁది మరుగువలె భాసిల్లి మహారాజ
 శిరోమణిప్రీతిబింబితము లగునిజాకృతులం గనుగొని సహింపని రాజ్యలక్ష్మీ విడుచు
 నిట్టూర్పు యన నిరుగడలఁ జామరానిలంబులు ప్రీనరింప నాలుగుసముద్రీయలయందలి
 లావణ్యమంతయు సంగ్రహించి వచ్చినలక్ష్మీదేవతచేఁ గాఁగిలింపఁబడెనో యన్నట్లు
 విరాజిల్లుచు నైకవిధంబు లగునిజాభరణప్రభవలన నలుదెనలఁ దెక్కు జేల్పరావిగడ్డు
 నృజించుచు రాజులతో సంభాషించునెడలఁ బరిత్యజించినను మార్గపమాధుర్యాదిగణం
 బులు కవికథాలాపములందు వర్షించుచు వినింభభూషణంబులయందు నైతము వాచా
 మృతము వెలిపుచ్చుచు నమగ్రహించునెడల భృత్యుల నగాధమగు హృదయమఁగూడ

దుశ్శుభమును నిశ్చలంబగు సంపదను గూడఁ దగిన చోట్లకుం బంపుచు వీరగణ్ధీవుఁ
 నుగంబులందు రణబిడ్డపంపిన శుశురాగ సంకేతము విన్నట్లు పులికేటంబగు గండస్థల
 మునఁ బిలువపు వ్రుణించుఁట్టి మాటలాడుచు బరిగియ ధృవనంగములు ముచ్చటించు
 కొనుచు నడుచునడుచుఁ గలహించుచున్న భృత్యులయందును నిజకృపాణంజనందును
 స్నేహవృష్టింబోలే పక్షిఁ బ్రసరింపఁజేయుచు పరిహానిశ్చలంబులందునున్న తాండ్లకు
 లగురాజుల యాశయంబుతోతె గంతికాంతులు వెడలించుచు సకలజనలహృదయల
 యుదుండినను నొక సామ్రాటగునంచే నివాసము చేయుచు గణముల కగోచరమై సౌభా
 గ్యంబులైకభూమియై పరప్రసాదంబుల కకలయ్యుటై యాశీర్వాదంబుల కిశక్యంబైను
 నోరభంబుల కిమార్గంబై యుపమానంబులకు నూరంబై ధర్మమున కసాధ్యంబైలక్షి
 కినవృద్ధిపుర్యంబై దైవమునకుఁగూడ దిక్కుకాని మహత్త్వముఁ బ్రకటించుచు నలంకా
 తారము లగుపాదములు సుగతమంధరియల సుతోడలునువజ్రాయుధనిష్ఠులంబగుప్రకృ
 ప్పట్టుబును పురుస్కంఠంబులు భాస్వద్వింబాధరంబును బ్రసన్నావళాకంబునుసంధా
 ననంబును గృష్ణకేయిగు శరీరంబును గలగటంపిని రాజానన్యదేవతయయఁడన్నమా
 ట మాపజగుంబకటించుచుమాంసలంబగు పిఠాభివృద్ధిచే మహితలహంతయు మలినము
 చేయుచు మాచిక్రమాచికలు మేధులుగాఁగల మహానీయంబగు పాదపీఠంబున గలిచురు
 ఘులితలపైకులదినక్లృక్తవాసురణముమృదువు విలాసముగా మోపుటవలన గలిచుభ
 ణిఁగణంబుండలంబునఁ గాలుమోసిన బాలకృష్ణునినుకొనించుచుఁ బాలిన తెల్లపట్టు బట్టన
 తొవ్వించుఁ భూమిశాలంబున భూదేవికి మహాదేహి ట్టిబంధుఁ గావించి నవాటి దెలుప
 నుఁబ్రకటింపచు ననుగ్గురింపనిరాజులపైఁగలకోపము బయ్యిబయ్యిఁ బ్రణతులగుచు
 హిపాలర తలలనిఁగనుండి సంగ్రహించిన పాశురాగవచోదధలంబులవెడలఁగ్గి
 చున్నట్లు పేరడంచిన నవ్వతేజోనిన్నండలంబుల యన్నిమహాబాహుఁ డిసాంధ్యరాగము
 ధరించుచున్నట్లు ననుగ్గుతరంగిణికిఁ కళోద్ధృతమాచికా హరింపదరము వ్రవించుచు
 న్నట్లునణంబులై సామంతినీమంతంబులనుండి జూడినలు పనిఁబడిన సున్నదండలవాసన
 కైమాగు గండుఁడు ప్పెదలు పరాధుఁడులకు శత్రురహితులనప్రభాతిఁబట్టంపనివా
 హశతస్త్వగులగుక్రీ దివివసించుటకొనుననాచక్రకలనశేకరత్త పంకజవనంబులునృజిం
 చుచు కలబరింపనిఁ బాకర గూపరేఖాంకృతంబులగుటంజేసి నతున్నమద్రుమక్రిత ధ
 రాగండల సామ్రాజ్యసభయు సెప్పుచున్న సరణంబులును దిగ్విజయతమనలంబులవలె
 వికటమికిరి ముగ్ధులై బంధులగుంబులై లావణ్యప్రవాహంబుల పోలిక చే నాహితో
 భయై కెప్పు దింపనిఁగున నాలంబురీతి భోగమండలభీరోరత్నవయోభి మాచికా

రంజితమాలంబై హృదయనిహితం బగు భూభారము మాయుటకు మోసిన మాణిక్య
 స్తంభంబుతో యడదనరారు నూరునండంబులును నవృత్తకుంభము మీది నరుగునద్ర
 వంట తెలుపుచు వినుబోదకమునంటి దిట్టతనంబును బాముకుబునముపంటి మార్దవంబునుగలిగి
 న సేత్రనూత్రనిర్మితం బగుకట్టుపుట్టంబునకు నిజమణిచ్చటలచేఁ పెఱుగెడు మోలనూ
 లును దారాగజాలంకృతం బై యుబరికృతం బగు నల్లరీయంబును దంతానశ
 దంతసముల్లేఖనకతినం బై యుర్రాప్తాంబరపిఞ్గళం బై కైలాసస్ఫటికభూమిం బర
 గించు గొప్ప యుగికి వాటంబును జరిగి ముఖంబులందు నసింబియున్న లక్ష్మీనర
 స్వరూప నివాసప్రదేశంబుల విభాగార్థమై కట్టనమూత్రమోయన భూభార మంతయుఁ
 దద్దుబిస్తంభములయం దుంచుటఁజేసి సుగంధి కెందుచున్న శేషమీయోయనఁ గ
 ధరింబున వేలాను పుష్పహారంబును బ్రతిమయన్నంతవఱకు నర్చన్మను ను దానముచేయు
 చుందు గని పెన్నంబున ధరించిన దీప్తివస్త్రిమోయనఁ దనరారు హారమక్షాఫలచ్ఛాయ
 యుఁ జనువృక్షం జగు శ్రీః స్థానం గెలుచు లిలఁపునం బొడమనెత్తిరవన్న ద్వయఁతో
 యన భుజంబులు తలాడలుగాఁబరున్న రాజ్యైశ్చైర్ద్వైశ్చలంబులనందీజాణు పకరంద
 ప్రవాహంబుతో యన భుజశాతం బగు ప్రతాపంబున కేర్పలమి నగ్రమనది వర్ధింబులోయ
 న మాణిక్యమహిధరింబున కుభయనక్షంబులం దను పక్షంబులోయనఁ దనరారు శే
 యూరరర్చైకిరణనండంబులును గలహంబు లుద్దలుగాఁ గలనృగివి యన కోటకుం గా
 వైక శిలాహాకారపెగ యన సరిలలోకాలోకి మార్గద్వారికి వాటంబునకు లిగించిన గడి
 యయెగఱన నమస్తశక్తురారామహంసంబులం బంధంచు సజ్జివంజరమోయన భువన
 సామ్రాజ్యలక్ష్మి పృవేళించు పంగళవహుహరిపాతాళరణంచోయనఁ బరీకాశించు
 దీప్తిశరదోద్గండయుగంబును నవనవనానిని యనతోడఁబట్టినదామీరి యనరాగం
 బును ముఖానుయంబై గుచ్చించు కౌస్తుభునితో యనఁదగు నధిరోష్ఠంబునుండి పారిజాత
 వల్లనరనంబుం బోలె గొప్పగింబులకుం బ్రసరించు నధిరంగింబును మొగమందుంగలి
 గిన యిందఁ భ్రాంతిచే గమనదనంబులను మరలఁ జెల్లుపునన్నట్లు గుఱితఁజేర్చి యందఁ
 గమనదనభ్రాంతిచే పచ్చిసశరచ్చంద్రికిను హగడ విసర్జించుచున్నట్లుప్రకృతమూఢ
 యగురాయలక్ష్యకిఁ బ్రశ్నిలోకమం జూపించుచున్నట్లు నుహృద్భావణసహాయంబులం
 దుం బైకీఁ బ్రసరింపఁ బయ్యుంతుకాంక్షలును బారిజాతగంధముం బోలు మదిరాసారభము
 తోడం గలసి దెనలుపుండుచు రెండనయవృక్షమథననివసము నృజించు ముఖపరిపళం
 బును వికించు బగుముఖకమలంబుతోపలి కర్మకాశోశం బడదగు నధోముఖం బగుచాసా
 పంశంబునందు సంతతముఁ బ్రవేళించుచు సంతృప్తిపడదు నిశ్వాససారభంబును శా

ముఖంబుల నశూర్యవనసందోదయోద్వల క్షీరోదధిష్ఠావిలంబులుగాఁ జేయుపయ
స్నిగ్ధం బగుచతుర్ధావాశ్యంబును బ్రతిఫలించిన చామరగాఁగిహిణియందు నిదననివాసి
నియగునరస్వతీదేవి యనుశంక పుట్టించు విమలంబు లగుచెక్కుటద్దంబులను నరస్వతి
యందలి శోపంబునం గుడిత యగువనలక్ష్మిని ఒలిమలుకొనువేళఁ దగల్కొనిన తన
యపాదలాక్షరీసమో యన్నట్లు లలాటతటం బరుణవళచూచాదావణీకాంతయు నం
శుసంతానం బనుతంత్రీవలయంబులు గలకండలంబులను చిన్నివీణియలను స్పర్శివేచ
సాపూర్వకంబున శృతిచేసి పాడుగాఁగఁగలో యనఁదగు రణద్యృష్టాంగంతతచే ఎనో
పారంబు లగునవతంసకుసుమంబులచే నలంకృతంబు లగుకర్ణంబులను రాజ్యలక్ష్మీ కుచ
గ్రీవాణులయందుం దగిలిన నఖచందికాయండలమో లేక మఖచంద్రినిం జట్టువా
రిన పరివేమండలమో యనఁదగు మాలతీకుసుమమాలికావలయంబులచేఁ గైసేయఁబడిన
శేతబంధంబును నిభిషేకార్థమై స్వయముగాఁ జనుదెంచిన ప్రియాగత్రివేణీప్రివాహ
మో యనఁదగు మహానీలమరకతమక్తాఫలచ్ఛాయలచేఁ బరివేష్టితం బగుశిఖిందాభరణం
బును మహాగా జరింఁడే యని చెప్పకయే చెప్పయండ నకలరాజ్యతంత్రీంబులు పరికిలిం
చుచుఁ బలుమాటు పార్థింకంచుచు ననుగ్రహింపుఁ డనివీటులపాదములపైఁ బడుటవల
నఁ గలిగినశ్యామికయో యన్నట్లు చెన్నుటచేఁ గరఁగిన కృష్ణగురువంకతిలకంబువలనఁ
గలిగినలఘు లలాటములయందు వ్యాపింప యుభితంబు అగుమనంబులనండి పాదమి
యుత్కలికలో యన హారంబు లరంబునం జలింప నీనుచే నీరిని భయపెట్టుచున్నవో య
న్నట్లు వికటంబు లగుభృంగటీవల్లకంబులును రిహింప విటజనాకర్షణంబునకై తగిల్చిన
పాశంబులో యన నవిరళపరిమళమిళితంబు లగుదీర్ఘనిశ్వాసంబులు సంభవింప మొగం
బులందుఁ దెద్రపొగడపూవునండలు గట్టిన స్తనకలశంబులు విటజనులకుంగల స్వ
దారాసురాగముఁ బెల్లగింపఁ గుచోత్కంఠికచే నట్టిట్టు కదలు హారమణికాంతులు
తాముకజనహృదయాకర్షణంబునకై వైచిన పగ్గములో యనఁ బ్రీతినింపఁ బెక్కుచేతుల
చేఁ గాఁగిరించుకొనుచున్నట్లు భూషణమణిభలు ప్రకాశింప రభసాకృష్టంబు లగు
మానసంబుల నిరోధించుచున్న ట్లావలించువేళ సుందరపదసారివిందములకుఁ బ్రాకార
ములుగాఁజేయఁబడిన యుత్తానకరవలయాకరణంబులు రాజింప చక్కరవింటివానిపూ
వుటంప దెబ్బలయలనట చే మూసికొనిపోయినట్లు కణోత్పలంబులమీఁది మదాంధంబు
లగుగండుందు మ్మెడలు చిమ్ము పుప్పొడి కొలుకులందుఁ బడుటవలన విలోచంబులు ముకు
లింప నన్యోనమాత్మర్యంబునం గుటిలకటిలంబులుగా నెడలిన కటాక్షంబులు కన్లేందీవర
ములం దాడించుచున్నట్లు ప్రేమహింప ననమిత్తంబు లగుఁజూనవులు మదనసాహాయ్య

కంబుకకుం బోలెఁ జంక్షోదయంబుల న్నజంప నెదుటనుండి సౌభాగ్యలోభఁబు ప్రిక
టించు వారకాంతల నించుకంత క న్నెత్తి చూచుచు స్వర్ణసుఖంబునం జెన్నట్లవారి
చేతులచే గలితగలితంబుగాఁ గాఢ్యునికును చరిగిగాఁగిహిణిఁనెత్తిమై స్మితిపూర్వకంబు
గా మొట్టుచు ధనంబులు న్నేహకూన్యం డనియు దోషంబు లనాశ్రియఁగీయుఁ డని
యు నిందితుంబులు నిగ్రహించి యనియుఁ గలి చేరిఁడనినవాఁడు కాఁ డనియు వ్య
సంబులు నీరసుం డనియు నపశుశతము భీరు పనియు మచనుండు దుర్గిహచిత్తవృత్తి
యనియు సరస్వతి స్త్రీలోనుం డనియు బరభాగ్యులు శతం డనియు యతులు కాస్తాము
ని యనియు వేళ్ళులు ధూర్తుం డనియు న్నేహితులు చనపరి యనియు బ్రాహ్మణులు
కర్మిశం డనియు కాత్యాయను సునహాయం డనియు నిట్లు పెక్కుమంది బహువిధంబు
లఁ దలపోయి శంతసునికంటెను వాహినీపతియనియు భీష్మునికంటెను జితకాఁడిని
యు క్షోణాచార్యునికంటెను ధానుష్కుం డనియు దుర్యోధనునికంటె నమోఘమా
ద్ధం డనియుఁ గన్ధునికంటెను మిత్రాపీఠియుం డనియు యుధిష్ఠునికంటెను 2 హుత్తు
ముం డనియు భీమునికన్నను బలవంతుం డనియు ధనంజయునికన్నను మహాభారతరణ
యోగ్యుం డనియుఁ గవులు నిజగుణంబు కణిఁంపఁ గృతయుగంబునకుఁ గారణమై వి
బుధమాగ్ణంబునకుఁ బీజమై దర్శంబున కుత్సత్తి ద్విపమై కరుణకు నివాసమై పరాక్ర
మమునకు ఖనిపర్వతమై సరస్వతికి సర్వవిద్యానంగీతగృహంబై లక్ష్మీ పునముత్పత్తికి ద్వితీ
యామృతమథనగృహంబై వైదగ్యంబునకు బలదర్శనమై సర్వస్థితులకేకాగారమై కాం
తికి సర్వస్వాగారమై రూపపరమాణుమాగ్ణంబున కపవగ్నమై రాజ్యంబునకు సకలదు
ర్ఘతపాఠియశ్చిత్తంబై కందర్పనకు సర్వబలనందోహావస్థుండంబై పురంసరదగ్ధంబు
న కుపాయంబై ధర్మబునకాపతకానంబై సర్వకలలకుఁ గన్యాంతకపురమై సౌభాగ్యం
బునకుఁ బరమపాఠిమై సర్వప్రహసాప్తలకు రాజస్వప్తియాగావబృథన్నానదివనంబై
గాంభీర్యమున్నును బ్రసాదంబును భయజనకత్వంబును రామణీయకమును గౌతుకాధా
యకత్వంబును బుణ్యంబును మొదలగు సర్వసద్గుణవారమున కగారమై యున్న హ
ర్షచక్రివర్తిఁ గాంచెను.

చూచి యనుగ్రహితునివలె నిగ్రహితునిపోల్కి గోరకగోరువానిరీతిఁ దృప్తిఁ
జెందినవానివడుపున మొగముపులకరింపఁ గందోయిననుండి యానందబిందువులు జాబ వి
గ్మయస్నేయంబై దూరంబునందుండియే యిట్లు తలపోసె. సుజన్మయుఁ జేరుచెందిన
వాఁడును దేజోరాశియు జతురుపధికేదారకటుంబియు బ్రహ్మస్తంభఫలభోక్తయు న
గుహర్షచక్రివర్తిఁ యితఁడే కావోలు! యామహామహానివలన నీ భూమి రాజన్వతి

యాయె. హరివలె నీభూషకుండు బాల్యమునంద వృషవిరోధకాఁడు, పశుపతివలె దక్షభయంకరుండును గాఁడు, దేవేంద్రునికుండోలె నీచునితఱకె నేత్రవివాహసూచకంబులగుచివావలులేవు; యమువీరి దండగాఁగిహియూఁ గాఁడు, మణునిరిత్నాలయంబులలె నీయనఘరిత్నాలయంబులు నిస్త్రింకగాఁగిసహస్రరక్షితంబులు కావు, కుజేను నిన్నిధులపోలిక నీతినిన్నిధులు నిష్ఫలంబులు కావు, జీనదర్శిమూలయ నితనిదర్శనమర్థహదహృదయకాదు, చంద్రిమశ్శీవలె నిలెనిలించ దామోహత కాదు; ఈంజునుని రాజత్వ మత్యమరిచగుటం దేవ పరిత్యజ్యమిది. ఈసార్వభౌముని దానంబునకు యాచకులును బ్రజ్ఞచూకాస్త్రంబులును గర్జింబునకు పాక్ష్యంబును నత్పంబునకు సాహసకృత్యంబులును సుతస్సహంబును వ్యాపారంబులు నీతికె దిగంబులును ననురాగంబునకు బ్రజావాప్యంబులును గుణగణంబులకు ధర్మధర్మంబులును కాశలంబునకు జతుష్టకశీలను సాక్ష్యమిగలవు. ఈభూషకుండు స్వగృహి బాలేంద్రుడంద యతులయంద యోగపట్టకంబులును, జిత్రితామలయంద చంద్రవిగ్రహంబులును, పట్నదంబులంద దానగ్రహణకలహంబులును, పుష్టిలంబులంద పాదశ్చేదంబులును, జవరంగపుబల్లలయంద చతురంగకల్పవంబులును, పన్నగంబులంద ద్విబాగుష్పేషంబులును, మీమాంసకులయంద యధికరణవిచారంబులును గలవు కాని యెంబడుచోట గానంపు. అని పఠించుచు నుపవీత్యై సమీపించి గూఢీర్పదించెను.

ఆనమయంబున రాజగృహమునకు సమీపమందున్న గోపరిచారకుఁ డొకఁడు మధురముగా నీపద్యముఁ జదివెను.

క. కరికలభను ఎదలుము చా, పలము నివ్రవయమున శిరము పంచుము హరిగో

రులవంటి యంశము నీ, తలపైఁ గాచుకొనియుండె దండెంచుట్టై.

చక్రివర్తియు నాపద్యము విని యెడుటనున్న బాణభట్టారకుం జూచి కొండగవిశుంఠిపద్మినీ కొదమసింగముకంఠధ్వనిపయె గంభీరం బగుకంఠధ్వనితో నభోభాగము పూరించుచు “నితేఁడా బాణకవి” యనియెడిగెను. దోవారికుండును జిత్తమని విన్నవించినపిదప ననుగ్రహము పద్మినీదాక నికని మొగముఁ జూడ నని పలుకుచుఁ దూరకంబులు నేత్రాంతంబులపఁ జేరుటలు దీనుకం బగునేత్రీకాంతిని నలుపుం డెలుపుం గలిసినతెరవలఁ దిప్పి పృష్ఠభాగంబునం గూర్చుండి మోహరాజపుత్రునితో నెఱిఁడు మహాభుజగుండునుమీ యని ప్రస్తావించెను. నరేంద్రునిమాటయంటి యర్థము తెలియక నతం దూరకుండెను. తక్కినరాజు లెవ్వరును బెదవఁ గదలలేరి. బాణుండును ముహూర్తమాత్రీ మూరకుండి యిట్లు విన్నవించె. దేవా! యథార్థ మెఱుంగనివానివలె విశ్వాసము లేనివానిపోలిక పరవశురీతిని లోకజ్ఞునము లేనివి నెవడువున ని క్లేల పలిక

దవు. లోకులు వేర్వేరుపైతి కలనారు. లోకభివాదలు చిత్రివిచిత్రిములైఁవి. మహాత్ము లవి వినిసంతోషాత్రిమునఁ దొంపరపడఁగూడదు. యథార్థముఁ గనుఁగొనవలయు. తమరాసతిచ్చినయట్లు నన్ను శిష్టేతరునిఁగాఁ దలఁపఁగూడదు. బ్రాహ్మణుండ నదియునుం గాక సోమపాయు లగువాత్స్యాయనలవఁశముండుఁ బుట్టినవాడ. యథావిధిగ నుపనయవాదినంపార్కరములచే నంస్కరింపఁబడితి. ఆదియునుం గాక వేదము సాంగముగాఁ జదివితి యథాశక్తికాస్త్రము లన్నియుఁ బఠికిలింఁచితి దాగవరిగ్రహంబున గృహస్థుండ నైతి. యథాశక్తి నతిశుల నభ్యాసకులఁ బూజించుచుంటి. *“కామేభుజం గతా” చిన్నతనంబు నివాసరంబులకుఁ జెడని చపలకార్యంబు లేవనిఁ తేదియుండును. అంతమాత్రమున నిట్లనఁగదా? ఇట్టితాల్పవాపల్య మెవ్వరియుండులేదు. తమ కాసతిచ్చినమాటచే నాహ్వానము కరితపించుచున్నది, నేమను బ్రాహ్మణపవిత్రులనుండి. ఈకాలంబున బుద్ధదేవులవలె కాంతస్యభావుండవై మనువుపోలిక విధాశ్రమవ్యవస్థనీయుచు ననువతీకవలె దండధారివైవదేవర నమస్తద్వీపములలోఁ గూడిననప్తనము ద్రావిడ్యగతమైన భూమిఁ బరిపాలించుచుండ నర్హవ్యసనములకుఁ గారణమగు నవినయ మెవ్వఁడును నిత్యంకముగామనములోనైనఁ దలఁచుటకు నమగ్గుఁడుకాఁడు. ఇఁకఁ జేయుటకల్లునమర్చుడు. మనుష్యులై జన్మించినవారల నల్పుండనిమ్ము. నీపృథ్వాంబునకు జడియుచు జడియుచుఁ దుమ్మెదలు గూడ వధుసానము నేయుచున్నవి. చక్రివాక పక్షులుగూడ నధికవ్యసనంబువలన నిగ్గుపడుచు ప్రియానంయొగ మనుభవించుచున్నవి. కోతులుగూడఁ జకితములై చాపల్యముఁ బూనుచున్నవి. ఘాతుకంబు లగుశ్యాపదగణంబులుగూడ జంతువులపైఁ గరుణఁ జాపుచు హంసమునఁ దినుచున్నవి. వెయ్యేల! కొంతకాలమునకు దేవగతు నాయోగ్యత తెలియకమానదు. పృజ్ఞావంతుల పృకృతులు తప్పుదారిని నడచుచి త్తప్పతినిఁగూడ మరలించుకోఁగలవు. అని పలికి యూరకుండెను.

వార్షభూపాటుండును మే మట్లు వింటిమి. అనిపలికి యూరకుండెను. కాని కూర్చుండు మని యాసనమిచ్చుట సంభాషించుట మొదలగునతాగ్రములచే ననుగ్రహింపఁడయ్యె. అమృతమును నర్పించు నేమహగర్భం బగుమాపు నగిడించి మదిలోఁ కించిత్ప్రీతి యున్నట్లు మాత్రీ సుగుఱుచెను. పృథ్వాకరుం డస్త్రయముఁ గోరి సరముగిరియాదికి వేగిలాడుచుండుటఁ జూచి పరిసరల నందఱిని వినిజేఁపించి రాజలోకమునకు సెలవిచ్చి యంతఃపురమునకుం లోయె. బాణుండును నాస్థానంబువిడిచినగట్టఁ దెల్ల

* కా - మే - భుజం గతా - నాయుంపరిభుజంగత్వ మేది? కామేభుజం గతా = భుజంగత్వము చుక్కనుంచుచుఁగలదు. కా - మే - భుజం - గతా? నాభుజమున బొందినస్త్రీ యెవ్వరే?

గాఁ దోమినయితఁడీతీకువంటి వానరచ్ఛాయ చల్లాలుచుండె, మరీచిమాలి యస్తాదిక్రికూ
టకీరీటుంబుపై నీటిపల్లిబృహపుగుత్తులవంటి కిరణంబులు ప్రసరింపఁజేయుచుండె, ఆర
ణ్యస్థలంబులయందలి భూతపూర్వగోస్థానంబులకు నెమరువేయుచు-లేడిగుంపులు కేరు
చుండె. తరంగిణీతటంబులు శోకామలకోకకుటుంబిణీకూజితదీపంబులగుచుండె, పిచ్చు
కలు కిచకీచఁగూయుచు నివాసవిటపంబులకుఁ జేరుచుండె. గృహారామవృక్షంబులు నిం
దార నీళ్ళునిండిన బోడులతోఁ బ్రకాశించుచుండె. పగలంతయుఁ దిరిగి పాలుచేఁపు
పాడుగులతో వచ్చిన ధేనువులపాలు లేఁగదూడలు దుడుకుదుడుకునఁ గుడుచుకొనుచుం
డె. క్రమక్రమముగా నస్తాదిమీఁది నైతిక ధాతుధునీప్రవాహంబులో మునిగినవాఁ
డుంబోలె నెఱ్ఱనికాంతితోఁ బరంగుండును సంధ్యాసేందుపానపాత్ర్యంబున మునింగె.
పారాశరలు కమండలుజలంబులం గాళ్ళుసేతులు గడుగుకొని చైత్యంబులకు నమస్కరిం
పసాగిరి. సూక్ష్మవంబులు కరంబులం ధరించి చుట్టును దర్శలచే నలంకృతంబులై మం
దుచున్న యగులందు యాయజ్ఞాకులు పవట్రాగరపూర్వకంబుగా హవ్యంబులు వే
ల్చఁదొడఁగిరి. మాలకాకులు కలకలలాడుచుఁ గులాయంబులకుఁ జేరఁజొచ్చె. ఆరా
మవృక్షంబులు కాషేయవికలంబుగఁ తోఁకలు కొమ్మలకుం జుట్టి వేలిలాడు కొఱ్ఱితుల
చే నిండెను. గుడ్లగుబులు ముసలిచెట్లతోఱ్ఱలనుండి వెడలసాగను. మునీశ్వరు లిడునం
ధ్యానందనార్ఘ్యప్రదానజలబిందువులతో యనఁ దెచ్చెపెద్దయక్కులగుంపు తారాపథము
నలంకరించె. రాత్రి యనుచెంచుగుబ్బెతకేశపాశమో యనఁ గంతకాలకంఠకాలం బ
గు బాలాంధకారం బవశిష్టసంధ్యారాగముం గబళించె. చీకటిని భయపెట్టుటకై య
గ్నినుండి వెడలిన దినకరకిరణపరంపరయో యన దీపములు ప్రకాశించె. పురద్వారం
బులు కవాటావరోధనంబునం బుట్టినచప్పుళ్ళచే నావృత్తి చెప్పఁదొడఁగె. పిల్లలు ప్ర
క్కలమీఁదికిఁ జేరి ముసలమ్ములుచెప్ప కథలు వినుచునిదింపఁ దొడఁగిరి. క్రమంబు
గ భీషణదమంబగు తమంబు ముసలిబుట్టైమేనికాంతివంటి కాంతితో దెసలు నిండె. పు
ణ్యజనప్రచారంబు మెండయ్యె. సర్వసంసారసమృద్ధికారకుం డగుమకరధ్వజాండు
పూచిల్లుతాంకరించుచు శరవికరంబు వర్షింపఁ దొడంగె. వేళ్యాజనము దూతికలమాట
లాలించినపిదప రతారంభంబులకై శరీరమ్ము లలంకరించుకొనఁ జొచ్చె. ఆత్రింటికో
డండ్రీ జఘనస్థలంబులందు సైరంధ్రీజనము మోతమోగె మొలనూ శృలంకరింపఁజొ
చ్చెను. ఆభిసారికాజనము మదనుఁడు మాల్యము వెంటరా జనశూన్యము లగువీధులవెం
బడి నడువఁదొడంగెను. అల్పసరక్పాయిను లగువరటల యందలమోతవంటి మంజుల
ధ్వని విరళం బయ్యె. నిద్రాలసంబు లగుసారసపక్షుల పెద్దకూఁతలు విరహిజనహృద

యంబులం గరంగింపఁదొడంగె. వానరవృక్షంబు మరలఁ బుట్టించుటకై దాఁచిన బిత్త నములో యన నింటింట దీపనికరంబు కరంబు శోభిల్లె. అట్టినిమయంబున రాజాస్థానం బు వెడలిన బాణుండును నిజనివాసంబునకుం జనుదెంచి తనచిత్తంబునన్మనిట్లు తలపోశె. హర్షచక్రిపతికి మిగుల దాక్షిణ్యశాలి, యనేకంబు లగునాచార్యచాపల్యంబులును ద త్కారిక లోకాపవాదంబులును విని శోపించినను నాయందు స్నిగ్ధం బగుదృష్టియే ని గిడించె, నేను ప్రస్తుతకాలంబున మరల దర్శనము చేసినను న న్ననుగ్రహింపఁడు. కాల క్రియంబున నన్ను గుణవంతునిగాఁ దెలిసికొనఁగలఁడు. పృథువు లోకస్పృడు భర్త వృలకీరీతివినయ ముపదేశించుచుండురు. కాని స్వదోషమలీమసుండ నై యనాదరపీడి తుండైన నాజన్మముమాత్రము నేను నిందించుకొనవలసినచే. అతిగుణవంతుం డగురా జా నాయందిట్టిదోషంబు భావించుట నాదురదృష్టము కద. కానిమ్ము, నాయథార్థ స్థితి రాజైట్లెటుంగునో యట్లు తగినవ్యాపారంబునం బ్రసాదించెద. కొంతకాల మ్రి గినపిదప యతనికే తెలియఁగలదు. అని నిశ్చయించుకొనికటకంబు వెడలి స్నేహితు లయు బాంధవులయు గృహంబులయంద పృథివీపతి తన్ను స్వయముగఁ బిలిపించి య నుగ్రహించినందాఁక నిజపించి యథార్థస్థితి నెఱింగిన పాషాణచక్రిపతిచే మరల నా హూతుండై సత్కారపూర్వకంబుగ నరపతిభవనముం జొచ్చి కొలఁదిదినంబులు పరమ ప్రీతుం డగుభూపాలుని యనుగ్రహము వడసి యతనిప్రేమకును వినింభమునకును ద్ర విణంబునకును జనువునకును బ్రభావంబునకును మిగులఁ బాతుండై యానంద మనుభ వించెను.

ఇది బాణభట్టవీరచిత్తం బగుహర్షనరేంద్రుంబున
రాజదర్శనంబును ద్వితీయోచ్ఛ్వాసము.

హాషాణచరిత్రము.

తృతీయోచ్ఛ్వాసము.

- గీ. భక్తజనశాలి యాత్మీయబహుళవర్ణ, వర్ధితస్నేహపాలి భూపాలమూర్తి
మంచికాలంబులోలిక మానవులకు ; ఒక్కరిపరిపాకమున లభించున్మీ జంబు.
గీ. సాధుజనముల కుపకృతి నలుపుకొఱకుఁ , గలిమిగైకొనకొఱకు నాకాశగమన
మాచరించుట కేనార లానపడరు , మంచువారల చరిత్ర మాదిమిటకను.

నీరదంబులు విరళంబు లయ్యె. చాతకంబులకు భయ మున్నతల్లె. కలహంసల కలకలధ్వనులు మెం డయ్యె. కప్పకూఁతలు నశించె. నెమ్మిగుంపుల కుత్సాహంబు త

తీరగ. రామచంద్రబాటపాము మానసంబునుండి మరలిరి మిన్న తోమిరకత్తి నందము
 గాఁ గావపించె వేడివెలుంగువెలుంగులు వెలింగె. చుక్కలకుం బడుచుందనబు వ
 చెప్పె. చందురుడు శుచి యయ్యె. వేల్పురాచిల్లు జాతె. మెఱపునండలు వాడిపో
 యె. దామోదరునకు నిచ్చిభంగంబు కావచ్చె. నీటికి వైదుర్యసర్పంబు సంపాప్తి
 మయ్యె. లేలికపడిత పేనుంబులు నుంచువలెఁ బుగిడసాక కడిమిపూవులు వికసిం
 చె. గిరిమల్లికలు కుసుమరహితంబు లయ్యె. నేలతాడిచెట్లు ముకుళదరింబు లయ్యె.
 తమ్మిటీవల శేపునూపె కలువపూవులనుండి హకరందము పసికాంపఁబోడఁగె. రిక్తో
 త్వలంబు లుల్లాసంబుఁ దాల్చె. విశలు శేఫాలికాకుసుమకీతలంబు లయ్యె. యూధిక
 లామోదంబు వహించె. దశదశావరీతిలు తెల్లచీరలు ధరించిరి. నప్త ద్వివిధాళి లేరె.
 వికసించిన మంకెసపూవు శైలైవల నకాలసంధ్యరాగంబు నీసఁబోడఁగె. వారుంబుల కు
 ల్లాసంబు ఘటిల్లె. దంతావళంబులకు మదంబు మోవ్చె. ఆఁబోతులు బలిసె. బురద
 యెండె. నదీతీరంబులందు లేతయుసుమతిన్నె లేర్పడియె. నిష్కరిచేలు పండిన యొన్న
 లచే నిండె. కొఱ్ఱయెత్తులనుండి పరాగము లెగ సె. తగ్గిపుష్పపుష్పంబుల యెక్కు గట్టి
 పడియె. బాణుండును నేతానృతశరత్కాలంబున పొన్ననియొద్ద సెలవు తీసికొని బం
 ధవులం జూచుటకై నిజగామింబున కేలేంచె.

ఈతనింబులు లందఱును రాజానుగ్రహము పడసి వచ్చె నని సంతసించుచుఁ
 జూడవచ్చి కొంతపక్షి కొనియాడఁజూచిరి. బాణుండును గొందఱికి ననున్గిరించుచుఁ
 గొందఱిచే ననున్గరింపఁబడుచుఁ గొందఱు శిరింబు మూర్కొనఁ గొందఱిశిరంబు మా
 ర్కొనుచుఁ గొందఱు కాంగిరించుకొనఁ గొందఱం గొంగిరించుకొనుచుఁ గొందఱు దీ
 వింపఁ గొందఱిం దీవించుచు బంధుమధ్యపతికాయై పరమసంతోషంబుతోఁ గొంతకా
 లంబు గడపి పరిజవానీతంబు లగుపీటలయందుఁ బెద్ద లంఘన గూర్చున్న సిదపఁ
 దానును గూర్చుండి కీర్తిమాణం బగునునంబున వారిసందడిని నేటిటిఱకు పుఖులై
 యున్నారా యని కుశలమడిగి సర్వకార్యంబులు నిరాటంకములుగా నున్నవా యని
 తేమము తెలిసికొని యుచితసమయంబులం జేయవలసిన కీర్తిపులు చేయుచున్నా
 రామనిధర్మచరిసి హుళిభుక్కు యథావ్యాకంబగసాన్యంబుఁ గుసుచుచుండెనాయ
 నిపుణ్యంబుపరికిరించి వేదాభ్యాస మవిచ్చిన్నముగా జరుగుచున్న దా యెటువులకు విద్యా
 శిక్ష చక్కఁగా నున్నదా యనికులాచారంబు పుస్తావించి యాగవిద్యలయం దభియో
 గము నున్నట్టితెఱంగుననే యున్నదా యొకరిని మించునట్లొక రెప్పరేని వెన్నటిరీతి
 వ్యాకరణగ్రంథములకు వ్యాఖ్యానములు చేయుచున్నారా! ఇతరకార్యంబులు సైత

ముజ్జగించి తొల్లింటిచానుఁ దర్కశాస్త్రప్రసంగంబులు కావించుచున్నారా! మున్నీం
టిచందంబున మీమాంసయుండలి యిది సర్వశాస్త్రాధిక్యముం జెందుచున్నదా! ఆత్మకణ్డ
ము వర్షించు మనోహరవచనరచనాచమత్కరింబు గలకావ్యంబు లెప్పటియట్లు సృ
ష్టింపఁబడుచున్నవా యని విద్యావిషయంబులు ముగ్ధుఁడై నంతోషపఱచె.

వారును దండీ! మాకేమికావలయుఁ దే? తాగులు సహాయములుగా సర్వదా
విద్యాగోష్ఠిచే నంతరించుచుఁ గాలముఁ గడపుచున్నాము. శేషహిదేహపీఠం బగు
శ్రీహరిచక్రనిలిత భుజము సకలభువనంబులును బోయిచుండ మాకుఁ గొదయే
లే దందును నీవామహారాజునన్నిధి నెన్నాసితుండవై వేతా?నన మలంకరించి యుంటివి
కదా! మేమును శక్తికొలఁది విభవమునకు మించుకుండఁ గాల మతిక్రమింపకుండ య
థావిధి విప్రజనోచితంబు లగుక్రతులు నిర్వృతిఁచుకొనుచున్నారము. ఆనఁచు నిత్యా
దిసల్లాపముల చేత నంతోషపఱచుచు స్కంధావారిపుత్రాంతములఁ గొంతిపొద్దును
గొంతకాలము బాల్యమునందలి చేష్టలు తలంచియుఁ గొంతిరడ పఠిఁ డూరలేనియొడ
జరగినకథలు వక్కాణించియు వినోదపెట్ట బాణంబును వారితోఁ గొంతిసేత్ర కూ
ర్పుండి మధ్యందిన మగుడు భోజనాదిక మాచరించెను. ౭ంధువు లందఱును దమరమ
యిండ్ల కరిగి భుజించి మరల బాణునియొద్దికిం జేరిరి.

ఇట్లుండ బట్టునూలుగో నేసిన నెమలికడకంటిచాయ గలకట్టుబట్టలు స్నానాన
సానకాలంబుననే నమస్కరించి కైకొన్న తీర్థమృత్తులోఁ గోకోచనంబు కలపి నెలకొ
ల్పిన తిలకంబును చైలామలకంబుచే నునుపుచెసిన తలవెండుకొలును జాట్టునుడిపై ద
ట్టంబుగాఁ జాట్టిన పువ్వుదండలును బెక్కుసార్లు నమలిన తాంబూలంబుచే నెఱ్ఱగార
వట్టిన పెనవులును వేతా?ంతంబులం దేకశలాక చే దిద్దిన కాటుకరేకయు విసంగింబు
ను బూజ్యం బగువేషంబును గల సుగృప్తియను కేరుగల పుస్తకవాచకుఁడు చనుచొంది
తే?న్న లవ్వడే భుజించినట్లు తెలుప నాతిహారంబునం దున్నయొకతిన్నెపైఁ గూ
ర్పుండి మహారథకాలము గడచినపిదపఁ బైఁ జాట్టఁబెట్టిన దారమవ్వడేవిప్పినను న
భికాంతులచే మృణాళమృదులంబు లగుసూత్రంబులు చుట్టఁబెట్టినట్లున్న పుస్తకము రె
ల్లకణ్ణులచే నేర్పఱచిన వ్యాసవీరంబుపైఁ బెట్టి మధుకరపారావతులకుం గూర్పుండుట
కుఁ దగినతావిచ్చి పొద్దుటఁ గొంతిపొద్దు చదివి యాఁగినచోటు తెలియుటకై గు
తిఁగించిన గుర్తుకా తెచ్చి తదంతరపత్రింబు పైకిం దీసి పట్టుకొని మక్షీమలినంబు లగున
క్షరంబులు దంతకాంతులచేఁ బూజించుచున్నట్లు ముఖినిన్నిహితనరస్వతీమాపురారావ

ములంబోలు గమఃంబు లగునుధురస్వరంబులతో రాగయుక్తంబుగా సకలజనులహృదయంబు లాకర్షించుచు వాయుప్రాక్తంబగు పురాణముల జడువఁగొడంగెను.

చెవులకిం పగునంగీతముతో నతం డిట్లు పురాణముం జనువుచుండఁగా నాతి దూరపరితాయగు సూచీరాణఁ డనువంది తారనుధురిం బగుస్వరంబుతో నీరెండుపద్యములును జదివెను.

క. మునిగీత మతిమృదువు పా, వనము జగద్వ్యాపి విపులపదమును నగునీ

ఘనచరితము నాకా హ, ఘనచరితం బటంచు రూపింపనగున్.

గీ. వంశసంక్రామితం బవివాదిభరత, మార్గసంచారి శ్రీకంఠస్థితంబు

పాపిపిత్తస్ఫుటకరణంబు హర్ష రాజ్య, భారముం బోలుచున్న దగూరె గీతి.

పితామహముఖపద్మంబుల వలె వేదాభ్యాసపవిత్రమూర్తులును మహాయంబుల పోలిక పానుప్రయోగలలితవాక్కులు నగుగణపతియు నధపతియుఁ దారాపతియు శ్యామలుండు ననుభాణునిపితంఁడికిమారులు పృసన్నపుట్టులు వాక్యవేత్తలు కృతగురుపదన్యాసులు న్యాయవాదులు శుక్రతనంగ్రహభ్యాసగురువులు లోకమునందుం బోలె వ్యాకరణమునందును సాధుశబ్దము లెఱిఁగినవారు సకలపురాణం జర్మచరిత్రంబులు తెలిసినవారు మహాభారతభావితాంతకరణులు విదితసకలేతిహాసులు మహావిద్వాంసులు మహాకవులు మహాపురుషవృత్తాంతములు వినఁగోరినవారు సుభాషితశ్రీవణరసరసానునలు నిరాశులు, యశస్సునందును దపస్సునందును సదస్సునందును మహాస్సునందును శరీరమునందును యజుర్వేదంబునందును బ్రాథమగణ్యాలు వక్తలు నల్వరును స్థితసుధాధపతి తకపోలోదరులై యెండోరుల మొగములం జూచుకొనిరి.

వారిలోఁ జిన్నతండు కమలదళనీలవిశాలలోచనండు శ్యామలుండు బాణనకుఁ బ్రాణంబులకంటెఁ బరమప్రేయసుండు తక్కినమువ్వురును సన్నయిడనమస్కరించి దశనకాంతించండికలు నలుదెసలకుం బ్రసరింప నిట్లనియె. తాతా! తాణధర్మారక! ద్విజరాజా గురువారం గవిసె. పునూరవుండు బ్రాహ్మణవిత్తంబున కాశించి ప్రియకారి యగునాయువునకుం జెడియె. నహుళుండు పరకళతిమున కానపడి కొండ చిలువైపోయె. యహూతి విపక్వస్యం బెండ్లియాడి పాపాత్ముండయ్యె. సుద్యుమ్నం డాఁడురూపుఁదారై. సోమకుండు జంతుహింసయుండు నిర్దయుఁ డనుమాట జగద్విత్తమేకదా! మాంధాత సంగరవ్యసనంబునం బడి పుత్రప్రాప్తాదులతో నశించె. పురుకుత్సుండు తపస్సుచేయుచుండియు మేఖలకన్యకయందుఁ గుత్సితకర్మం బాచరించె. కువలయాశ్వండు పాతాళలోకంబునకరిగి యశ్వతరకన్యకను గూడ పవలఁజాలకపోయె.

పురుషాగ్రణ్యంజయ్యః బృగ్చక్రివతిః పృథివిని బద్ధవించెను. సృగవహారాజున కూసరవైలయగుటయు విజ్ఞానాంకర్యంబును దట్టస్థించె. సౌదాసుండు పృథివి చక్రఁ గాఁ బరిపాలింపక చింతఃపండఁజ కావించె. నలుం డతహృదయము వశముగావించు కొనలేక కలిచేఁ బరిభూతుం డయ్యె. సంపరణుండు మిత్రీకన్యకయం దనురాగపడి యె. దశరథుం డిష్టరామోన్నామంబున మృత్యువుపాలయ్యె. కాతఁచిర్యండు గోత్రా హ్లాసాపకారంబునం బంచత్వముఁ జెందె. మరుత్తుం డిష్టబహునువర్ణకుండయ్యె దేవ తాద్విజవిరోధి యయ్యె. శత్రునుండును వ్యవసంబున వాహినీవియ్యుత్తుండై యరణ్యమం దేడ్చెను. పాండుండు మత్స్యముపై వనమధ్యగతింజెంది మదనరిసావేశంబునం బ్రాణ త్యాగంబుఁ గావించె యుధిష్ఠిరుండు గురుభయంబున వివర్ణహృదయంబుండై ననురాగ ణంబునం దనత్యమాడె. ఇష్మగిది నెవ్వరియందును నిష్కళంకం బగురాజత్వ మే లేదు దేవదేవుండును సర్వమహిభోక్తయు నగుహహఁచక్రివతికి మాత్రీ మేకళంకమును లే దు. ఈచక్రివతిఁ కద్భుతంబు లగుచరిత్రంబులు పెక్కులు కలవు. బలశేత్ర యగుని తెండు కృతపక్షం బగుక్షీతిభృత్రతి చలనంబుఁ బాపె. ప్రజాపతి యగునీభూవరుండు శేవభోగిమండలమింద త్తమ మోపె. పురుషోత్తముఁ డైనయీనరపతి సింధురాజు ను మణించి లక్ష్మీం గైవసము చేసికొనియె. బలియగు నీధరాపతిమోచితిభూభృద్వృష్ట నం బగుమహానాగంబును పదలే. మహాదేవుం డగునీచక్రివతిఁ కుమారు నభిషిక్తుంజేసె ను. స్వామి యగునితం డేకప్రహరపాతితారాతి యగుశక్తి ప్రకటించె. నరిసింహుం డగునీయన స్వహస్తచుద్రితారాతి యగుచక్రిమంబుం గన్పూచె. ఈపరమేశ్వరుండు తు సారశైలభూకరగ్రహంబు కావించె. ఈలోకపాలకుండు దిగంతమలయందు లోకపా లకుల నియమించె. మఱియు భువనకోశం బంతయు నగ్రిజన్మలకుఁ బంచిపెట్టె. ఏ తానృతంబు లగుమహాసంరంధంబులు ప్రథమకృతయుగంబునందుం బోలే నీయనఘుని కాలమందును గలవు. కావునఁ బుణ్యశ్లోకుండును సుప్రసిద్ధవాసుండు నగునీహహఁచ క్రివతిఁచరితము కూటస్థపురుషాదికంబు గా వినఁగోరుచున్నాము. మేము చిరకాలము నుండి మీశుశ్రూష చేయుచున్నాము. ఆయస్కాంతమణులు నీరసంబులును నిష్ఠరం బులు నగునినాపమేకుల నాకషిణించినట్లు మహాత్ములగుణంబులు తృప్తిలమనఁబలను గూడ నాకషిణంపఁగల పన్నచో నహజనరసంబులును మార్గవైబహుశంబులు నగుమనంబు ల నాకషిణంపఁగల పని వేతె వాకులివ్వనేల. ద్వితీయమహాభారత మనిపించుకొను నీభూవరుని చరిత్రీయనం దెవ్వరికీ గుతూహలము కలుగదు ! శుచి యగుమనభార్గవవంశ

ము పుణ్యస్థానం డగునొడ్ది చక్కని వినుటలన మజిలె తుదితరం బగుంగాత. తమ రాసతీకువలయు నని యూరకుండెను.

బాణుండును విని చిలువకపు నగి, ఆర్యా! యుక్తియు క్తంబుగఁ బలుకవైతివి. మీకుతూపాలయ్యును మనోరథంబును ఫలించునవిగా నేఁ దలంపను. స్వాస్థ్యాభిలాషుల చిత్తంబులు శత్రుశక్యపరిగంఖ్య లేనివి. ప్రియగుణానురాగిణియుఁ బ్రియజనక థా శ్రీవణమతూపాలయు నగుమహాత్ములచిత్తస్పృత్తి కేనియు వివేకము కొంతి కొంత యగుఁ గాని కాకపోదు. చూడుము. అల్పపరమాణుపరిమితం బగువామతి యేడ బ్రహ్మ స్తంబపర్యంతవ్యాపిని యగుమామకచక్రింతిక యేడ. కతిపయవణకఘటితంబు లగుశబ్దంబు లెక్కడ సంఖ్యాతీతంబు లగునతిగుణంబు లెక్కడ. ఈమహావిషయము సర్వజ్ఞులకేని యు నవిషయంబు వాచస్పతి కేనియు నగోచరంబు నరస్పృత్తికేనియు నతి భారంబు మావంటివారిమాట తలంపనేల. నూలురెట్లు పురుషాయుషము పట్టినను సంపూర్ణముగ నీమహారాజు గుణములు షర్లింపఁ జాలఁడు. తదేకజేశము మాత్రము మీకు వికఁ గుతూహలమేని మేము సిద్ధముగా నున్నాము. నాలుగక్కరములు నేర్చినవానాలుకయు పార్థకముఁ గావించుకొందును. విశవాసు మీరు మామకచరిత్ర వినిపించునది యింకేమి కావలయు ; నేడు ప్రొద్దు గుంకింపచ్చినది. లంబమానకపిలకిరణం డగుచార్యభగవానులు పిలబజూటపరివేష్టితం డగుభార్యవరామండు రుధిరప్రొదంబు నమునిగినట్లు సంధ్యారాగంబున మునుంగుచున్నాడు. తేనెపట్ల మరలఁ గలసికొంద మనవుడు నందఱును నల్లె యనిరి బాణుండును జరమనంధ్య నుపాసించుటకై శోణన దతీతంబునకుఁ జనియె. పిదపఁ గ్రియంబుగా మధునుదమత్త యగుమాళవాంగన కపోలమువంటి యారెండయు నశింపఁ దమ్మితీప కుపద్రవింబు రాఁబోవుచున్న దనుకోపంబుం బోలె నెట్టునశిన రవియు నప్తమించె. రవితురంగంబులవలని భయము తీలె నని విచ్చలపడిగాఁ బరువెత్తునుమహిషంబువలెఁ దమంబు నభంబున వ్యాపించె. తాపసు లింటిచూడల కాఱఁగట్టిక వల్కలంబులు పిప్పి దాచుకొనిరి. కలికాలకల్పమూల బావఁజాలినయగ్ని హోత్రీహనుంబు గగనంబునం దలచుకొనియె. యజమానులు మానవ్రతనియనుమతంబిందిరి. సోమిదమ్ములు విహార కేళాపరిజ్ఞానంబున కై యిట్టటుఁ దిరుగపాగిరి. పచ్చగడ్డిమోపులు పిప్పి ముందువైచి హోమధేయపులపాలు పితుకఁజూచ్చిరి. యాగవహ్ని పౌజ్యలింపఁదొడంగ. బ్రహ్మచారులు కృష్ణాజనంబులు పఞ్చదశవిష్టరములవైఁ గూర్చుడి జపము లారంభింిరి. ఇట్టిసమయంబున బాణుండును భుజించి బంధువులం గలసికొని యొక్కయామముపర్యంత మిప్పిగోష్ఠిలోఁ గాలముఁ గడపి గణప

తీయింటఁ బరికల్పితం బగుశయనీయంబున శయనించెను. తక్కినవా రందఱి లోక నంబులును గమలదళంబులవలె ముకుళించినను నూర్యోదయము నభిలషించుచుండఁ గుతూహలంబున నారాత్రి యతికష్టంబునఁ గడచె.

ఆరాత్రి వత్సర్థయామంబున మేల్కొంచిన వంది యీ రెండుపద్యములును జదివెను.

చ. వెనుకకుఁ గాళ్లు సాచి మెయిపెంచి త్రికంబుఁ గుదించి ముట్టి తొ
ముక్తనఁ గదియించి బూడిదనుబుగ్గిన బాలు విదల్పిఘాసముం
దినునభిలాషచే మొగము ద్విష్టయఁ దాసకిలించుచుండె మే
లగ్గనినతురంగమంబు ఖరకాండములంధరణి నిద్రిర్చుచున్.

శ. మొగ మొకకొంత వంచి ముఖముం గటియొద్దకుఁ జేర్చి చంచలం
బగు హిమబిందుముక్కట రయంబు మెయిన్మ్రడఁగప్ప నిద్రచే
నిగనిగలాడుదేహమును నిక్కుచెవు ల్లఘుపట్ట వాజి మె
ల్లఁగఁ గనుబొమ్మలం గల యలంతి బుసంబును గోఁతుచుండెడున్.

బాణుం దారెండుపద్యములును విని నిద్రవదలి మొగము కడిగికొని సంఖ్యో పాసనఁగావించి నూర్యోదయమయిన పిదపఁ దాంబూలముం గ్రహించి చనుడెంచె. ఆతనిబంధువు లందఱును జనుడెంచి యతనిం జాట్టువారి కూర్చుండిరి. బాణుండును మఱల వెనుకటి సిన్నతన్మునిచేతనే యుద్బోధితుండై హర్షచరిత్ర యిట్లు చెప్పం దొడంగె.

ఇది.....కి తిరుపతి వేంకటేశ్వ రాంధీకృతం బగు

హర్షచరిత్రమునందలి బాణభట్టకవిచరిత్రంబను

ప్రథమభాగము.

శ్రీ రామ విలాస గ్రంథ మాలిక . శి

—:0:—

— న వ ల లు —

1 ప్రభాతము	రు 0—12—0
2 వివోదిని 1 వ భాగము	రు 0—12—0
3 వివోదిని 2 వ భాగము	రు 0—12—0
4 ప్రేమలత	రు 0— 8—0
5 పరుసవేది	రు 0— 8—0
6 మయనభ	రు 0—10—0
7 అపూర్వప్రతిభ	రు 0—10—0
8 కాంచనమాల	రు 0— 3—0
9 రోహిణి	రు 0— 2—0
10 రత్నపురి	రు 0— 2—0
11 మాయ	రు 0— 6—0
12 చాందసుల్తాన	రు 0—10—0
13 చినరంగరావు	రు 0— 6—0
14 హర్ష చరిత్రము (పూర్వభాగము)	రు 0— 8—0
15 విద్యావంతుని ధర్మములు	రు 0— 2—0
16 సంకరాంత్రీసంచిక (అంభగ్గింథాలయ వార్షికోత్సవములు.)	1—0—0
17 సహృదయ	రు 0—4—0

—♦ ఇ త ర గ్రింథ ములు ♦—

18 బద్దీసీతులు	రు 0—4—0
19 శ్రీసీతపద్యరత్నావళి	రు 0—4—0
20 గాయలరాజనీతి	రు 0—4—0
21 పాశిగ్రహణము	రు 0—1—0
22 ఐరోపామహాసంగ్రహము	రు 0—2—0
23 కురంగము	రు 0—1—0
24 గోషా	రు 0—8—0
25 మల్లమొగ్గ	రు 0—1—0
26 ఓటరులకర్తవ్యము	రు 0—2—0
27 ఆంధ్రపరిశోధక మహామండలిచరిత్ర యి ముద్రితామఃప్రితగ్రింథము	రు 0—8—0
28 పుస్తక	రు 0—0—0
29 హితవాది (విమర్శము)	రు 0—0—0

వలయువారు, కార్యదర్శి;—శ్రీరామవిలాస గ్రింథమాల,
చిత్రాక్ష; పితాపురంసోప్టు, గోదావరి జిల్లా.

—♦ అ ము ది తాంధ్ర గ్రింథ సర్వస్వ ముశ్శి ♦—

1. జాబ్బానీమాహాత్మ్యము (పసుగు లక్షణకవి)	0—10—0	
2. సీమంతినిక శ్వాణము (పెనుమల్ల సోమన్నకవి)	0—10—0	
3. విజయరంగనవిహసము (మంగళగిరి ఆనందకవి)	0—10—0	
4. నాశ్రికిచరిత్రము (రఘునాథభూపాలుడు)	0—8—0	
5. చిగ నాథరామాయణము (కాచభూపతి, విఠలరాజు)	1—0—0	
6. చిత్రాక్షవేంకటేశ్వరశతకము. (సంస్కృతిము)	0—2—0	
7. శ్రీమదనగోపాలశతకము	0—2—0	
8. మహిభామనోహరశతకము.	} ఇవి సీతబోధకములగు శతకములు.	0—1—0
9. వేంకటాచలనిలయశతకము.		0—1—0
10. సమర్పనాయశతకము.		0—1—0
11. శ్రీరంగమాహాత్మ్యము (కట్టా వరదరాజేంద్రకవి)	0—12—0	
12. సాగరగర్భరచరిత్రము (కూచిమంచి తిమ్మకవి)	0—8—0	

వలయువారు, కార్యదర్శి;—

అముదితాంధ్ర గ్రింథసర్వస్వము,
చిత్రాక్ష; పితాపురంసోప్టు, గోదావరి జిల్లా

